

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ
ΤΗΝ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΠΙΔΟΣΗ
ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

ΜΙΑ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΟΙ
ΕΦΗΒΟΙ ΗΛΙΚΙΑΣ (14-16 ΕΤΩΝ) ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΕΠΙΔΟΣΗ ΤΟΥΣ
ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΜΕΤΕΧΟΥΣΕΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ

Μπέκου Ευτυχία

Τσαχνοπούλου Γεωργία

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

Γραβάνη Ελισάβετ

Επίκουρος Καθηγήτρια

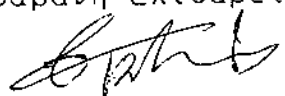
Πτυχιακή για τη λήψη Πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το Τμήμα Κοινωνικής
Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του Τεχνολογικού
Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

Πάτρα 22 Μαΐου 1992

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	549
----------------------	-----

Η επιτροπή για την έγκριση της Πτυχιακής Εργασίας

Γραβάνη Ελισάβετ

Επίμορος Καθηγήτρια

Γαιτάνη Ρεχχίνα

Καθηγήτρια Εφαρμογών

Γεωργοπούλου Λιλίαν

Καθηγήτρια Εφαρμογών

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδα
ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ.....	I
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	II
ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ.....	IV
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ I	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
Σκοπός της μελέτης.....	3
Επιμέρους στόχοι	3
Ορισμοί όρων	4
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ II	
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	
1. Εφηβική ηλικία.....	6
1.1. Χρονολογική οριοθέτηση της εφηβείας.....	11
1.2. Αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της εφηβείας.....	13
1.2.1. Βιολογικός τομέας.....	13
1.2.2. Νοητικός τομέας.....	16
1.2.3. Συναισθηματικός τομέας.....	21
1.2.4. Κοινωνικός τομέας.....	22
2. Οικογένεια και Έφηβος.....	24
2.1. Τύποι γονέων.....	26
2.2. Αναγκαίες συνθήκες στην οικογένεια.....	28
3. Έφηβοι και Σχολείο.....	34
3.1. Προτιμήσεις των μαθητών και λόγοι αποτυχίας στα μαθήματα.....	37

4. Εφηβοι και περιβάλλον συνομηλίκων.....	40
5. Παράγοντες που επηρεάζουν την σχολική επίδοση..	51
5.1. Προσωπικότητα και κίνητρα επίδοσης.....	53
5.2. Νοημοσύνη.....	63
5.2.1. Ορισμοί και φύση της νοημοσύνης	63
5.2.2. Η ανάπτυξη της νοημοσύνης.....	67
5.2.3. Η διαχρονική σταθερότητα του δείκτη νοημοσύνης...	68
5.2.4. Νοημοσύνη και σχολική επίδοση	71
5.2.5. Παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη της νοημοσύνης	72
5.2.6. Επίδραση του σχολείου.....	73
5.2.7. Επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος.....	74
5.3. Οικογένεια.....	77
5.3.1. Οι οικονομικές συνθήκες της οικογένειας.....	77
5.3.2. Οι οικολογικές συνθήκες διαβίωσης της οικογένειας.....	79
5.3.3. Πολιτιστικές συνθήκες	81
5.3.4. Στάση των γονέων απέναντι στο θεσμό του σχολείου.....	84
5.4. Σχολείο - Διαπροσωπικές σχέσεις στην τάξη...	88
5.4.1. Μαθητές και συμμαθητές.....	89
5.4.2. Σχολική ομάδα και μάθηση.....	93
5.4.3. Σχολική ομάδα και εικόνα του εαυτού μας....	94
5.4.4. Αποδοχή από την ομάδα.....	95
5.4.5. Ο εκ παιδευτικός και οι μαθητές	95
5.4.6. Η προσωπικότητα του εκπαιδευτικού.....	97
5.4.7. Επιδράσεις στη συμπεριφορά των μαθητών....	99
5.4.8. Προσδοκίες του εκπαιδευτικού στη συμπεριφορά των μαθητών.....	101

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Είδος έρευνας ή μελέτης.....	102
Διαστάσεις του θέματος έρευνας	102
Ερωτήματα	104
Δειγματολειαψία.....	106
Τρόποι συλλογής πληροφοριών	106
Ερωτηματολόγιο	107

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	109
--------------------	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΠΕΡΙΛΗΨΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Σκοπός	129
Συμπεράσματα	129
Εισηγήσεις.....	134

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

A. Ερωτηματολόγιο.....	136
B. Πίνακες υπολογισμών.....	150

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	
-------------------	--

Α Ν Α Γ Ν Ω Ρ Ι Σ Η

Ευχαριστούμε όλους όσους συνέβαλαν και με τη βοήθειά τους μπορέσαμε να ολοκληρώσουμε την εργασία μας αυτή.

Ευχαριστούμε ιδιαίτερα την κα Γραβάνη, Ψυχολόγο στο Κέντρο Ψυχικής Υγείας Πάτρας, και Καθηγήτρια στη Σχολή Σ.Ε.Υ.Π. του Τ.Ε.Ι. Πάτρας, η οποία ήταν επόπτιριά μας στη μελέτη αυτή και η βοήθειά της στάθηκε πολύτιμη ώστε να ολοκληρωθεί η πτυχιακή.

Ευχαριστούμε επίσης τους έφηβους των Ιδιωτικών Σχολείων Καντά και Καργάκου , γιατί με τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων μπορέσαμε να υλοποιήσουμε το ερευνητικό μέρος της Πτυχιακής μας , καθώς και τους Διευθυντές των σχολείων κύριο Καντά και κυρία Καργάκου , οι οποίοι μας παραχώρησαν χρόνο από την ώρα διδασκαλίας τους για την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων.

Τέλος , ευχαριστούμε την κ. Δεκαίσαρη Ιωάννα και την δ/δα Θωμά Αγγελική που επιμελήθηκαν τη δακτυλογράφηση της Πτυχιακής μας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Σκοπός της όλης μελέτης μας είναι να μελετήσουμε τους παράγοντες που επιδρούν στην σχολική επίδοση των εφήβων και ειδικότερα αν υπάρχουν και σε τι βαθμό διαφοροποιήσεις στην αντίληψη των εφήβων ως προς την επιρροή της οικογένειας, του σχολείου και των ατομικών χαρακτηριστικών στην σχολική τους επίδοση, ανάλογα με το φύλο.

Με τον όρο σχολική επίδοση εννοούμε το μέσο όρο της βαθμολογίας ενός μαθητή, ο οποίος αποτελεί άλλωστε κριτήριο για το πέρασμα από τη μιά σχολική βαθμίδα στην άλλη.

Η σχολική επίδοση είναι αποτέλεσμα τόσο της αλληλοεπίδρασης εξωτερικών παραγόντων όσο και της προσωπικότητας του μαθητή.

Η οικογένεια με το κοινωνικοοικονομικό της υπόβαθρο, το πολιτιστικό της περίγυρο και με τις διαπροσωπικές της σχέσεις έχει επηρεάσει και επηρεάζει τον έφηβο. Επιπλέον η σωστή αντιμετώπιση, εκ μέρους των γονιών των διαφόρων αναπτυξιακών αναταραχών της εφηβείας συντελεί στην συναισθηματική ηρεμία του παιδιού και την, κατά συνέπεια, ανεπηρέαστη ενασχόλησή του με τις σχολικές υποχρεώσεις.

Σ' αυτό επίσης συντελεί η προσωπικότητα του έφηβου, όταν σε συνδυασμό με τις συνθήκες του περιβάλλοντος αλληλοενισχύονται για την επιτυχία ενός σκοπού.

Οι περισσότεροι μελετητές δέχονται ότι υπάρχει θετική συνάφεια μεταξύ νοητικής ικανότητας και μάθησης δηλαδή το παιδί με υψηλή νοημοσύνη έχει κατά κανόνα και ανάλογη απόδοση. Ακόμη τα άτομα με υψηλό δείκτη νοημοσύνης έχει αποδειχθεί πως μαθαίνουν ένα ποσό ύλης ευχερέστερα και σε μικρότερο χρονικό

διάστημα από εκείνα με χαμηλό δείκτη νοημοσύνης.

Όσον αφορά το σχολείο, οι κτιριακές εγκαταστάσεις, οι σχέσεις με τους συμμαθητές και τους καθηγητές, ο τρόπος διδασκαλίας των καθηγητών και η υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου είναι σημαντικοί παράγοντες του τομέα της εκπαίδευσης, από τους οποίους επηρεάζεται η επίδοση του μαθητή.

Η φιλία επίσης είναι θεσμός του οποίου ο ρόλος είναι καθοριστικός στη ζωή του εφήβου. Μέσα απ' αυτήν βοηθιέται ο έφηβος στο να καθορίσει την ταυτότητα του, να ενταχθεί σε μια κοινή με τους φίλους του ομάδα, να αισθανθεί ανεξάρτητος. Οι θετικές ενισχύσεις που μπορεί να πάρει μέσα από την ομάδα των συνομηλίκων του, συντελούν στην ανάπτυξη συναισθημάτων όπως της ικανοποίησης για τον εαυτό του και αυτοπεποίθησης, χαρακτηριστικά που επηρεάζουν τον έφηβο στην προσαρμογή του στο περιβάλλον του σχολείου.

Πιστεύουμε ότι αυτοί οι παράγοντες είναι πολύ σημαντικοί και επηρεάζουν τον μαθητή στην επίδοσή του γι' αυτό και στο ερευνητικό μέρος της εργασίας όπου χρησιμοποιήσαμε τη διερευνητική μέθοδο μας, μελετούμε συγκεκριμένα την επίδραση της οικογένειας, του περιβάλλοντος, του σχολείου, και των ατομικών χαρακτηριστικών, και την αντίληψη που έχουν τα αγόρια - κορίτσια γι' αυτούς τους παράγοντες.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε μαθητές της Β' και Γ' Ιδιωτικών Γυμνασίων Καργάκου και Καντά.

Τα αποτελέσματα της έρευνας δεν έδειξαν σημαντικές διαφορές στην αντίληψη των δύο φύλων, αφού αγόρια και κορίτσια, πιστεύουν ότι η επίδραση των ατομικών χαρακτηριστικών και της εκπαίδευσης είναι πιο σημαντική από την επίδραση της οικογένειας.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ

Πίνακας	Σελίδα
1. Μορφωτικό επίπεδο πατέρα.....	150
2. Μορφωτικό επίπεδο μητέρας	150
3. Επάγγελμα πατέρα	150
4. Επάγγελμα μητέρας	151
5. Οικογενειακή κατάσταση των γονιών.....	151
6. Οικογενειακή κατάσταση των γονιών.....	152
7. Γονεϊκές σχέσεις.....	152
8. Επίδραση των γονεϊκών σχέσεων στη σχολική επίδοση του εφήβου.....	153
9. Επίδραση κάποιων τρόπων εκ μέρους των γονιών, σε σχέση με το διάβασμα,στη σχολική επίδοση ενός εφήβου	153
10. Βοήθεια στα μαθήματα και σχολική επίδοση του εφήβου	154-155
11. Συμπεριφορά των γονιών απέναντι στην κοινωνική ζωή του εφήβου.....	156
12. Επίδραση της συμπεριφοράς αυτής στη σχολική επίδοση του εφήβου.....	156
13. Στάση των γονιών απέναντι στα προβλήματα του εφήβου	156
14. Επίδραση της στάσης αυτής στη σχολική επίδοση του εφήβου.....	156
15. Τρόπος συμπεριφοράς ενός γονιού στα παιδιά του και επίδραση στη σχολική επίδοση του εφήβου.....	157
16. Ίση και άνιση μεταχείριση των παιδιών από τους γο- νείς και επίδρασή της στην σχολική επίδοση ενός εφή- βου.....	157

Πίνακας	Σελίδα
17. Η επίδραση της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης της οικογένειας ενός εφήβου στην σχολική επίδοσή του...	157-160
18. Η επίδραση των ατομικών χαρακτηριστικών ενός εφήβου στη σχολική επίδοσή του.....	160-163
19. Επίδραση της σχέσης καθηγητών - μαθητών στη σχολική επίδοση των μαθητών.....	163
20. Πως επηρεάζουν διάφορες συμπεριφορές των καθηγητών στην σχολική επίδοση των μαθητών.....	163-164
21. Επίδραση του τρόπου διδασκαλίας στη σχολική επίδοση των μαθητών.....	164
22. Πως επηρεάζουν συγκεκριμένοι τρόποι διδασκαλίας στη σχολική επίδοση των μαθητών.....	165-166
23. Επίδραση του προγράμματος μαθημάτων στη σχολική επίδοση των μαθητών.....	166-167
24. Συμμαθητές και σχολική επίδοση ενός εφήβου.....	167-168
25. Συμμετοχή στις μαθητικές κοινότητες και σχολική επίδοση.....	168
26. Κτιριακές εγκαταστάσεις του σχολείου.....	169
27. Κτιριακές εγκαταστάσεις και σχολική επίδοση.....	169-170
28. Χώροι που υπάρχουν στο σχολείο.....	170-171
29. Χώροι ενός σχολείου και σχολική επίδοση.....	172-173
30. Λόγοι επιτυχίας ενός εφήβου στο σχολείο.....	173
31. Λόγοι αποτυχίας ενός εφήβου στο σχολείο.....	174
32. Συσχετισμός των γονεϊκών σχέσεων και της επίδρασης που νομίζει ο έφηβος ότι έχουν στη σχολική επίδοσή του.....	174-175
33. Συσχετισμός της συμπεριφοράς των γονιών απέναντι	

στις φιλίες του εφήβου και της επίδρασης που πιστεύει ο έφηβος ότι μπορεί να έχει αυτή στη σχολική του επίδοση.....	176-177
34. Συσχετισμός της στάσης των απέναντι στα προβλήματα του εφήβου και της επίδρασης που νομίζει ότι έχει αυτή στη σχολική του επίδοση.....	177-178

./■/.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι γνωστό πως το άτομο διαμορφώνεται σαν προσωπικότητα από την κοινωνία, από τον πολιτισμό και γενικά από το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει.

Για το "homo sapiens" περιβάλλον είναι ο φυσικός περίγυρος συμπεριλαμβανομένης εδώ και της βιολογικής υποστάσεως και λειτουργίας του ανθρώπου όπως επίσης και το κοινωνικό σχήμα, μέσα στο οποίο αυτός εξελίσσεται, ανήκει και του οποίου αποτελεί συστηματική μονάδα.

Το φυσικό περιβάλλον σχετίζεται με την παιδεία τόσο σ' ότι αφορά το κλίμα και τις φυσικές συνθήκες της ψυχοσωματικής διάπλασης του παιδιού και τη βοήθεια που προσφέρει στη διάπλαση αυτή μέσω της φυσικής σωματικής αγωγής, όσο και με τη συμβολή του στην αισθητική αγωγή του παιδιού.

Το κοινωνικό περιβάλλον όμως είναι ο ουσιαστικός δημιουργός της αγωγής και εκπαίδευσως. Δεν μπορούμε να ευνοήσουμε την παιδεία έξω από το κοινωνικό πλαίσιο. Πράγματι ο άνθρωπος γεννιέται με τα φυσικά χαρακτηριστικά του homo sapiens και με τις πνευματικές δυνατότητες να γίνει τέτοιος. Για να γίνει όμως ανθρώπινος πρέπει να υποστεί αγωγή (μάθηση). Αυτή τη μάθηση την αναλαμβάνει ο κοινωνικός σχηματισμός μέσα στον οποίο ζει και

αναπτύσσεται το ανθρώπινο ον. Χάρης σ' αυτή τη μάθηση ο βιολογικός οργανισμός αποκτά μία προσωπικότητα.

Το κοινωνικό περιβάλλον για να εκπληρώσει το παιδαγωγικό του έργο, όπως αυτό το εννοεί, χρησιμοποιεί ευσυνειδητά και συστηματικά δύο από τους βασικούς του θεσμούς, την οικογένεια και το σχολείο.

Η οικογένεια είναι το κύτταρο της ανθρώπινης κοινωνίας. Η ίδια είναι διαμορφωμένη και βαθιά συνδεδεμένη από τα χαρακτηριστικά αυτής της κοινωνίας και της κουλτούρας της παιδείας της. Λειτουργεί ως το πολιτιστικό και ψυχολογικό πρότυπο για το παιδί, στο οποίο περνά τα δικά της πρότυπα, αξίες καθώς αυτό αναπτύσσεται.

Η οικογενειακή αγωγή είναι συνάρτηση συμπεριφοράς και στάσεων των γονέων απέναντι στα παιδιά και επιδρά καθοριστικά στη διαμόρφωση χαρακτήρων, ψυχικών καταστάσεων και γενικότερων εξελίξεων. Συμβάλλει μάλιστα κατά πολύ και καθορίζει τη σχολική επίδοση ή αποτυχία.

Η σχολική επιτυχία είναι συνδεδεμένη με την ενθάρρυνση ή αποθάρρυνση που θα έχει ο μαθητής από το κοινωνικό του περιβάλλον, αφού η οικογένεια και το σχολείο, οι γονείς και ο εκπαιδευτικός ως κοινωνικά πρόσωπα ευνοούν ή όχι την επιτυχία του παιδιού στο σχολείο και τη σωστή του προσαρμογή στη σχολική κοινότητα.

Από μελέτες που έγιναν σε διεθνές επίπεδο έχει επισημανθεί ότι πέρα από την οικογένεια και το σχολείο παράγοντες όπως οι συνομήλικοι, το

κοινωνικό - πολιτιστικό περιβάλλον , οι οικονομικές συνθήκες κάτω από τις οποίες λειτουργεί το σχολείο, οι ιστορικές περιστάσεις και τα γεγονότα, ο πολιτικός προσανατολισμός της κοινωνίας στην οποία λειτουργεί το σχολείο και συνεκτιμώνται για τη σχολική επίδοση.

Σκοπός της μελέτης μας είναι να ερευνήσουμε κατά πόσο παράγοντες οικογένεια - σχολείο - συνομήλικοι - ατομικά χαρακτηριστικά επιδρούν στην σχολική επίδοση και την αντίληψη που έχουν οι έφηβοι για την επίδραση αυτών των παραγόντων.

Οι επιμέρους στόχοι της μελέτης μας είναι να μελετήσουμε:

α) πως οι σχέσεις μεταξύ των γονέων επηρεάζουν τους έφηβους στην απόδοσή τους στο σχολείο,

β) πως επηρεάζονται οι έφηβοι στην σχολική επίδοσή τους από τον τρόπο συμπεριφοράς των γονιών τους στην επιλογή των φιλικών τους προσώπων,

γ) πως ο τρόπος που συμπεριφέρονται οι γονείς στους έφηβους όταν έχουν προβλήματα τους επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά στην επίδοσή τους,

δ) πόσο πιστεύουν οι έφηβοι ότι η σχολική επιτυχία είναι προϊόν κάποιων συγκεκριμένων ατομικών χαρακτηριστικών που μπορεί να διαθέτει ο κάθε μαθητής,

ε) πόσο η προσωπικότητα του καθηγητή όπως και ο τρόπος διδασκαλίας του μπορούν να κεντρίσουν το ενδιαφέρον του μαθητή ώστε να ανταποκριθεί με επιτυχία στις υποχρεώσεις του στο σχολείο,

στ) πόσο ένας έφηβος μπορεί να αποθαρρύνεται ή να παρακινείται στο διάβασμα των σχολικών βιβλίων , επηρεασμένος από τους άλλους συνομηλίκους του,

ζ) πόσο οι κτιριακές εγκαταστάσεις του σχολείου επιδρούν στην ψυχολογική κατάσταση του μαθητή και τον ενθαρρύνουν να προσαρμοστεί στο σχολικό περιβάλλον και να αποδώσει στα μαθήματά του, και

η) ποιούς λόγους θεωρούν οι ίδιοι οι έφηβοι σαν παράγοντες που τους επηρεάζουν στην επίδοσή τους στο σχολείο.

Ορισμοί όρων

α) Εξέλιξη: Είναι η διαδικασία βαθμιαίας αλλαγής σωματικών και ψυχικών γνωρισμάτων ενός ζωντανού οργανισμού σ' ένα ορισμένο χρονικό διάστημα. (Παπαδόπουλος και Ζάχος, "Ψυχολογία " 1985 σελ. 54).

β) Προσωπικότητα: Είναι η εξελισσιμη, δυναμική και σχετικά σταθερή οργάνωση των ψυχικών κυρίως ιδιοτήτων που προέρχονται από την όλη πορεία ζωής του ατόμου και καθορίζουν την ιδιαιτερότητα της προσαρμογής του στο εκάστοτε περιβάλλον (Παπαδόπουλος και Ζάχος "Ψυχολογία" 1985 σελ. 118)

γ) Προσαρμογή: Είναι το φαινόμενο της διαμόρφωσης της συμπεριφοράς ενός ατόμου ανάλογα με τις ανάγκες του, τις επιδιώξεις του, και τις ιδιομορφίες της προσωπικότητάς του σε συνάρτηση με τις επιταγές, προκλήσεις, προσδοκίες,

πίεσεις του κοινωνικού του περιγυρου. (Ν. Παπαδόπουλος και Δ. Ζάχος "Ψυχολογία" 1985, σελ. 142)

δ) Αντίληψη: Είναι η διαδικασία της επεξεργασίας των ερεθισμάτων και της αναγνώρισής του με βάση προηγούμενες εμπειρίες. (Ν. Παπαδόπουλος και Δ. Ζάχος "Ψυχολογία" 1985 σελ. 240).

ε) Μάθηση: Θεωρείται η σχετικά μόνιμη μεταβολή της συμπεριφοράς που προέρχεται από τις επιδράσεις του περιβάλλοντος . (Ν. Παπαδόπουλος και Δ. Ζάχος "Ψυχολογία" 1985, σελ. 257).

στ) Νοημοσύνη: Είναι η ικανότητα αφαιρετικής σκέψης και λύσης προβλημάτων (A.Jensen) (Καψάλης "Παιδαγωγική Ψυχολογία" 1989 σελ. 80).

ζ) Κίνητρα: Είναι ωθητικές δυνάμεις που δραστηριοποιούν το άτομο προκειμένου να ικανοποιήσει κάποια ανάγκη, επιθυμία, τάση και οι οποίες μπορεί να είναι συνειδητές ή όχι. (Παπαδόπουλος και Ζάχος, "Ψυχολογία " 1985 σελ. 333.

η) Κοινωνικοποίηση: Η κοινωνικοποίηση στην κοινωνική ψυχολογία προσδιορίζει τη διαδικασία μέσω της οποίας ένα άτομο μαθαίνει να προσαρμόζεται προς την ομάδα, αποκτώντας την κοινωνική συμπεριφορά, την οποία η ομάδα εγκρίνει. (UNESCO, 2ος τόμος, , σελ. 445).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΑΤΩΝ

1. Η ΕΦΗΒΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Η εφηβική ηλικία είναι η τελευταία φάση της ανάπτυξης, το τελευταίο στάδιο στην πορεία του ατόμου προς την ωριμότητα. Καλύπτει τη χρονική περίοδο, ανάμεσα στην παιδική και στην ώριμη ηλικία και αποτελεί τη φάση της ζωής, κατά την οποία πραγματοποιείται το πέρασμα του ατόμου απ' τον κόσμο του παιδιού με την ανεμελιά και την εξάρτηση, στον κόσμο του ενηλίκου, με την υπευθυνότητα και την αυτοδιαχείριση. Το πέρασμα αυτό ασφαλώς δεν γίνεται σε μία νύχτα αλλά βαθμιαία, σε ένα διάστημα 7-8 ετών.

Η περίοδος της εφηβείας τυπικά, περιλαμβάνει την ηλικία των 12 - 18 ετών.

Στο διάστημα αυτό, το αναπτυσσόμενο άτομο, ο έφηβος δεν είναι πια παιδί, ούτε όμως ενήλικος. Παρουσιάζει χαρακτηριστικά που ορισμένα θυμίζουν την παιδική ηλικία και άλλα που θυμίζουν την ώριμη ηλικία. Γι' αυτό η εφηβική ηλικία χαρακτηρίζεται ως περίοδος μεταβατική.

(Παρασκευόπουλος: εξελικτική ψυχολογία 4ος τόμος, Αθήνα 1984, σελ. 11).

"Ο αμερικάνος επιστήμονας Στ. Χωλ, εκτιμούσε τις αντιφατικές ιδιοτυπίες του έφηβου σαν ενδείξεις έλλειψης ψυχικής ισορροπίας και ενότητας. Οι κρίσεις και το πλέγμα των ιδιαιτεροτύπων που χαρακτηρίζουν την εφηβεία, εκλαμβάνονται σαν αναπότρεπτα και καθολικά φαινόμενα, υπαγορευμένα από κάποια βιογενετική νομοτέλεια. Δεν είναι λοιπόν παράξενο που, ο Στ. Χωλ υπήρξε θιασώτης της παθητικής παιδαγωγικής. Κατά την γνώμη του, είναι άσκοπο και ατελέσφορο να επιχειρείς να αλλάξεις, να διορθώσεις κάτι, γιατί η φύση παραμένει πάντα αναλλοίωτη. (Ο κόσμος του παιδιού - εφηβεία 1987, σελ. 15)

Άλλος εκπρόσωπος της βιογενετικής "παντοδυναμίας" ήταν ο Σ. Φρόυντ, ο οποίος επεξεργάστηκε τη θεωρία για τα στάδια της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης του παιδιού. Ο Φρόυντ πίστευε ότι τα στάδια αυτά αντανakλούν την προηγούμενη πείρα της σεξουαλικής ανάπτυξης του ανθρώπινου είδους, που φέρουν τη γενετική σφραγίδα και δεν εξαρτώνται απ' την επίδραση του περιβάλλοντος. Η "περιβόητη μονομέρεια" του Φρόυντ έγκειται στο ότι ανάγει όλη την προσωπικότητα στη σεξουαλικότητα και στην σύγκρουσή της, με τις κοινωνικές απαντήσεις και απαγορεύσεις.

Γι' αυτό αντιπαράθετε την κοινωνία στον άνθρωπο σαν δύναμη εχθρική που παραμορφώνει την "φύση" του.

Στην δεκαετία 1920-30 άρχισε να αναπτύσσεται εντατικά η θεωρητική κατεύθυνση που αντιτίθεται στη βιογεννητική "παντοδυναμία". Πύκνωσαν οι έρευνες οι οποίες αποκάλυψαν την εξάρτηση ορισμένων ιδιοτήτων του έφηβου από το κοινωνικό τους περιβάλλον.

Ισχυρό πλήγμα κατάφεραν στη βιογεννητική "παντοδυναμία", οι εθνογράφοι οι οποίοι καταπιάστηκαν με την μελέτη των λεγόμενων πρωτόγονων πολιτισμών, για να εξακριβώσουν τι συγκεκριμένα είναι αυτό που υπαγορεύει στον άνθρωπο η "φύση" και τι ο "πολιτισμός", οι συγκεκριμένες δηλαδή κοσμοϊστορικές συνθήκες, ζωής και ανάπτυξης. Οι εθνογραφικές έρευνες απόδειξαν, ότι το πέρασμα στην εφηβεία, μπορεί να έχει διαφορετική διάρκεια.

Ανατράπηκε και η θεωρία των Φρούδιστών για την αναγκαιότητα της σεξουαλικής ροπής στα παιδιά. Με την γενίκευση των εθνογραφικών δεδομένων, επισημάνθηκαν δύο τύποι περάσματος από την παιδική ηλικία, στην εφηβεία. Ο ένας τύπος περάσματος είναι αδιάλειπος, συνεχής, ενώ ο άλλος συνεπάγεται κάποιο χάσμα ανάμεσα στις εμπειρίες της παιδικής ηλικίας και στις αντιλήψεις που είναι απαραίτητες για τον ώριμο άνθρωπο.

Το πέρασμα στην πρώτη περίπτωση γίνεται χάρη στην ύπαρξη του πλέγματος πάγιων κανόνων και απαντήσεων, κοινών και για τα παιδιά και για τους μεγάλους.

Στην περίπτωση αυτή η ανάπτυξη του παιδιού συντελείται ευθύγραμμα. Το παιδί αφομοιώνει σταδιακά όλα τα στοιχεία που παίρνει από τους μεγάλους και

τελικά, γίνεται ικανό να παίξει τον ρόλο του ενήλικα.

Πέρασμα δεύτερου τύπου έχουμε, όταν υπάρχει διάσταση ανάμεσα στους κανόνες και τις κοινωνικές απαιτήσεις που ισχύουν για τα παιδιά, απ' τη μια μεριά, και τους μεγάλους απ' την άλλη. (Ο κόσμος του παιδιού - Εφηβεία 1987 σελ. 16).

Η θεωρητική σημασία των εθνογραφικών ερευνών είναι μεγάλη. Χάρη σ' αυτές αποδείχτηκε πως ακριβώς οι συγκεκριμένοι κοινωνικοί όροι διαβίωσης του παιδιού υπαγορεύουν: πρώτο, τη διάρκεια της εφηβικής ηλικίας, δεύτερο, την παρουσία ή απουσία κρίσεων, συγκρούσεων και δυσχερειών, τρίτο, τον ίδιο το χαρακτήρα του περάσματος απ' την παιδική ηλικία στην εφηβεία.

Έτσι προέκυψε το αντίθετο προς το Φροϋδικό συμπέρασμα: στον άνθρωπο δεν είναι δυνατό να αντιπαρατάξουμε το φυσικό στο κοινωνικό, γιατί σ' αυτόν το φυσικό είναι και το κοινωνικό. Την εφηβεία μπορούμε να τη δούμε μόνο σαν μία περίοδο, κατά την οποία το παιδί προσπαθεί να βρει τη θέση του μέσα στην κοινωνία, για να ενταχθεί πλήρως στη κοινωνική ζωή των μεγάλων.

Έτσι, οι θεωρητικές αναζητήσεις για την διελεύκανση της "κρίσης" των εφήβων, οδήγησαν σταδιακά στη συγκέντρωση πληθώρας στοιχείων που αποδείχνουν ότι οι ιδιαιτερότητες της εφηβικής ηλικίας, καθορίζονται από τους συγκεκριμένους κοινωνικούς όρους διαβίωσης του παιδιού, από την κοινωνική του θέση μέσα στον κόσμο των μεγάλων.

Από την άποψη αυτή, πολύ σημαντικό ρόλο παίζει η επίδοση που ασκεί

στο παιδί το κοινωνικό περιβάλλον και πιο συγκεκριμένα, το καλό παράδειγμα των μεγάλων που βρίσκονται δίπλα του (Ο κόσμος του παιδιού - Εφηβεία 1987 - σελ. 17).

Οι παιδαγωγοί και οι ψυχολόγοι τονίζουν δικαιολογημένα, ότι η ανάπτυξη του παιδιού κατά την περίοδο της εφηβείας εξαρτάται κυρίως από τους ενήλικες, που ευθύνονται για την αγωγή τους.

Με το δίκιο τους, εφιστούν οι παιδαγωγοί και οι ψυχολόγοι τη προσοχή μας, στο γεγονός ότι ο χαρακτήρας των αμοιβαίων σχέσεων ανάμεσα στους ενήλικες και τους έφηβους, οι απαιτήσεις που προβάλλουν οι μεγάλοι στα παιδιά, καθώς και το οικογενειακό περιβάλλον είναι τα στοιχεία που συνθέτουν την ατμόσφαιρα εκείνη, μέσα στην οποία ο έφηβος αναπνέει άνετα, ή απεναντίας, νιώθει δύσπνοια.

Έτσι επιβεβαιώνεται η διαπίστωση πως το να οργανώσεις ορθά τις αμοιβαίες σχέσεις μεταξύ ενηλίκων και εφήβων είναι κάτι το εξαιρετικά δύσκολο και πολλές φορές αδύνατο, αν δεν ληφθούν υπόψη όχι μόνο οι κανόνες αλλά και οι εξαιρέσεις αυτής της φυσιολογικής ανάπτυξης. Αυτό βέβαια ισχύει για κάθε ηλικία, αλλά σε μεγαλύτερο βαθμό ισχύει για την εφηβεία, η οποία με την ιδιαιτερότητα και τους ρυθμούς της, διαφέρει ριζικά από οποιοδήποτε άλλο στάδιο της ζωής του ανθρώπου. (Ο κόσμος του παιδιού - Εφηβεία 1987, σελ. 19).

Η εφηβεία, λοιπόν θεωρείται η περίοδος κατά την οποία το παιδί ξαναζει

ως ένα σημείο όλες τις προγενέστερες ανάγκες του και τις φάσεις της ζωής του, και κατά την οποία ξαναζωντανεύουν και ολοκληρώνονται, μέσα στην πορεία της γενικής αναδιοργάνωσης της προσωπικότητας. Η εφηβεία είναι μία περίοδος συγκρούσεων και θα παρουσιαστούν δυσκολίες και γι' αυτό, το ίδιο και για εκείνους που ζουν μαζί του.

Πολλές συμπεριφορές των παιδιών, αυτής της ηλικίας φανερώνουν την τάση τους, να παριστάνουν τους ενήλικες, μιλώντας με μία πρωτότυπη γλώσσα, πλούσια σε λογοπαιγνία, σε νεολογισμούς και σε μορφές περιορισμένες ή γράφοντας μιμούμενα την καλλιγραφία των ενηλίκων.

Ακριβώς σ' αυτή την ηλικία συντελούνται σημαντικότερες αλλαγές, στην ανατομική - βιολογική και ψυχική ωρίμανση, στην συγκινησιακή - πνευματική και διανοητική ζωή του ανθρώπου, που αρχίζει να ενηλικιώνεται.

Είναι η πιο ταραγμένη, η πιο κρίσιμη, η πιο άστατη ηλικία. Ο κάθε έφηβος είναι μία ξεχωριστή, μοναδική προσωπικότητα. Αυτό όμως δεν σημαίνει πως στην ανάπτυξη του κάθε εφήβου δεν υπάρχουν κοινές νομοτέλειες, που προσιδιάζουν στην αντίστοιχη ηλικία.

1.1. Χρονολογική οριοθέτηση της εφηβείας

Ο όρος εφηβεία χρησιμοποιείται συνήθως για την περίοδο απ' τα 12 - 18 ετών, τη μεταβατική περίοδο, απ' την παιδική ηλικία στην ενήλικη ζωή.

Ως αφετηρία της περιόδου λαμβάνεται το χρονικό σημείο στο οποίο το άτομο γίνεται ικανό για αναπαραγωγή και ως πέρας, το χρονικό σημείο στο οποίο το άτομο θεωρείται έτοιμο να αναλάβει τον ρόλο του ενήλικου, παρ' όλο που και τα δύο αυτά χρονικά σημεία, μπορούν να προσδιοριστούν επακριβώς.

Ωστόσο, η ηλικία δεν είναι πάντα ένας χρήσιμος δείκτης της εξέλιξης του ανθρώπου, αφού οι άνθρωποι διαφέρουν στο ρυθμό της εξέλιξής τους. Οι εξελικτικές περιοδοί αξιολογούνται και από χρονικής πλευράς, αλλά περισσότερο από την εμφάνιση διαφόρων αλλαγών στο σώμα, στις σκέψεις, στα συναισθήματα και την συμπεριφορά.

Αλλά και πάλι η εφηβική ηλικία, δεν οριοθετείται χρονικά με βάση την βιολογική ανάπτυξη του ανθρώπου αλλά είναι συνάρτηση και των κοινωνικών δεδομένων, από πολιτισμό σε πολιτισμό κι από γενιά σε γενιά.

Παρ' όλα αυτά την εφηβική ηλικία - που όπως είπαμε περιλαμβάνει τη χρονική περίοδο των 12 - 18 ετών τυπικά μπορούμε να υποδιαιρέσουμε σε:

α) Περίοδος της ενήβωσης, από τα 12 στα 14 χρόνια, που χαρακτηρίζεται από το "συμμοριακό πνεύμα" και την ταχεία ανάπτυξη των οργανικών σεξουαλικών λειτουργιών.

β) Την μεταβατική περίοδο γύρω στα δεκαπέντε, κατά την οποία το παιδί περνά απ' την ομοφυλόφιλη στην ετεροφυλόφιλη φάση και τελικά,

γ) Στην κυρίως εφηβεία από τα 16 - 18 που χαρακτηρίζεται απ' την ετεροφυλοφιλία και τον ιδεαλισμό. (Τζαίμς Άρθουρ Χάντφελντ, 1978, σελ 244).

1.2. Αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της εφηβείας

1.2.1. Βιοσωματικός τομέας.

Στον τομέα αυτό, οι αλλαγές της ήβης είναι τόσο απότομες και καθολικές, που δίνουν την εντύπωση ότι η εφηβεία είναι, όπως την αποκαλεί ο J.J. Rousseau "δεύτερη γέννηση". Αν και ο χαρακτηρισμός αυτός θεωρείται σήμερα υπερβολικός, εν τούτοις είναι αναμφισβήτητο ότι η εφηβεία είναι το μεγαλύτερο βιολογικό γεγονός μετά τη γέννηση.

Στη φάση αυτή επισυμβαίνουν ραγδαίες αλλαγές σε όλες τις παραμέτρους του σώματος.

Κύριο λοιπόν αναπτυξιακό γνώρισμα της εφηβείας είναι η ραγδαία αύξηση και η καθολική μεταλλαγή στη δομή και την λειτουργία όλων των μελών και οργάνων του σώματος. Ορισμένες από τις αλλαγές αυτές αναφέρονται σε εξωτερικά - φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά και είναι ορατές, ενώ άλλες συμβαίνουν σε εσωτερικά όργανα και λειτουργίες και δεν είναι εμφανείς.

Υπάρχουν τεράστιες ατομικές διαφορές τόσο ως προς τον χρόνο έναρξης των αλλαγών της εφηβείας όσο και ως προς τη διάρκεια, την ένταση και το ρυθμό πραγμάτωσής τους.

Ορισμένες αλλαγές π.χ. που συμβαίνουν σε έναν έφηβο στην ηλικία των 11 - 12 ετών μπορεί να συμβούν σε έναν άλλον έφηβο στην ηλικία των 15 - 16 ετών.

Επίσης διαφορές υπάρχουν μεταξύ των δύο φύλων: τα κορίτσια ωριμάζουν κατά 1 1/2 ως 2 χρόνια νωρίτερα. Διαφορές ακόμη έχουν διαπιστωθεί μεταξύ ατόμων από διαφορετικά μορφωτικά - οικονομικά στρώματα.

Η ραγδαία και καθολική βιοσωματική μεταλλαγή της εφηβείας, προκαλεί στο αναπτυσσόμενο άτομο έντονες ψυχικές εντάσεις. Μία από τις πιο χαρακτηριστικές βιοσωματικές αλλαγές της εφηβείας, είναι η απότομη και ραγδαία αύξηση των διαστάσεων του σώματος, το λεγόμενο αυξητικό τίναγμα της εφηβείας.

Το αυξητικό τίναγμα της εφηβείας στα μαι κορίτσια αρχίζει στο 10 1/2 έτος περίπου, ενώ στα αγόρια το 12 1/2 έτος περίπου.

Τα κορίτσια δηλαδή προηγούνται των αγοριών κατά δύο χρόνια. Το αυξητικό τίναγμα στα κορίτσια ολοκληρώνεται στο 13ο έτος, αμέσως μετά την εμφάνιση της ήβης, ενώ στα αγόρια συνεχίζεται και μετά την εμφάνιση της ήβης, ως το 16ο, 17ο έτος.

Η διάρκεια της ανάπτυξης στα κορίτσια είναι μικρότερη απ' ότι στα αγόρια. Τα κορίτσια φθάνουν στο τελικό ύψος περί το 18ο έτος, ενώ τα αγόρια αναπτύσσονται και πέραν της ηλικίας αυτής. Η ετήσια αύξηση είναι του ύψους 8 - 9 εκ. στα κορίτσια και 10 - 12 εκ. στα αγόρια.

Παράλληλη είναι και η αύξηση του βάρους, η οποία φθάνει ετησίως 5 - 6 κιλά στα κορίτσια και 6 - 7 κιλά στα αγόρια. Κατά την εφηβεία το βάρος αυξάνεται κατά 50%, από ότι το ύψος (25%). Η ραγδαία αύξηση του βάρους

οφείλεται κυρίως στη συσσώρευση περιττού λίπους, στην αύξηση του μυϊκού συστήματος και στην αλλαγή σύστασης των οστών.

Εκδηλες αλλαγές παρουσιάζουν οι αναλογίες του προσώπου. Πρώτα επιμηκύνεται και πλαταίνει η μύτη. Συγχρόνως τα δόντια παίρνουν τις τελικές τους διαστάσεις. Η νέα εμφάνιση συχνά προκαλεί στον έφηβο - κυρίως στα κορίτσια - έντονη ανησυχία.

Αργότερα θα αναπτυχθεί τα στόμα, τα χείλη και το σαγόι και θα αποκατασταθεί η τελική αναλογία.

Παράγοντες που επηρεάζουν τη βιοσωματική ανάπτυξη είναι η κληρονομικότητα, η γενική σωματική υγεία, το είδος της διατροφής, οι κλιματολογικές συνθήκες, η λειτουργία των ενδοκρινών αδένων κ.α.

Η κορυφαία βιοσωματική αλλαγή, κατά την εφηβική ηλικία είναι η ωρίμανση των γεννητικών οργάνων και η έναρξη της γεννητικής λειτουργίας, η αλλαγή αυτή συνιστάται στα λεγόμενα πρωτεύοντα και δευτερεύοντα γνωρίσματα της ήβης.

Τα πρωτεύοντα γνωρίσματα της ήβης, περιλαμβάνουν τα μέρη του γεννητικού συστήματος κάθε φύλου, τα οποία είναι αναγκαία για την αναπαραγωγή.

Τα δευτερεύοντα γνωρίσματα της ήβης, περιλαμβάνουν αλλαγές, όπως είναι η ηβική κόμη, η τρίχωση του προσώπου, η αλλαγή της φωνής κ.ο.κ., οι οποίες δεν είναι άμεσα αναγκαίες για την αναπαραγωγή, έχουν όμως έμμεση

σχέση με την γενετήσια λειτουργία, γιατί συμβάλλουν στη διαφοροποίηση των δύο φύλων και στην αμοιβαία έλξη τους και προσέγγιση.

Οι παράγοντες που επηρεάζουν το χρόνο έναρξης της ήβης είναι κληρονομικοί και περιβαλλοντικοί.

1.2.2. Γνωστικός - νοητικός τομέας.

Οι αλλαγές που συμβαίνουν στον βιοσωματικό τομέα της ανάπτυξης του εφήβου δεν είναι περισσότερο σημαντικές απ' αυτές που συμβαίνουν στο νοητικό τομέα. Η πνευματική ανάπτυξη που παρατηρείται στον έφηβο, σύμφωνα με τον Μάνο (1990) οφείλεται τόσο σε βιολογικούς παράγοντες, δηλ. την ισχυροποίηση του νευρικού συστήματος και την πλήρη λειτουργία των αδένων, όσο και στον εμπλουτισμό της νόησης από προηγούμενες εμπειρίες.

Όπως αναφέρει ο Piaget (Παρασκευόπουλος , " Εξελικτική Ψυχολογία " 1985) η διάρκεια της εφηβείας είναι η περίοδος που το άτομο διέχεται την περίοδο των τυπικών αφαιρετικών νοητικών πράξεων. Η περίοδος αυτή αρχίζει από το 12ο και ολοκληρώνεται στο 16ο έτος της ηλικίας του ανθρώπου. Στην πορεία αυτής της φάσης η σκέψη απελευθερώνεται από το συγκεκριμένο περιεχόμενο της και γίνεται αφηρημένη. Η σκέψη συλλαμβάνει και επεξεργάζεται όχι μόνο τα πραγματικά αντικείμενα ή γεγονότα αλλά και αυτά που μπορούν να υπάρξουν στο μέλλον. Διατυπώνει δηλαδή πλέον θεωρητικές προτάσεις που αναφέρονται στην λογική δομή των πραγμάτων μπορεί να βρίσκει εναλλακτικές

λύσεις για μια κατάσταση και να διαμορφώνει προσωπικά συστήματα αξιολόγησης της συμπεριφοράς.

Οι πνευματικές λειτουργίες που σημειώνουν ενδιαφέρον ως προς την ανάπτυξή τους κατά του Κ.Μάνο 1990 είναι:

- α) οι παραστάσεις οι οποίες είναι πιο αφηρημένες. Τώρα πια ενισχύονται και οι γλωσσικές παραστάσεις που είναι πιο ακριβείς απ' ότι στην παιδική ηλικία,
- β) η αντίληψη των πραγμάτων η οποία είναι πιο ορθή και πιο εδραιωμένη
- γ) η μνήμη η οποία παρουσιάζει κάποια κάμψη, κατά την ήβη.

Συγκεκριμένα στα αγόρια η ύφεση εμφανίζεται από τα 13 έτη - 16 έτη και έπειτα κορυφώνεται μέχρι το 20ο έτος. Στα κορίτσια η ύφεση παρατηρείται μεταξύ 11ου - 15ου έτους (Σακελλάριος 1957).

δ) Τα ενδιαφέροντα του εφήβου γίνονται πιο ανήσυχα και τον μετατρέπουν σε "αληθινό εξερευνητή" (Μάνος 1990 σελ. 129).

Κατά τον Μιχαηλίδη - Νουάρο (1987) τα ενδιαφέροντά του γίνονται σύνθετα και εξαιτίας των σωματικών μεταβολών τις περισσότερες φορές εγκαταλείπονται βαθμιαία όσα σχετίζονται με κάποια σωματική άσκηση.

Κατά τη δεύτερη φάση της εφηβικής ηλικίας τα ενδιαφέροντα λιγοστεύουν και είναι δυνατή, ως ένα βαθμό, η πρόβλεψη της εξέλιξής τους.

Το επίπεδο της ωριμότητας του εφήβου επηρεάζει την εμφάνιση, τη διατήρηση και την ανάπτυξη ενός ενδιαφέροντος. Μεγάλο ρόλο στην ανάπτυξη και διατήρηση των ενδιαφερόντων παίζουν και οι πολιτιστικές επιρροές καθώς και

οι κοινωνικές ιδέες που επικρατούν.

Τα ενδιαφέροντα που έχει ο κάθε έφηβος θα τον βοηθήσουν πολύ ή λίγο στην προσαρμογή του στην κοινωνική ζωή. Η σύγχρονη κοινωνία με τον τεχνολογικό εξοπλισμό που προσφέρει έχει μειώσει το ενδιαφέρον και την ικανοποίηση που μπορεί να αισθανθεί ο άνθρωπος εκτελώντας κάποια χειρωνακτική εργασία.

Μ' αυτό τον τρόπο η εποχή μας προσφέρει στον σύγχρονο άνθρωπο αρκετό ελεύθερο χρόνο με την αυτοματοποίηση της ζωής. Έτσι λοιπόν το άτομο που αναπτύσσει ενδιαφέροντα στη ζωή του μπορεί να αισθανθεί την ικανοποίηση και να καλύψει το ψυχολογικό κενό που θα του πρόσφερε η αδράνεια.

Αναπτύσσοντας κανείς τα ενδιαφέροντα του εφήβου μπορεί να καλυτερέψει το βαθμό προσαρμογής του στην τωρινή και μελλοντική ζωή.

Ο καθηγητής - παιδαγωγός λοιπόν θα πρέπει γνωρίζοντας τα χαρακτηριστικά αυτής της ηλικίας να καλλιεργήσει τα προσωπικά ενδιαφέροντα των μαθητών του για να πετύχει σύμφωνα με τις δυνατότητές τους τη βελτίωση της επίδοσής τους.

Βέβαια αυτό είναι πολύ ιδανικό και δεν ξέρουμε κατά πόσο μπορεί να εφαρμοστεί για το σύνολο των μαθητών που εκπαιδεύει ο κάθε καθηγητής, όμως, είναι γεγονός ότι ο καθηγητής μπορεί να κεντρίσει το ενδιαφέρον των μαθητών του μέσα από τη διδασκαλία του.

Τα ερεθίσματα που παίρνει ο κάθε μαθητής προέρχεται και από το

οικογενειακό του περιβάλλον και η αξιοποίησή τους εξαρτάται, ως ένα βαθμό, από την ψυχική ωριμότητά του.

Γενικά θα λέγαμε ότι την περίοδο αυτή ενισχύεται το ενδιαφέρον τους για τη μελέτη κυρίως εξωσχολικών βιβλίων.

Τα αγόρια προτιμούν βιβλία δράσης, ενώ τα κορίτσια βιβλία που αναφέρονται στην οικογενειακή ή σχολική ζωή.

Διαφορές των δύο φύλων στην νοητική ανάπτυξη

Ο Μάνος (1990) αναφέρει ότι έχει διαπιστωθεί πώς αν και δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα, ωστόσο παρατηρήθηκε ότι το ανδρικό φύλο διαφέρει ως προς τη κατανομή των άκρων. Δηλαδή το ανδρικό φύλο συμμετέχει σε μεγαλύτερο ποσοστό και στην κατηγορία των πολύ έξυπνων ατόμων και σ' αυτή των καθυστερημένων.

Οι διαφορές των δύο φύλων σε κάποιες ειδικές πνευματικές ικανότητες είναι οι εξής:

α) Οι άνδρες υπερέχουν:

- Σε μερικές κινητικές δεξιότητες που συνήθως απαιτούν μυϊκή δύναμη ή ταχύτητα.

- Στον προσανατολισμό στον χώρο.

- Σε ορισμένα είδη μηχανικής ικανότητας, όπως φάνηκε σε tests συναρμολόγησης, λαβυρίθων κ.λ.π.

- Σε αριθμητικές ικανότητες, όπως στην επίλυση tests που απαιτούν μαθηματική σκέψη, στη λύση προβλημάτων "με άλλο τρόπο" κ.α.

β) Οι γυναίκες υπερέχουν:

- Στην επιδεξιότητα των χεριών.

- Στην αντίληψη λεπτομερειών - εναλλαγή προσοχής που αποδείχτηκε με tests που απαιτούν τσεκάρισμα ομοιοτήτων - διαφορών.

- Σε ορισμένα είδη μηχανικής ικανότητας όπως στην ικανότητα σχέσεων χώρου που απαιτεί τακτοποίηση ασύμμετρων κομματιών σε ειδικές εσοχές κ.α. αν και φαίνεται ότι στα μετεφηβικά χρόνια η διαφορά αυτή στα δύο φύλα εξουδετερώνεται.

- Στις γλωσσικές δεξιότητες. Η υπεροχή εδώ είναι αξιοσημείωτη. Η ομιλία εμφανίζεται νωρίτερα στα αγόρια αλλά και τα προβλήματα ομιλίας υπάρχουν σε μικρότερο ποσοστό στα κορίτσια.

Ως προς τη σχολική επίδοση οι έρευνες αποκαλύπτουν πως ο μέσος όρος επίδοσης των κοριτσιών είναι καλύτερος απ' αυτόν των αγοριών.

Τα αγόρια σημειώνουν καλύτερη επίδοση απ' τα κορίτσια σε μαθήματα κοινωνικών επιστημών (π.χ. γεωγραφία, ιστορία) και στα προβλήματα αριθμητικής που απαιτούν κρίση και συλλογισμό.

Τα κορίτσια εμφανίζουν πολύ καλύτερη επίδοση στην ορθογραφία, στη

γλωσσική έκφραση και σε απλούς αριθμητικούς υπολογισμούς.

Διαπιστώθηκε επίσης πως τα κορίτσια βαθμολογούνται με μεγαλύτερους βαθμούς απ' αυτούς που παίρνουν στα αντικειμενικά τεστ επιδόσεων.

Μια εξήγηση είναι πως η ύλη που διδάσκονται στα σχολεία είναι πιο θηλυπρεπείς και ότι τα κορίτσια ευνοούνται από τους δασκάλους τους γιατί είναι πιο υπάκουα και πιο ευγενή.

1.2.3 Συναισθηματικός τομέας.

Στο συναισθηματικό τομέα, κύριο χαρακτηριστικό είναι η μεγάλη ένταση και αστάθεια της ψυχικής διάθεσης. Ο διάσημος Αμερικανός ψυχολόγος G. Stanley Hall, ο ιδρυτής της ψυχολογίας του εφήβου, περιγράφει την εφηβεία ως περίοδο εσωτερικού αναβρασμού και θυμικού αναστάτωσης, ως την περίοδο "των καταιγίδων και των έντονων εσωτερικών συγκρούσεων".

Η συναισθηματική ζωή του εφήβου περιγράφεται γεμάτη μεταπτώσεις και ταλαντεύσεις ανάμεσα σε αντιφατικές και συγκρουόμενες διαθέσεις κ.λ.π.

Μάλιστα ο έντονος αυτός ψυχικός αναβρασμός της εφηβικής ηλικίας, θεωρείται ότι είναι αποτέλεσμα των βιολογικών αλλαγών της ήβης και κυρίως του ορμονικού συστήματος του εφήβου.

Ο έφηβος βιώνει ποικίλες ψυχικές εντάσεις και παρουσιάζει, σημαντικές αλλαγές στη συμπεριφορά του, οι οποίες είναι εμφανείς ακόμη και στον απλό παρατηρητή.

Οι εκδηλώσεις αυτές εμφανίζονται κυρίως στα πρώτα χρόνια της εφηβικής ηλικίας και συμπίπτουν χρονικά με τις μεγάλες βιοσωματικές αλλαγές της ήβης.

Η ένταση όμως αυτών των αντιδράσεων καθώς και η διάρκειά τους, δεν είναι μόνο θέμα ιδιοσυγκρασίας του κάθε εφήβου, αλλά και της γενικής στάσης των ενηλίκων έναντι των νέων.

Στις κοινωνίες όπου υπάρχει ασάφεια και σύγχυση γύρω από το όριο ενηλικίωσης, όπου οι υποχρεώσεις και τα καθήκοντα των νέων δεν είναι σαφώς καθορισμένα, όπου υπάρχει αμφιθυμία και παλινδρομήσεις εκ μέρους των ενηλίκων στα θέματα της χειραφέτησης των νέων κ.λ., οι νέοι δεν μπορεί παρά να βιώνουν πολλές και ισχυρές εντάσεις, και καταστάσεις άγχους.

Στις κοινωνίες αυτές οι πρώτες ανησυχίες των εφήβων για τη "μεταμόρφωση" που υφίσταται το σώμα τους και οι πρώτες συναισθηματικές διαφοροποιήσεις, που προκαλεί η ορμονική τους μεταλλαγή περιμπλέκονται με τα ψυχοκοινωνικά αυτά προβλήματα και δημιουργούν τον εσωτερικό αναβρασμό και τις έντονες και συχνά αντιφατικές αντιδράσεις των εφήβων.

1.2.4. Κοινωνικός τομέας.

Στον κοινωνικό τομέα, η τάση για ανεξαρτοποίηση από τους ενηλίκους και για συμμόρφωση προς την ομάδα των συνομηλίκων φθάνει στο αποκορύφωμά της.

Ο έφηβος νιώθει έντονη την επιθυμία να κόψει τον ψυχολογικό "ομφάλιο

λώρο" και να ανεξαρτοποιηθεί απ' την οικογένεια.

Η έντονη αυτή τάση του εφήβου για αυτονομία και αυτοδιαχείριση, συχνά γίνεται η αιτία προστριβών και διακοπής της επικοινωνίας μεταξύ γονέων και παιδιού, ιδίως στις αυταρχικές οικογένειες.

Παράλληλα, η επιθυμία του εφήβου για κοινωνική αποδοχή οδηγεί στη δουλική συμμόρφωση και υποταγή στην ομάδα των συνομηλίκων.

Οι εφηβικές ομάδες αποτελούν είδος "κλειστής κοινωνίας", με δικό του κώδικα επικοινωνίας και με εξειδικευμένες μορφές συμπεριφοράς για τα μέλη τους.

Σημαντική διαφοροποίηση υφίστανται οι διαπροσωπικές σχέσεις του εφήβου, όχι μόνο προς τους ενηλίκους, αλλά και προς τους συνομηλίκους με κορυφαία εκδήλωση την ετερόφυλη σεξουαλική συμπεριφορά. (Εξελικτική ψυχολογία: τόμος 4ος - Εφηβική ηλικία - Ι. Παρασκευόπουλος σελ. 16-17-18-19).

1. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΕΦΗΒΟΣ(1)

Κατά τον Πυργιωτάκη (1989) η οικογένεια είναι η πρώτη θεμελιακή κοιτίδα της ανθρώπινης συνύπαρξης, όπου ο έφηβος διαμορφώνει τα βασικά βήματα - από την παιδική ηλικία - της προσωπικής του θεώρησης για τη ζωή και μαθαίνει να δέχεται τις επιδράσεις, τις τάσεις και τις αντιλήψεις της οικογενειακής ζωής.

Η ποιότητα της ψυχοσωματικής του ανάπτυξης εξαρτιέται από τις σχέσεις που δημιουργούνται ανάμεσα σ' αυτόν και τους γονείς του.

Ο πρώτος δάσκαλος κάθε ανθρώπου βρίσκεται μέσα σε κάθε οικογένεια - στον πατέρα του, στη μητέρα του, στον παππού και στη γιαγιά, στα μεγαλύτερα αδέρφια - μέσα στην πρωταρχική αυτή ανθρώπινη ομάδα που αποτελεί και το θεμέλιο της κοινωνίας.

Εχει υποστηριχθεί κατά καιρούς από ειδικούς ψυχοπαιδαγωγούς ότι ο ισχυρός παράγοντας που διδάσκει το νέο άνθρωπο είναι το παράδειγμα, η ταύτιση και το πρότυπο.

Και τα τρία στοιχεία πρωτοβρίσκονται στο οικογενειακό περιβάλλον. Και όσο αυτό είναι "δεμένο", "ζεστό" κι αξιόπιστο, τόσο καθοδηγεί, συνετίζει, παραδειγματίζει και προάγει, κι όσο είναι αδιογράνωτο και διαλυμένο, τόσο οδηγεί στον ηθικό, ψυχικό και πνευματικό μαρασμό.

Μετά την οικογένεια έρχεται να βοηθήσει το σχολείο κι αργότερα η κοινωνία.

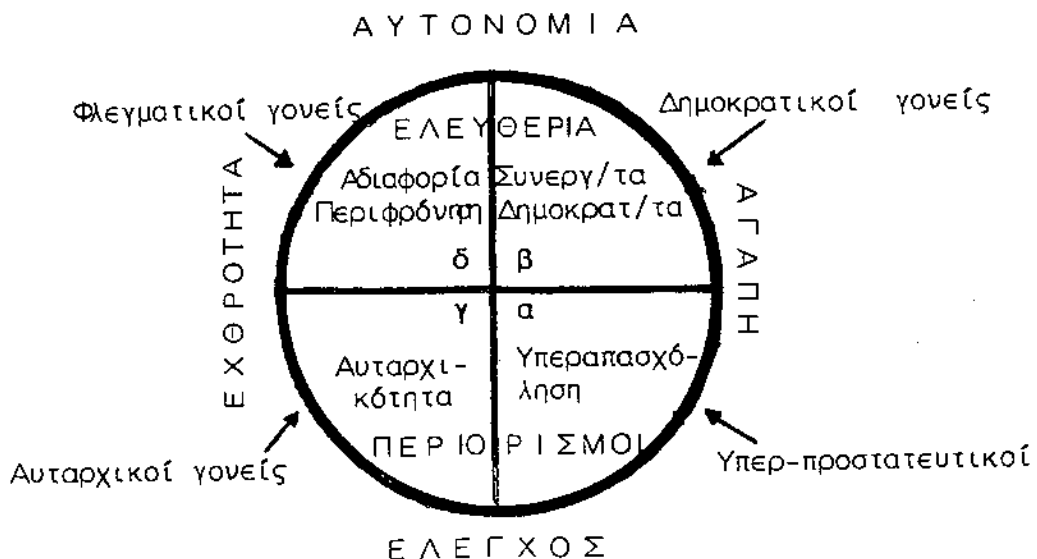
Όμως και το σχολείο και η κοινωνία θα μπορέσουν να προσθέσουν θετικά στοιχεία στην όλη προσωπικότητα του ατόμου, μόνο όταν προέρχεται από μία "ολοκληρωμένη" και "σωστή" οικογένεια. Διαφορετικά, ο ρόλος τους γίνεται προβληματικός και συνήθως αποτυχαίνει και μάλιστα θεαματικά κι οδυνηρά.

Οι περισσότεροι ερευνητές παραδέχονται ότι η ψυχοκοινωνική σχέση ανάμεσα σε γονείς -παιδιά καθορίζεται από δύο βασικά ανεξάρτητες διαστάσεις. Η πρώτη υποδηλώνει το συναισθηματικό τόνο της σχέσης, το θυμικό της περίβλημα, που μπορεί να διακυμανθεί από την αγάπη ως την εχθρότητα.

Η άλλη διάσταση καθορίζει τον βαθμό με τον οποίο οι γονείς κατευθύνουν ή ελέγχουν το παιδί στη συμπεριφορά του. Από το συνδυασμό των διαστάσεων καθορίζεται η συμπεριφορά των γονιών και διαμορφώνεται η ψυχοκινητική σχέση γονέων - παιδιών.

Σύμφωνα με τον Ι. Πυργιωτάκη (1989) οι ψυχοκοινωνικές σχέσεις γονέων - παιδιών μπορούν παραστατικά να απεικονιστούν με την εξής γραφική παράσταση:

παράσταση: Ψυχοκοινωνικές σχέσεις γονέων -παιδιών:

Οι πιθανοί συνδυασμοί απ' αυτή την παράσταση είναι:

- αγάπη, έλεγχος
- αγάπη, αυτονομία
- εχθρότητα, έλεγχος
- εχθρότητα, αυτονομία

Σύμφωνα με τους συνδυασμούς αυτούς στην πρώτη διάσταση οι γονείς μπορεί με τη στάση τους να περιβάλλουν το παιδί με αγάπη, στοργή, τρυφερότητα ή να το απορρίψουν και να τηρήσουν απέναντι του εχθρότητα.

Στη δεύτερη διάσταση οι γονείς επηρεάζουν και κατευθύνουν τη συμπεριφορά του παιδιού τους. Η αντιμετώπισή τους διακυμαίνεται από τον απόλυτο έλεγχο ως την αυτονόητη συμπεριφορά του παιδιού.

2.1. Τύποι γονέων

Σύμφωνα με τον Ι. Πυργιωτάκη (1989) υπάρχουν οι εξής τύποι γονέων:

1) Οι Υπερ - προστατευτικοί:

Αποστερούν κάθε δημιουργικότητα από τα παιδιά τους και έτσι παρεμποδίζουν την ομαλή και φυσιολογική πορεία ανάπτυξής τους. Τους μεταδίδουν συχνά ευγενικούς τρόπους συμπεριφοράς αλλά μαθαίνουν στην εξάρτηση και την υποταγή σε βαθμό που καταντά δουλικότητα. Δεν αναλαμβάνουν δική τους πρωτοβουλία και συχνά μένουν αναποφάσιστοι.

Δυσκολεύονται στις κοινωνικές σχέσεις ενώ συχνά έχουν εγωιστικές τάσεις και τυρρανική συμπεριφορά.

2) Οι δημοκρατικοί - συνεργατικοί γονείς:

Έχουν την ιδανική συμπεριφορά προς τα παιδιά τους. Συνδυάζουν τη στοργή με την ενθάρρυνση για αυτάρκεια και αυθυπαρξία. Μέσα απ' αυτή τη σχέση καλλιεργείται συναισθηματική σταθερότητα, αυτοεμπιστοσύνη, φιλική διάθεση και συνεργατικότητα. Το παιδί μπορεί να αναπτύσσει πρωτοβουλίες, συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων και γενικά είναι δημιουργικό και δραστήριο.

3) Οι αυταρχικοί:

Συνδυάζουν την αυταρχική στάση και τον αυστηρό έλεγχο. Ο συνδυασμός αυτός επιφέρει συναισθηματικές εντάσεις που μπορεί να οδηγήσουν σε ψυχονευρωτικές διαταραχές. Τα παιδιά αυτά παρουσιάζουν έντονη επιθετικότητα και εριστική διάθεση.

4) Οι φλεγματικοί γονείς:

Με την ψυχρή αδιαφορία τους εγκαταλείπουν τα παιδιά τους και τη εξέλιξή τους επηρεάζεται από τις επιδράσεις του περιβάλλοντος. Ιδιαίτερη σημασία έχουν οι "άτυπες ομάδες" των συνομηλίκων, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό ορίζουν τη συμπεριφορά του παιδιού και την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Η έλλειψη όμως της αγάπης δεν παρέρχεται χωρίς σοβαρές επιπτώσεις στην ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.

2.2. Αναγκαίες συνθήκες στην οικογένεια

Κατά τον Πυργιωτάκη (1989) ως βασικές προϋποθέσεις για την ομαλή κοινωνικοποίηση του εφήβου μπορούν να θεωρηθούν:

α) Το πνεύμα αγάπης που πρέπει να υπάρχει σ' όλα τα μέλη της οικογένειας. Χρέος των γονιών είναι να αναπτύξουν κλίμα αγάπης, κατανόησης και ψυχικού δεσμού μεταξύ τους.

Όταν το παιδί ζει μέσα σε περιβάλλον "υγιές" συναισθηματικά, τότε έχει όλες τις δυνατότητες να ενταχθεί ομαλά στο κοινωνικό σύνολο.

β) Ανάπτυξη θετικού αυτοσυναίσθηματος.

Αυτοσυναίσθημα είναι ο πυρήνας γύρω απ' τον οποίο διαμορφώνονται οι αντιλήψεις. Είναι αυτό που προσφέρει συνοχή και σταθερότητα στην προσωπικότητα του ατόμου. Καθήκον των γονιών είναι να τηρούν θετική στάση προς το παιδί, να μην υποτιμούν τις ενέργειές του, να το ενθαρρύνουν ώστε να δημιουργήσει αυτοπεποίθηση και ισχυρό αυτοσυναίσθημα. Κάθε ύποτιμηση και προσβολή απ' αυτά τα πρόσωπα οδηγεί στην εξασθένηση του αυτοσυναίσθηματος. Συνέπεια αυτής της καταστάσεως μπορεί να είναι η δυσκολία προσαρμογής στο κοινωνικό σύνολο.

γ) Συνέπεια λόγων και έργων και σταθερότητα συμπεριφοράς γονέων.

Αυτό που πρέπει οι γονείς να προσέξουν είναι η συνέπεια "λόγων και έργων". Δεν μπορείς να διδάξεις κάποια αξία ή αρχή, χωρίς ο ίδιος να ενστερνιστείς στην προσωπική σου ζωή αυτό που πιστεύεις.

Κάθε διδασκαλία που δε συνοδεύεται με ταυτόχρονη πράξη, αποβαίνει άκαρπη, στείρα, οδηγεί σε συγκρούσεις και επιφέρει σύγχυση στο παιδί.

Σημαντικό επίσης είναι να υπάρχει σταθερότητα στη συμπεριφορά των γονέων. Αν δεν υπάρχει ομοιογένεια στις αντιλήψεις των γονέων αλλά αυτό που ο ένας επαινεί, αποδοκιμάζει ο άλλος, τότε επέρχεται διχασμός στο παιδί, γιατί δεν μπορεί να διαμορφώσει ηθικούς κανόνες σταθερούς.

δ) Τέλος θα πρέπει να αποφεύγει ο γονιός την υπερβολική αυστηρότητα, κυρίως όταν μπορεί να χρησιμοποιήσει για μικρά παραπτώματα, άλλους τρόπους.

Το κατάλληλο φάρμακο στον κατάλληλο οργανισμό με τη σωστή δοσολογία αναμένεται να φέρει θεραπευτική επίδοση. Όταν όμως το φάρμακο χορηγείται συνεχώς προκαλεί εθισμό και δεν φέρνει το θετικό αποτέλεσμα αλλά αντίθετα, το αρνητικό.

Σύμφωνα με τη Χουρδάκη (1982) κατά τη διάρκεια της εφηβικής κρίσης, η οικογένεια είναι η πρώτη που βάλλεται από τα πυρά της επαναστατικής διάθεσης του εφήβου. Αυτή είναι που παίζει τον πρωταρχικό ρόλο στην ομαλή εξέλιξη της εφηβείας.

Οικογένειες όπου οι γονείς έχουν φροντίσει σ'όλη τη διάρκεια της σχολικής ηλικίας να καλλιεργηθεί ο διάλογος και η παραδοχή μεταξύ των μελών της οικογένειας, είναι λιγότερο δύσκολο να αντιμετωπίσουν τις στάσεις που προβάλλουν οι έφηβοι.

Γεγονός είναι ότι ανεξάρτητα από το είδος των σχέσεων που υπάρχουν

στις οικογένειες, ο έφηβος θέλει ν' αρχίσει να απομακρύνεται και να ανεξαρτητοποιείται από το οικογενειακό περιβάλλον. Έτσι στρέφεται προς τους γονείς ως πρώτο στόχο του, βρίσκοντας σ' αυτούς πρόσφορο έδαφος να ασκήσει έντονη κριτική και αμφισβήτηση αφού είναι τα πρόσωπα εκείνα που αρνούνται την ανεξαρτητοποίηση του εφήβου.

Η πρώτη στάση του εφήβου είναι η απορριπτική. Απορρίπτει τους γονείς από το βάθρο που τους είχε στήσει και τους κρίνει με μάλλον μεγάλη αυστηρότητα. Καταρρέουν για τον έφηβο, η εκτίμηση, ο σεβασμός, ο θαυμασμός γι αυτούς, αισθήματα που είχαν όλη τη διάρκεια της σχολικής ηλικίας.

Η δεύτερη στάση των εφήβων απέναντι στους γονείς είναι η ειρωνική. Αντιμετωπίζουν τη νέα κατάσταση με ειρωνία γιατί δεν έχουν τα μέσα να την αντιμετωπίσουν αλλιώς.

Οποιοδήποτε ελάττωμα έχουν οι γονείς (ταιγγούνηδες, παχείς) βγαίνει στην επιφάνεια με τη μορφή της ειρωνείας.

Η τρίτη στάση που συναντάται είναι η επαναστατική. Οι έφηβοι κάνουν επανάσταση έντονη, σκληρή. Πολλές οικογένειες που δεν έχουν μάθει να επικοινωνούν με διάλογο, μπορούν να φτάσουν μέχρι το διαζύγιο των γονέων, στη διάρκεια της εφηβείας όταν δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν την διάθεση αυτή των εφήβων.

Η τεταμένη αυτή ατμόσφαιρα δεν διαρκεί το ίδιο τα 7 χρόνια της εφηβείας. Υπάρχουν εναλλαγές ως προς την τακτική του παιδιού αλλά και των

γονέων. Σ'άλλα στάδια η επιθετικότητα είναι προς τη μητέρα, σ'άλλα προς τον πατέρα, άλλοτε βάλλουν και τους δύο.

Οι γονείς οι οποίοι τις περισσότερες φορές δεν είναι προετοιμασμένοι για αυτές τις αλλαγές απογοητεύονται και στενοχωριούνται. Άλλοτε πάλι τρομοκρατημένοι οργανώνουν μια στάση προς το παιδί ώστε να καταπιέζεται ή προσωπικότητά του.

Στις ελληνικές κυρίως οικογένειες, χρησιμοποιούν την υπεροχή τους μέσω των χρημάτων και των προσωπικών εμπειριών τους, για να επιβάλλουν στους νέους το δικό τους τρόπο ζωής.

Ερχεται ο εγωκεντρισμός τους στην επιφάνεια και δεν μπορούν να παραδεχτούν (ή πολλές φορές δε θέλουν) ότι το παιδί τους διέρχεται τα φυσιολογικά στάδια της ανάπτυξης, ότι δηλ. μεγαλώνει. Η άρνησή τους αυτή βρίσκει αιτιολογία στο γεγονός ότι μέσα απ' την παρουσία των παιδιών τους, βλέπουν το προσωπικό νόημα της ζωής τους, και δεν θέλουν να παραδεχτούν πως τα παιδιά τους θα αποδεσμευτούν από αυτούς κάποτε.

Λανθασμένη επίσης αντίδραση των γονέων, είναι οι προτιμήσεις που δείχνουν προς τα παιδιά τους .

Αγαπούν το πιο γεροδεμένο παιδί, το πιο ζωηρό, θαυμάζουν τον καλό μαθητή και τον επαινούν ενώ τον άλλο τον επικρίνουν.

Όμως η διάρκεια της εφηβικής ηλικίας του παιδιού είναι και για την ίδια την σχέση των συζήγων κρίσιμη. Όλα τ'απωθημένα της συζυγικής ζωής, του

εγγαμου βίου και της παιδικής ψυχολογίας βγαίνουν στην επιφάνεια.

Στην εφηβεία εμφανίζονται η προσωπικότητα των γονέων αλλά και οι διαπληκτισμοί, όπως γίνεται και με την κρίση της αρρώστειας, γιατί και η εφηβεία είναι μία κρίση. Κρίση των παιδιών αλλά και κρίση των γονέων.

Όπως σ' όλα τα ψυχολογικά φαινόμενα οι συνταγές έτοιμες δεν υπάρχουν. Το μόνο που μπορεί να συμβεί είναι η συνειδητοποίηση του θέματος, ο προβληματισμός και η ώριμη αντιμετώπιση.

Οι γονείς τις δύσκολες αυτές ώρες πρέπει να είναι ενωμένοι για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τους εφήβους αποτελεσματικά.

Ο Debesse στο βιβλίο του "Εφηβεία " 1974 (Χουρδάκη "Οικογενειακή Ψυχολογία ", 1982) αναφέρει: "Υπάρχει τρόπος συμφιλίωσης των γονέων με τους εφήβους; Υπάρχει. Πρώτα - πρώτα πρέπει να βρούμε μια νέα μέθοδο συνεννόησης. Η φωνή της προσταγής, που γίνεται αποδεκτή στην παιδική ηλικία, η κατηγορηματική φωνή, δεν γίνεται πια αποδεκτή. Προκαλεί την άρνηση. Χρειάζεται μια φωνή με σταθερότητα, εμπιστοσύνη, συμβουλή χωρίς θυμό, εριστικότητα, ταπείνωση."

Πράγματι από έρευνες που έχουν γίνει οι έφηβοι δηλώνουν πως θέλουν τους γονείς τους δίπλα τους να τους διδάξουν κι όχι να τους επιβάλλουν το δικό τους τρόπο ζωής. Η στάση τους καταπιέζει την προσωπικότητα των νέων δεν τους αναγνωρίζουν μία ξέχωρη υπόσταση. Δεν τους βλέπουν με τα δικά τους στοιχεία, τις δικές τους κλίσεις και δυνατότητες.

Με τους γονείς τους δεν υπάρχει όχι μόνο επικοινωνία, αλλά ούτε και διάλογος.

Λείπει η κατανόηση, ο σεβασμός, η εμπιστοσύνη και η επαφή και κατά συνέπεια, οι νέοι δέχονται μια αγάπη βασανιστική γι αυτούς.

Επιζητούν την πνευματική μόρφωση των γονέων και την συμπαράστασή τους στις δύσκολες στιγμές που αντιμετωπίζουν.

Τους θέλουν ανανεωμένους, να μην είναι προσκολλημένοι συνεχώς στην εποχή τους και να μην περιορίζονται σε μια θεωρητική σύγκριση εποχών και τρόπων ζωής των νέων.

Όλοι οι συγγραφείς που ασχολούνται με τέτοιου είδους μελέτες τονίζουν πως η πλαστικότητα των γονέων είναι αυτή που θα τους βοηθήσει να αντιμετωπίσουν τους εφήβους.

Πλαστικότητα όμως εννοούμε την αναπροσαρμογή, την ανανέωση και όχι την παθητική αφομοίωση του τρόπου ζωής μιας εποχής αποβάλλοντας το στοιχείο της ωριμότητας που προσφέρει η ηλικία των (ενηλίκων) γονέων.

3. ΕΦΗΒΟΙ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟ

Κατά το Μάνο (1990) το σχολείο είναι κοινωνικός θεσμός, κοινωνικό όργανο που έχει σαν σκοπό την απλοποίηση και το ξεκαθάρισμα των γνώσεων και την εξισορρόπηση των διαφόρων τάσεων που υπάρχουν στην κοινωνία. Η ύπαρξή του εξυπηρετεί και το άτομο, αλλά και την κοινωνία.

Το σχολείο της μέσης εκπαίδευσης ασκεί βαθιές επιδράσεις στους εφήβους, με την προϋπόθεση βέβαια ότι είναι οργανωμένο και λειτουργεί ικανοποιητικά.

Ικανοποιητική οργάνωση και λειτουργία σημαίνει ότι: υπάρχει το κατάλληλο προσωπικό, οι κατάλληλες αίθουσες διδασκαλίας, τα κατάλληλα βιβλία, η κατάλληλη βιβλιοθήκη και τα εργαστήρια κλπ.

Το προσωπικό της μέσης εκπαίδευσης καταρτίζεται ικανοποιητικά στην ειδικότητά του αλλά η παιδαγωγική και ψυχολογική του κατάρτιση είναι ελλιπής, με αποτέλεσμα να παρατηρείται κάποια δυσχέρεια στο μεθοδολογικό μέρος της διδακτικής διαδικασίας και στις σχέσεις των καθηγητών με τους εφήβους.

Εξάλλου το έργο του καθηγητή δεν είναι μόνο διδακτικό, αλλά αποβλέπει και στην ανάπτυξη όλων των όψεων της προσωπικότητας και του χαρακτήρα των εφήβων και στην προσαρμογή τους τόσο στο πνεύμα του σχολείου όσο και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Μεγάλη σπουδαιότητα για την εξέλιξη του εφήβου έχουν οι χώροι του

σχολείου. Το σχολείο πρέπει να έχει όλα τα μέσα και να εκπληρώνει όλους του όρους υγιεινής. Πρέπει να υπάρχουν ευρύχωρες αίθουσες διδασκαλίας, εργαστήρια, βιβλιοθήκες, θέατρο, αίθουσα τελετών, χώροι για την άθληση κλπ.

Είναι ουσιαστικές οι θετικές επιδράσεις που δέχεται ο έφηβος από το κατάλληλα εξωραϊστικό και οργανωμένο σχολικό περιβάλλον.

Το πρόγραμμα και πως θα υλοποιηθεί, οι μέθοδοι διδασκαλίας που θα χρησιμοποιηθούν, ο τρόπος αξιολόγησης των μαθημάτων, τα βιβλία και τα λοιπά εποπτικά μέσα που θα χρησιμοποιηθούν, η πειθαρχία και πως θα ασκηθεί και η οργάνωση όλων των άλλων δραστηριοτήτων στο σχολείο έχουν επίσης μεγάλη σημασία για την ικανοποιητική ανάπτυξη του εφήβου.

Το σχολείο βοηθεί τους εφήβους περισσότερο από το σπίτι να γνωρίσουν τον εαυτό τους, γιατί οι εκπαιδευτικοί είναι περισσότερο αντικειμενικοί από τους γονείς στις κρίσεις τους και η καθοδήγησή τους είναι περισσότερο αποτελεσματική.

Η επιτυχής όμως μεταχείριση των εφήβων από τους εκπαιδευτικούς προϋποθέτει γνώση της ψυχοσύνθεσης των εφήβων. Σύμφωνα με μία επιγραμματική φράση, οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί πρέπει να κατευθύνουν τους εφήβους "με σιδερένιο χέρι μέσα σε βελούδινο γάντι". Επίσης κατά το Μάνο (1990) ο Χρυσός Κανόνας συμπεριφοράς πρέπει να είναι: " Να μη κάνεις και να μη λες τίποτε στον έφηβο που να δείχνει ότι τον υποτιμάς ή τον περιφρονείς."

Ο Maurice Debesse (Μάνος, Ψυχολογία του Εφήβου, 1990) εξάλλου, στο

βιβλίο του *Psychologie de l'enfant* και στο κεφάλαιο "Η Εφηβική Ηλικία" , αναφέρει μερικά πρακτικά προβλήματα που συναντά ο εκπαιδευτικός και πως πρέπει να ενεργεί.

Πριν απ' όλα , ο εκπαιδευτικός δεν πρέπει να αιφνιδιάζεται από τις μεταπτώσεις του εφήβου. Οργανικοί μετασχηματισμοί, εξέλιξη των διαφορόντων, ανυπακοή , αβεβαιότητα και ανησυχία, επιθυμία να διακριθεί ανάμεσα στους άλλους, κλ. είναι θέματα που πρέπει να τα γνωρίζει προκαταβολικά ο άξιος καθηγητής για να προσαρμόζει ανάλογα τις παιδαγωγικές του ενέργειες.

Γι αυτό χρειάζεται ψυχολογική μόρφωση, ευστοφία πνεύματος και παιδαγωγικό τάκτ. Αν ο καθηγητής εκδηλώσει την αμηχανία του μπροστά στα προβλήματα των εφήβων, ή αφήσει τον εαυτό του να ενσωματωθεί με τις εφηβικές ανάγκες, κινδυνεύει , στην πρώτη περίπτωση, να μη μπορεί να επιδράσει, και στη δεύτερη , να γίνει ο ίδιος σκοπευτικός στόχος.

Πρέπει, ακόμα, να πάρει μερικά προφυλακτικά μέτρα , για να πετύχει όσο γίνεται περισσότερο, την ατομικοποιημένη αγωγή.

Κάθε έφηβος είναι και μία ξεχωριστή συγκεκριμένη περίπτωση που χρειάζεται ιδιαίτερη μεταχείριση.

Η παιδαγωγική μας ενέργεια, κατά την εφηβική περίοδο, περισσότερο από τις προηγούμενες ηλικίες πρέπει να καθορίζεται από τις διαφορές που υπάρχουν στην ηλικία αυτή ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια, από τις διαφορές του περιβάλλοντος και από τις διαφορές που παρουσιάζουν οι έφηβοι στο χαρακτήρα.

3.1. Προτιμήσεις των μαθητών και λόγοι αποτυχίας στα μαθήματα

Από μια έρευνα του Gilbert (1963), όπως αναφέρεται στο βιβλίο του Μάνου, Ψυχολογία του Εφήβου (1990), έχουμε διαπιστώσει για το τι αρέσει και τι δεν αρέσει στους μαθητές στο σχολείο και για τους λόγους αποτυχίας στο σχολείο που δίνονται από τους έφηβους και τους εκπαιδευτικούς.

Τι αρέσει και τι δεν αρέσει στους μαθητές στο σχολείο

(σε εκατοστιαίες μονάδες)

	Μου αρέσει πολύ	Δεν μου αρέσει καθόλου	Μου αρέσει πολύ	Δεν μου αρέσει καθόλου
τάξη	I-VI	I-VI	VII-XII	VII-XII
ηλικία	6-12	6-12	12-18	12-18
αριθμός μαθητών	996	996	602	602
παιχνίδια, σπορ, γυμναστική κλπ.	5.1	5.4	31.9	2.8
ακαδημαϊκά μαθήματα	81.4	42.7	52.8	46.2
τέχνες	11.5	4.8	10.5	3.2
πρόσωπα:	4.0	4.6	5.3	15.1
μαθητές	1.0	4.1	4.0	7.0
εκπαιδευτικοί	3.1	0.2	0.7	8.0
άλλα πρόσωπα	0	0.2	0.7	0.8

Αιτίες που αναφέρονται από τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς

για την αποτυχία των μαθητών στα σχολεία

(με σειρά σπουδαιότητας από 1-9)

	Αγόρια	Κορίτσια	Αγόρια και κορίτσια	εκπαιδευτικοί
μειωμένη νοημοσύνη	9	8	8	1
τεμπελιά	1	1	1	2
αντιπάθεια προς τα μαθήματα	2	3	2	6
αντιπάθεια προς τους εκπαιδευτικούς	8	7	8	9
δυσκολίες μελέτης στο σπίτι	4	4	4	3
όμιλοι και ομάδες	5	9	9	8
παραστάσεις και χοροί	7	5	5	4
σχέσεις με το άλλο φύλο	6	6	6	7
ασθένειες	3	2	3	5

Όπως βλέπουμε οι εκπαιδευτικοί θεωρούν σαν βασικότερο λόγο αποτυχίας την μειωμένη νοημοσύνη των μαθητών, ενώ οι μαθητές θεωρούν το λόγο αυτό ασήμαντο.

Οι μαθητές δίνουν ιδιαίτερα έμφαση στην έλλειψη ενδιαφέροντος. Θεωρούν επίσης την τεμπελιά και την αντιπάθεια προς τα μαθήματα σαν σπουδαιότερους λόγους αποτυχίας.

4. ΕΦΗΒΟΙ- ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΩΝ - ΦΙΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

"Όλοι οι άνθρωποι έχουμε ανάγκη της επαφής με τους άλλους . Κι αυτό , γιατί δεν είμαστε θηρία ή θεοί κατά τον Αριστοτέλη. Ούτε και γεννιόμαστε για να ζήσουμε μόνοι πάνω σε κάποιο νησί, όπως ο Ροβινσώνας Κρούσος. Το κοινωνικό ένστικτο μας ωθεί να ανήκουμε κάπου. Ετσι δημιουργούνται οι ομάδες, που υπάρχουν από τότε που εμφανίστηκε ο άνθρωπος στη γη . Αυτή η ομαδική συμβίωση είναι γι' αυτόν, τόσο ουσιαστική , ώστε η ύπαρξή του είναι αδιανόητη χωρίς αυτήν".

(Κ.Παπαδημητρακόπουλος "Η παρέα των εφήβων" , σελ. 15 Αθήνα 1988).

Η εφηβεία είναι μία περίοδος της ζωής του ανθρώπου, όπου δίνεται μεγάλη βαρύτητα ,τουλάχιστον από πλευράς εφήβων, η δημιουργία και η συμμετοχή μέσα σ' ένα τέτοιο ομαδικό πνεύμα.

Το φιλικό περιβάλλον είναι λοιπόν, η κυριότερη πιά, πηγή που κατευθύνει και δέχεται τις όποιες μορφές συμπεριφοράς που υιοθετούνται από τον έφηβο.

Ο Francas Manriac ,μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας, γράφει : "τους βλέπετε να περιμένουν ο ένας τον άλλο, να φωνάζουν, να γεμίζουν τους πάγκους στα σπουργίτια , να ορμάνε στις μπυραρίες . Δεν έχουν ακόμη ατομική ζωή. Ακόμη και για να ετοιμαστούν στις εξετάσεις, θέλουν να είναι πολλοί μαζί. Κι αν ήταν μόνο οι εξετάσεις ! ... Πηγαίνουν πάντα συντροφιά, ακολουθούν ο ένας τον άλλο, ξαναγουρίζουν πίσω, ξαναπηγαίνουν ,ωσότου η κούραση τους αναγκάζει, επιτέλους να κοιμηθούν".

(Κ. Παπαδημητρακόπουλος "Η παρέα των εφήβων Αθήνα 1988, σελ. 19].

Πράγμα το να μοιράζονται οι έφηβοι την ζωή τους με τους άλλους, που στην προκειμένη περίπτωση είναι οι συνομήλικοι το θεωρούν πολύ σημαντικό "Είναι ανάγκη τους , περισσότερο απο κάθε άλλη περίοδο της ζωής τους να μοιράζονται με τους άλλους τα έντονα και καμιά φορά μπερδεμένα συναισθήματά τους , τις αμφιβολίες και τα ονειρά τους.

Η εφηβεία είναι γενικά μία περίοδος έντονης κοινωνικότητας αλλά συχνά και έντονης μοναξιάς.

Το να είσαι απλώς με τους άλλους δεν λύνει το πρόβλημα.

Πολύ συχνά οι νέοι αισθάνονται τη μεγαλύτερη μοναξιά όταν είναι μέσα στο πλήθος, σ' ένα πάρτυ ή σ' ένα χορό. Αυτό σημαίνει ότι η γενική παραδοχή των συνομηλίκων και η ύπαρξη ενός ή δύο πιο στενών φίλων, μπορεί να έχει τεράστια σημασία στη ζωή του εφήβου.

Ο ρόλος της ομάδας των συνομηλίκων είναι ιδιαίτερα σημαντικός στο να

βοηθήσει το άτομο στον καθορισμό της ταυτότητά του : σε κανένα άλλο στάδιο της ανάπτυξης δεν είναι τόσο ρευστή η αίσθηση της ταύτισης .
(Τ. Κόνγκερ " Η εφηβική ηλικία" Αθήνα 1981, σελ. 66).

Βέβαια και στα προηγούμενα, τα παιδικά χρόνια , υπάρχουν οι συνομήλικοι στη ζωή του παιδιού , η διαφορά όμως είναι ότι: " οι έφηβοι εξαρτώνται περισσότερο απ' τις σχέσεις με τους συνομήλικους, απ' ότι τα μικρά παιδιά, επειδή οι δεσμοί με τους γονείς χαλαρώνουν όλο και πιο πολύ, καθώς ο έφηβος κερδίζει μεγαλύτερη ανεξαρτησία.

Ακόμη, είναι πιθανό ότι στα πρώτα εφηβικά χρόνια, οι σχέσεις με τα μέλη της οικογένειας θα φορτισθούν με συγκρουόμενα συναισθήματα : η επιθυμία για εξάρτηση συνυπάρχει με τον αγώνα γι' ανεξαρτησία, η εχθρότητα είναι ανάμικτη με αγάπη, και δημιουργούνται συγκρούσεις ανάμεσα στις οικογενειακές αξίες και τις εξωτερικές πολιτιστικές αξίες και την κοινωνική συμπεριφορά.

Συνεπώς, υπάρχουν πολλές πλευρές της εξωτερικής συμπεριφοράς, που ο έφηβος δεν μπορεί να μοιραστεί με τους γονείς του.

Οι γονείς με τη σειρά τους, έχοντας καταπιέσει πολλές από τις οδυνηρές συναισθηματικές εμπειρίες της δικής τους εφηβείας, μπορεί να δυσκολεύονται να καταλάβουν και να προσπαθούν.

Βρίσκονται απ' την άλλη μεριά αυτού που κι απ' τις δύο γενιές μπορεί να θεωρηθεί ένας φράκτης , όσο καλοπροαίρετα και αν είναι

τα αισθήματα μεταξύ τους.

(Τ. Κόνγκερ " Η εφηβική ηλικία ", Αθήνα 1981, σελ. 66).

Η επιδότηση των γονέων βέβαια παραμένει ακόμη σημαντική, ιδίως στις οικογένειες όπου οι σχέσεις εφήβου - γονιών είναι καλές, οπότε φθάνει ως το σημείο να επιδρά στις βασικές αξίες, πεποιθήσεις και στόχους ζωής, πιο πολύ ακόμη και απ' ότι επιδρούν οι συνομήλικοι.

" Οι συνομήλικοι απ' την άλλη πλευρά επηρεάζουν περισσότερο τους τρόπους κοινωνικής συναλλαγής και το γούστο στο ντύσιμο, στη μουσική, στη γλώσσα και σε άλλα παρόμοια θέματα".

(Τ. Κόνγκερ "Η εφηβική ηλικία", Αθήνα 1981, σελ. 69).

Ενα σημαντικό επίσης κεφάλαιο ανάμεσα στις εφηβικές σχέσεις των συνομηλικών, κατέχουν οι φιλίες.

"Είναι πιο στενές, απαντούν πιο έντονα συναισθήματα και είναι πιο τίμιες κι ειλικρινείς απ' τις άλλες σχέσεις.

Υπάρχει λιγότερη άμυνα και λιγότερη ανάγκη να κάνει κανείς συνειδητές προσπάθειες για να γίνει δημοφιλής και παραδεκτός.

Υπάρχει εμπιστοσύνη, δεν χρειάζεται να υποκρίνεται κανείς ούτε να φοβάται μήπως προδοθούν τα μυστικά τους".

(Κ. Γ. Παπαδημητρακόπουλος 1988. Η παρέα των εφήβων σελ. 21).

Θα μπορούσαμε να διακρίνουμε μία διαφοροποίηση ως προς το φύλο, σε σχέση με τον αριθμό των μελών της παρέας και τα θέματα που απασχολούν

αντίστοιχα τις δύο ομάδες. Έτσι " οι κλίκες των κοριτσιών τείνουν να είναι σχετικά πιο μικρές και να ασχολούνται περισσότερο με τις διαπροσωπικές σχέσεις, ενώ οι κλίκες των αγοριών ή οι συμμορίες, τείνουν να είναι κάπως πιο μεγάλες, λιγότερο στενές και να ασχολούνται περισσότερο με κοινές δραστηριότητες, όπως τα σπορ και τα χόμπυ".

(Τ. Κόνγκερ : " Η εφηβική ηλικία" , Αθήνα 1981, σελ. 69-70)

Επειτα " οι φίλιες των κοριτσιών τείνουν να είναι πιο βαθιές , πιο ειλικρινείς, πιο αλληλοεξαρτημένες συναισθηματικά, και να προσφέρουν περισσότερη αμοιβαία υποστήριξη και ενθάρρυνση. Τ' αγόρια φαίνεται να θέλουν ένα συμπαθητικό σύντροφο με τον οποίο να μοιράζονται " όπως είπαμε " κοινά ενδιαφέροντα .

(Τ. Κόνγκερ: "Η εφηβική ηλικία" σελ. 72, Αθήνα 1981).

Η διαφοροποίηση υπάρχει λοιπόν, ανάμεσα στα δύο φύλα ως προς το σχήμα που θα πάρει η εφηβική αυτή παρέα, την μορφή της κι όχι στο αν η αναγκαιότητα , για ζωή μέσα στην παρέα, θα υπάρχει ή όχι , αφού είναι ξεκάθαρο, πως τέτοια αναγκαιότητα υπάρχει και για τα δύο φύλα.

Είδαμε ότι στις ομάδες συνομηλικών, των εφήβων, οι πιο στενές από άποψη συνοχής και επίδραση στη ζωή του εφήβου είναι οι φίλιες. Πιο ευρύτερες ομάδες και που απαιτούν βέβαια ένα πιο διευρυμένο κύκλο, λιγότερο έντονο και συνεκτικό, αποτελούν οι "κλίκες" όπως ονομάζονται.

Βασίζοντας σε μία αμοιβαία έλξη, μεταξύ των μελών τους, που μπορούν

να ανταλλάξουν πληροφορίες, να συζητήσουν σχέδια για τις δραστηριότητες της παρέας και να μοιραστούν μερικά απ' τα όνειρα, τις ελπίδες και τις ανησυχίες τους, όχι βέβαια σε τέτοιο επίπεδο, όπως αυτό των στενών φίλων.

Ακόμη πιο διευρυμένη ομάδα συνομηλικών αποτελεί η "παρέα". Ένα σχήμα που χρησιμεύει σαν παρακαταθήκη για πιο πλατιές, πιο οργανωμένες κοινωνικές δραστηριότητες.

(Τ. Κόνγκερ "Η εφηβική ηλικία" 1981, σελ. 69).

Ο έφηβος βρίσκεται πια σ'ένα δικό του "χώρο".

Η παρέα του δίνει ένα έντονο συναίσθημα, ότι ανήκει κάπου. Οι έφηβοι της μιας ή της άλλης παρέας "έχουν τη δική τους μουσική, τους χορούς τους, τη λογοτεχνία τους, τα πρότυπά τους, το δικό τους εμφανή ή αφανή αρχηγό.

Και παράλληλα τους δικούς τους κανόνες και νόμους. Τα δικά τους σύμβολα και αξίες. Τους δικούς τους τρόπους συμπεριφοράς. Την δική του ταυτότητα.

Σκοπός τους να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες και τις φιλοδοξίες τους.

Να παραμείνουν "αγνοί" από κάθε ενήλικη μόλυνση". Πολλές φορές φθάνουν στο σημείο να επιβάλλουν τις ιδέες τους, ακόμη και σ'αυτούς τους μεγαλύτερους τους".

(Κ. Παπαδημητρακόπουλος "Η παρέα των εφήβων" σελ 19).

Πολλές φορές όλα αυτά τα στοιχεία ή μορφές συμπεριφοράς του εφήβου, δεν κατανοούνται απ' όσους είναι έξω απ' αυτόν τον κύκλο.

Για τους ίδιους τους γονείς ακόμη, μπορεί να είναι πράξεις και στάσεις χωρίς νόημα. Αυτές οι παθιασμένες προτιμήσεις και οι γρήγορες αλλαγές προκαλούν στο γονιό μεγάλη απορία, γιατί του φαίνονται αυθαίρετες και ασήμαντες.

Αλλά για τον έφηβο είναι αποδείξεις ότι ανήκει κάπου και μια ασφάλεια για το μέλλον, άρα κάθε άλλο παρά ασήμαντες.

Εξυπηρετούν ακριβώς αυτό που είδαμε προηγουμένως, να τραβήξουμε δηλαδή τουλάχιστον επιφανειακά, μια ξεκάθαρη διαχωριστική γραμμή απ' τους ενηλίκους.

Οι έφηβοι με την παιδική ηλικία πίσω τους και την ενήλικη ζωή ακόμα μπροστά τους, εξαναγκάζονται ουσιαστικά να δημιουργήσουν, τουλάχιστον το φαινομενικό ομοίωμα μιας δικής τους "κλειστής κοινωνίας", καθαρά διαφοροποιημένης από εκείνη των ενηλίκων.

(Απ' την "Εφηβική ηλικία" του Τ. Κόνγκερ, Αθήνα 1981, σελ.68-69).

Βλέπουμε λοιπόν ότι όλες γενικά οι συνομήλικες ομάδες του εφήβου, παίζουν ένα ιδιαίτερο ρόλο στην ψυχολογική και κοινωνική ανάπτυξη των πιο πολλών εφήβων.

Κάτι που αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία στις σύγχρονες τεχνολογικές κοινωνίες, όπου τα άτομα συγκεντρώνονται κατά ηλικίες κι όπου η είσοδος στον ενήλικο κόσμο της δουλειάς και της οικογενειακής ευθύνης, καθυστερεί όλο και πιο πολύ. Φυσικά μιλάμε για επιδράσεις συνομηλίκων που δεν

εμφανίζονται για πρώτη φορά στην εφηβεία, αλλά που τότε είναι πιο καθοριστικές.

Οι σχέσεις λοιπόν αυτές, με τα άτομα του ίδιου και του αντίθετου φύλου, στην εφηβεία, χρησιμοποιούνται σαν πρότυπα για τις κατοπινές σχέσεις των ενήλικων πια, ατόμων.

(Τ. Κόνγκερ, " Η εφηβική ηλικία " , σελ. 66).

Οι έφηβοι δίνουν μεγάλη σημασία στην αποδοχή απ' την ομάδα των συνομηλίκων. Εάν ο έφηβος πετυχαίνει να δημιουργεί σταθερές σχέσεις με τα παιδιά της ηλικίας του, μπορεί πιο εύκολα να ελευθερωθεί απ' τα οικογενειακά δεσμά.

Η επιλογή των φίλων της παρέας είναι συχνά συνδεδεμένη με τις δυνατότητες συνάντησης που έχει ο έφηβος, με την πιθανότητα συγκατοίκησης στο ίδιο σπίτι ή στην ίδια γειτονιά ή φοίτησης στο ίδιο σχολείο.

Μέσα από την ταυτοποίηση με την ομάδα, ντυμένοι με τον ίδιο τρόπο, οι νέοι επιδιώκουν να αναπληρώσουν την έλλειψη της προσωπικής ταυτότητας.

Τα τελευταία χρόνια η ανάγκη να ανήκει σε μία ομάδα ο έφηβος, έχει γίνει ιδιαίτερα στις δυτικές χώρες, το πιο κτυπητό φαινόμενο της εφηβείας. Η έλλειψη ενός συγκεκριμένου κοινωνικού ρόλου, οικονομικής ανεξαρτησίας, δυνατότητας να δοκιμάσει μέσα από μια δουλειά τις ικανότητές του, κάνει το παιδί να εξαρτάται πραγματικά, οικονομικά (κι επομένως ψυχολογικά) απ' την οικογένεια.

Αυτή η έλλειψη κοινωνικού ρόλου και οικογενειακής ανεξαρτησίας βρίσκεται στην ομάδα την λύση της.

(Εγκυκλοπαιδεία " Υγεία " - τόμος 2ος - " Το παιδί και η ανάπτυξη " , 1987 σελ. 254).

Στον έφηβο είναι απαραίτητοι οι στενοί φίλοι, που χρόνο με το χρόνο του γίνονται όλο και πιο αναγκαίοι.

Ο έφηβος προσπαθεί να πλησιάσει να πιάσει φιλίες με τους συμμαθητές που έχουν κύρος, είναι αγαπητοί, κάτι τους ξεχωρίζει.

Ο έφηβος αναζητά τον ιδανικό φίλο. Σε όλες τις περιπτώσεις δοκιμάζεται η αμοιβαία ελκυστικότητα της επικοινωνίας, ελέγχεται η ταυτότητα προτιμήσεων από δύο απόψεις: πρώτον, αν συμπίπτουν τα ενδιαφέροντά τους και δεύτερον, αν ικανοποιεί και τους δύο στον ίδιο βαθμό ο χαρακτήρας των προσωπικών σχέσεων.

Για την προσέγγιση των παιδιών έχει σημασία, η σύμπτωση ενδιαφερόντων, ενασχολήσεων, προτιμήσεων.

Συνήθως, ο καθένας προσπαθεί να τραβήξει τον άλλο στις δικές του ασχολίες.

Ο έφηβος προσελκύεται εύκολα απ' τα ενδιαφέροντα του συνομήλικου που συμπαθεί. Καμιά φορά η επικοινωνία με το φίλο είναι τόσο ελκυστική που ο έφηβος αρχίζει να ασχολείται μαζί του με πράγματα που προηγουμένα δεν τον ενδιέφεραν, αλλά ούτε και τώρα τον ενθουσιάζουν , γενικά.

Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου μπορεί να καταπιαστεί στα σοβαρά μ' αυτές τις ασχολίες.

Γι' αυτό, η επικοινωνία με τους φίλους αποτελεί πηγή εμφάνισης νέων ενδιαφερόντων στον έφηβο.

Πολύ συντελούν στην προσέγγιση των παιδιών οι συζητήσεις, που στην επικοινωνία των στενών φίλων κατέχουν ξεχωριστή θέση : γίνονται μαζί με τις διάφορες ασχολίες τους και τους περιπάτους.

Συμβαίνει μάλιστα οι συζητήσεις να καλύπτουν όλο το χρόνο που οι έφηβοι βρίσκονται μαζί και τίποτα άλλο στην ουσία να μην τους συνδέει. Τα παιδιά στις συζητήσεις αυτές ανταλλάσσουν πληροφορίες, σχολιάζουν τη ζωή της τάξης, συζητούν τα καθαρώς προσωπικά τους ζητήματα που δεν επιδέχονται δημοσιότητα : τα όνειρά τους , τα σχέδιά τους , τις κοινές σκέψεις , τις ερωτικές συμπάθειες.

Στην επικοινωνία των κοριτσιών σημαντικά μεγαλύτερη θέση απ' ότι στα αγόρια κατέχουν οι συζητήσεις γενικά για τις σχέσεις για αγόρια, καθώς και οι συζητήσεις που αφορούν τη φροντίδα για την ατομική εμφάνιση : για τη μόδα, το ντύσιμο, το χτένισμα, τα ψώνια κλπ.

(" Ο κόσμος του παιδιού - Εφηβεία " 1987 , σελ. 155).

Στο μεταξύ, όσο ευρύτερος είναι ο κύκλος των ενδιαφερόντων και των προτιμήσεων του έφηβου, όσο πιο πλούσια και περιεκτική είναι η εσωτερική του ζωή, τόσο πιο δύσκολο βρίσκει φίλο που η επικοινωνία μαζί να τον

ικανοποιεί απόλυτα.

Η επικοινωνία σε αυτές τις περιπτώσεις είναι μάλλον επιφανειακή σε ορισμένους φίλους ενώ σε άλλους βαθύτερη. Με ορισμένους καλύπτει ετούτα και με άλλους εκείνα τα ενδιαφέροντα.

Στις διάφορες συζητήσεις τους οι έφηβοι χρησιμοποιούν τον διάλογο. Ο καθένας προσπαθεί να πείσει τον άλλο με κάθε τρόπο. Στην πορεία τέτοιων συζητήσεων και ύστερα από τους διάφορους συλλογισμούς που κάνουν, οι έφηβοι διαμορφώνουν μία άποψη που τη συνειδητοποιούν σαν δική τους, προσωπική.

Με άλλα λόγια, διαμορφώνονται στους έφηβους οι πεποιθήσεις.

(" Ο κόσμος του παιδιού - Εφηβεία " , 1987, σελ. 158).

Οι φιλικές σχέσεις ανέρχονται σε νέο, ανώτερο επίπεδο, όταν οι έφηβοι περνούν απ' τα λόγια στα έργα, όταν αρχίζουν να υλοποιούν με κοινές προσπάθειες τους κοινούς σκοπούς και τα κοινά καθήκοντα, που σχετίζονται με την προετοιμασία για το μελλοντικό επάγγελμα , με την αυτοδιαπαιδαγώγηση και την αυτομόρφωση : μαζί αφομοιώνουν γνώσεις.

5. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΠΙΔΟΣΗ

Η εκπαίδευση είναι μία σύνθετη διαδικασία μέσω της οποίας παρέχονται με συστηματικό τρόπο γνώσεις και αξίες στην νέα γενιά, που καθορίζονται με βάση τους γενικούς σκοπούς αγωγής. Με γνώμονα την επίτευξη των σκοπών αυτών καταρτίζονται τα προγράμματα διδασκαλίας που περιλαμβάνουν συγκεκριμένους στόχους και την ύλη διδασκαλίας, καθώς και ενδείξεις για μεθόδους διδασκαλίας και αξιολόγησης της σχολικής επίδοσης.

Τι εννοούμε όμως όταν λέμε σχολική επίδοση;

Είναι η εκτίμηση της προσπάθειας που καταβάλλει ο μαθητής για να ανταπεξέλθει με επιτυχία στους σκοπούς της εκπαίδευσης οι οποίοι καθορίζονται από τις επιταγές της κοινωνίας.

Η λέξη επιτυχία εμπεριέχει δύο συμπεράσματα:

- 1) " εύνοια " της τύχης , και
- 2) φθάνω στον σκοπό που έβαλα, πραγματώνω τους στόχους μου.

Στην εποχή μας η κοινή γνώμη θεωρεί τον παράγοντα της τύχης κυρίαρχο στην σχολική επιτυχία. Εμείς νομίζουμε ότι αυτό που λέμε " τύχη " είναι οι κατάλληλες ή μη συνθήκες, είναι οι δράσεις και επιδράσεις του περιβάλλοντος γενικά.

Στην Ελλάδα, η σχολική επιτυχία έχει ένα μόνο σημείο αναφοράς και

κριτήριο: την καλή βαθμολογία.

Η βαθμολογία αποκτά ιδιαίτερη σημασία στην ελληνική εκπαίδευση, στο μέτρο που ο καλός βαθμός δεν απονέμεται αξιοκρατικά.

Σύμφωνα με την αντίληψη που κυριαρχεί σήμερα στο σχολικό σύστημα, "μαθαίνω " ισοδυναμεί με το " ξέρω να αποστηθίζω " και " καταλαβαίνω " σημαίνει είμαι ικανός να θυμάμαι εύκολα ένα τμήμα του σχολικού εγχειριδίου που έμαθα απ' έξω.

Η καλή βαθμολογία λοιπόν, ανταμείβει τη μηχανική αποστήθιση και την απουσία κάθε κριτικής μάθησης.

Οι Έλληνες γονείς είναι ιδιαίτερα " αγχώδεις όσον αφορά τα βαθμολογία του παιδιού τους, στο οποίο επίσης μεταδίδουν το άγχος τους.

Ο δάσκαλος " βλέπει με άλλο μάτι " το μαθητή με υψηλή βαθμολογία και οι συγγενείς και φίλοι είναι υπερήφανοι γι αυτόν.

Η εκτίμηση που καταλαμβάνει ο μαθητής στα μάτια των γονιών του χρωματίζεται από τους βαθμούς που παίρνει.

Πρόκειται πραγματικά για ψύχωση του καλού βαθμού στην Ελλάδα.

Και αυτό γιατί η εσωτερική λογική του κοινωνικού συστήματος στην Ελλάδα όπως διαμορφώθηκε από την ίδρυση του ελληνικού κράτους ως σήμερα, προσδιορίζει έναν προσανατολισμό της εκπαίδευσης μονοδιάστατο και κατακόρυφο . Αυτή η εκπαίδευση δεν είχε άλλο σκοπό από το να προετοιμάζει το μαθητή στο να περνάει απ' τη μιά σχολική βαθμίδα στην άλλη, με τελικό

σκοπό την είσοδο του στο Πανεπιστήμιο.

Καθώς μάλιστα η προώθηση στις πανεπιστημονικές σπουδές συνοδευόταν και από μία κοινωνική προαγωγή, η απόκτηση πανεπιστημιακού τίτλου ήταν σίγουρα το πιο θεαματικό μέσο για την επίτευξη αυτού του σκοπού.

Στη μελέτη μας όμως ορίζουμε την σχολική επίδοση με βάση τη βαθμολογία γιατί παρά τις αντιδράσεις που έχει επιφέρει αυτός ο τρόπος αξιολόγησης, εξακολουθεί μέχρι σήμερα να είναι ο μοναδικός τρόπος, σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, ο οποίος εκτιμά την επίδοση του μαθητή.

Η επίδοση ενός μαθητή είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης εξωτερικών παραγόντων και της προσωπικότητας του ίδιου του μαθητή.

Στη μελέτη μας αναπτύσσουμε τους εξής σημαντικούς παράγοντες: προσωπικότητα, νοημοσύνη, οικογένεια και σχολείο.

5.1. Προσωπικότητα και κίνητρα επίδοσης

Η προσωπικότητα είναι ένας σημαντικός παράγοντας που επιδρά στην επίδοση που μπορεί να έχει ένας έφηβος στο σχολείο του. Ο Μάνος (1990) ορίζει την προσωπικότητα σαν ένα σύστημα οργάνωσης ψυχοσωματικών λειτουργιών που έχουν σαν αποτέλεσμα την εκδήλωση κάποιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς η οποία στοιχεύει στην ομαλή προσαρμογή του

ατόμου στο περιβάλλον που ζει.

Η προσωπικότητα είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης τόσο των κληρονομικών στοιχείων όσο και των ερεθισμάτων που παίρνει ο έφηβος απ' το περιβάλλον του.

Η αξιοποίηση αυτών των ερεθισμάτων και στοιχείων γίνεται από τις ψυχοσωματικές λειτουργίες της προσωπικότητας και συμβάλλει στην έφεση για την σχολική μάθηση που μπορεί να δείχνει ένας μαθητής.

Η μάθηση κι όχι μόνο η σχολική επιτυγχάνεται εν μέρει από τη φοίτηση του παιδιού στο σχολείο.

Ενας από τους σημαντικότερους σκοπούς της σχολικής διδασκαλίας είναι να δώσει ερεθίσματα στον μαθητή που θα τον κεντρίσουν το ενδιαφέρον για προσωπική μελέτη και παρατήρηση.

Το σχολείο λοιπόν προσπαθεί τουλάχιστον, να δημιουργήσει και να κατευθύνει κίνητρα μαθήσεως.

Σύμφωνα με τον Α. Καψάλη (1989) στα δημοσιεύματα γίνεται πλέον σπάνια λόγος για " τη βούληση " ως κινητήρια δύναμη συμπεριφοράς. Τη θέση της στις συζητήσεις και στα δημοσιεύματα έχουν πάρει πλέον οι όροι κίνητρα και παρώθηση.

Η μεταβολή αυτή των όρων υποδηλώνει ότι η συμπεριφορά των ανθρώπων δεν είναι πάντοτε το αποτέλεσμα συνειδητών προθέσεων, προσδοκιών και αποφάσεων.

Η προσωπικότητά μας επηρεάζει την συμπεριφορά μας τόσο με σχετικά σταθερά χαρακτηριστικά της όσο και με διαθέσεις της στιγμής.

Κατά τους N. L. Gage και D. C. Berliner (1986) (Α. Καψάλης " Παιδαγωγική Ψυχολογία ", 1989) η κατάταξη των επιδράσεων της προσωπικότητας στα κίνητρα συμπεριφοράς προκύπτει απ' τον παρακάτω πίνακα :

	Συνήθως μαθαίνονται	Συνήθως δεν μαθαίνονται
Χαρακτηριστικά συνήθως σταθερά	1) ανάγκη επιδόσεων 2) δίψα εξουσίας 3) ανάγκη αποδοχής απ' την ομάδα	1) δίψα για μάθηση 2) φόβος απώλειας της υποστήριξης 3) εντύπωση στο άλλο φύλλο
Διαθέσεις συνήθως προσωρινές	1) άγχος 2) αίσθημα ντροπής 3) αγοραφοβία	1) πείνα 2) δίψα

Κατά τον Καψάλη (1989) δεν είναι εύκολο να απαντήσει κανείς σε ποιο βαθμό τα κίνητρα μάθησης επηρεάζουν την σχολική επίδοση.

Πάντως, όταν επιδράσεις της προσωπικότητας και συνθήκες του περιβάλλοντος ενεργούν συνδυασμένα και αλληλοενισχύονται για την επιτυχία ενός σκοπού τότε λέμε πως το άτομο έχει ισχυρά κίνητρα επίδοσης.

Αντίθετα, όταν χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και συνθήκες του περιβάλλοντος δεν συγκλίνουν στην επιτυχία ενός σκοπού, ή και συγκρούονται, τότε λέμε πως το άτομο δεν έχει ισχυρά κίνητρα επίδοσης.

Η αλληλεπίδραση αυτή προσωπικών και συγκυριακών επιδράσεων στα κίνητρα επίδοσης, εξηγεί πολλές φορές μια απλοϊκή ερμηνεία που δίνουν οι εκπαιδευτικοί:

α) Για τις διαφορές επιδόσεων ενός και του ίδιου μαθητή σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή (" τελευταία βελτιώθηκε ") ή σε μία περιοχή γνώσεων (" στα Ελληνικά είναι καλύτερος απ' ότι στα Μαθηματικά ").

β) Για τις διαφορές επιδόσεων ανάμεσα σε δύο μαθητές με εξισωμένα κατά το δυνατόν τα άλλα χαρακτηριστικά.

Στην περίπτωση αυτή, είναι ευνόητο ότι οι διανοητικές ικανότητες, όπως τις αντιλαμβάνεται ο εκπαιδευτικός δεν επαρκούν για να ερμηνεύσουν τις διαφορές αυτές.

Καθώς τα κίνητρα επίδοσης αποτελούν συμπύκνωση των μέχρι τώρα

εμπειρικών ενισχύσεων του ατόμου όσο μεγαλώνει το άτομο, τόσο αποκρυσταλλώνονται σε σχετικώς σταθερά χαρακτηριστικά της προσωπικότητά του.

Απ' την άλλη πλευρά καθώς εξακολουθούμε να δεχόμαστε ενισχύσεις σε όλη μας τη ζωή δημιουργούμε συνεχώς κίνητρα ή τα μεταβάλλουμε.

Η μέτρηση του βαθμού, του επιπέδου ή της έντασης των κινήτρων επίδοσης είναι πολύ δύσκολη.

Ο Heckhausen (Α. Καψάλης , " Παιδαγωγική Ψυχολογία ", 1989) ύστερα από συστηματική επεξεργασία των σχετικών δεδομένων δέχεται 5 τουλάχιστον βασικές προϋποθέσεις οι οποίες αποτελούν το βάθρο πάνω στο οποίο στηρίζεται η γένεση και η ανάπτυξη των κινήτρων επίδοσης:

α) Η ωρίμανση των αισθησιοκινητικών και κυρίως γνωστικών λειτουργιών.

Για να δημιουργήσει το άτομο κίνητρα επίδοσης πρέπει η πνευματική του ανάπτυξη να έχει προχωρήσει σε σημείο, που να του επιτρέπει να θεωρεί τον εαυτό του αίτιο της επιτυχίας ή αποτυχίας των ενεργειών του.

β) Η ανάπτυξη άλλων κινήτρων και προδιαθέσεων. Ήδη στα πρώτα χρόνια ζωής του το παιδί έχει αναπτύξει διάφορα άλλα κίνητρα και έχει οικειοποιηθεί νόρμες, αξίες, στάσεις τα οποία επηρεάζουν αποφασιστικά θετικά ή αρνητικά την ανάπτυξη των κινήτρων επίδοσης.

γ) Ευκαιρίες βιωμάτων επιτυχίας. Τέτοιες ευκαιρίες προσφέρει συνήθως η επίτευξη στόχων μέτριας, για τις δυνατότητες του παιδιού, δυσκολίας.

δ) Οι ενισχύσεις. Οι θετικές ή αρνητικές ενισχύσεις διαφόρων πράξεων του παιδιού επηρεάζουν τη στάση του απέναντι στις συνέπειες διαφόρων ενεργειών και παράλληλα το είδος και το επίπεδο των κινήτρων επίδρασης.

ε) Τα πρότυπα συμπεριφοράς. Επειδή με την μίμηση και την ταύτιση το παιδί οικειοποιείται, όχι μόνο τρόπους συμπεριφοράς αλλά και στάσεις, διαθέσεις, αξίες, ευνόητο είναι πως επηρεάζουν την γένεση και ανάπτυξη των κινήτρων επίδοσης.

Στους παράγοντες αυτούς δεν συμπεριλαμβάνονται παράγοντες που σχετίζονται με την κληρονομικότητα κι αυτό όχι γιατί αυτοί δεν παίζουν σημαντικό ρόλο αλλά γιατί δεν ξέρουμε πολλά γι αυτούς.

Οι ενισχύσεις των γονέων καθορίζουν σχεδόν αποκλειστικά την μάθηση του εφήβου γιατί συνήθως η επιθυμητή συμπεριφορά του παιδιού ενισχύεται θετικά με την εκδήλωση της αγάπης των γονέων, η ανεπιθύμητη ενισχύεται αρνητικά με την προσωρινή στέρηση αγάπης. Εχοντας εξάλλου, ως πρότυπα συμπεριφοράς τους γονείς του και ταυτιζόμενο με αυτούς το παιδί, οικειοποιείται ολόκληρο το σύστημα αξιών της οικογένειας, χωρίς καμιά προσπάθεια ή δυνατότητα κριτικής.

Αν είναι λοιπόν δεδομένη ως προϋπόθεση η συναισθηματική σχέση του παιδιού με τους γονείς, αυτή δίνει τη βάση των κινήτρων για διάφορες ασχολίες και επιδόσεις του παιδιού, γιατί οι προσδοκίες και τα πρότυπα των

γονέων καθορίζουν σε μεγάλο μέρος τα κίνητρα επίδοσης των παιδιών.

Κατά τις έρευνες του D . McClelland (Καψάλης, " Παιδαγωγική Ψυχολογία " , 1989) δημιουργούνται ευνοϊκές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη των κινήτρων επίδοσης όταν η μητέρα φρονίζει να το κάνει ανεξάρτητο και το παρακινεί να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες κατά την εκτέλεση διαφόρων εργασιών και καθηκόντων που του αναθέτει.

Η στάση και συναισθηματική σχέση με την μητέρα, όταν διακατέχεται κι από την προώθηση αντυνομίας του παιδιού , το σπλιζει με τ' απαραίτητα εφόδια για την ανάπτυξη των κινήτρων επίδοσης.

Βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη των κινήτρων είναι οι όχι πολύ υψηλές ούτε πολύ χαμηλές απαιτήσεις, αλλά εκείνες που ανταποκρίνονται στο επίπεδο των δυνατοτήτων του παιδιού.

Έχει παρατηρηθεί πως τα παιδιά με υψηλά κίνητρα επίδοσης ανάγουν την επιτυχία τους στην ευφυΐα τους και στις ικανότητές τους, ενώ την αποτυχία την εξηγούν ως ατυχία ή αποτέλεσμα ανεπαρκούς προσπάθειας.

Σύμφωνα με αυτά τα παιδιά η αποτυχία μπορεί να αποδευχθεί. Αντίθετα τα παιδιά με ασθενή κίνητρα επίδοσης ανάγουν την επιτυχία τους σε εξωτερικούς παράγοντες (ευκολία προβλήματος , τύχη κ.α) . Δεν κλονίζεται ούτε και μετά την επιτυχία τους η αμφιβολία τους για τις ικανότητές τους γι'αυτό η επιτυχία δεν τους βοηθά να παραμερίσουν τον φόβο για παραπέρα αποτυχίες.

Η ερμηνεία αυτή στηρίζεται στην αυτοενίσχυση. Τα παιδιά με ισχυρά κίνητρα θεωρούν ως αίτιο της επιτυχίας τον εαυτό τους και της αποτυχίας την τύχη. Επιδιώκουν έτσι περιστάσεις επίδοσης για να βιώσουν την επιτυχία και να αυτοενισχυθούν.

Αντίθετα, τα παιδιά με ασθενή κίνητρα επίδρασης θεωρούν ως αίτιο της επιτυχίας την τύχη και της αποτυχίας την εαυτό τους. Αποφεύγουν έτσι περιστάσεις επίδοσης για ν' αποφύγουν την βίωση της αποτυχίας.

Το οικογενειακό περιβάλλον πρώτα - πρώτα, βοηθάει τον έφηβο να αποκτήσει τις γνωστικές προϋποθέσεις που του δίνουν τη δυνατότητα να θεωρεί τον εαυτό του υπεύθυνο για το αποτέλεσμα των ενεργειών του.

Από την παιδική ηλικία ακόμα, ενισχύει τις υψηλές επιδόσεις του και του θέτει προβλήματα και καθήκοντα που ανταποκρίνονται στις δυνατότητές του ώστε να μπαίνει σε ενέργεια ο μηχανισμός της αυτοενίσχυσης.

Αλλά και ο εκπαιδευτικός όπως και οι γονείς μπορεί να χρησιμεύσει ως πρότυπο ταύτισης στον έφηβο και να επηρεάσει έτσι την ανάπτυξη των κινήτρων για επίδοση.

Βέβαια βασική προϋπόθεση γι αυτό είναι η θετική συναισθηματική σχέση του με το παιδί. Ταυτιζόμενο με τον εκπαιδευτικό ο μαθητής προσπαθεί να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις και ν' ανταποκριθεί στις προσδοκίες του γιατί έτσι κερδίζει την προσοχή και αναγνώρισή του.

Έτσι ενισχύεται η συμπεριφορά του και όπως ξέρουμε η ενίσχυση έχει σαν

αποτέλεσμα την επανάληψη της συμπεριφοράς με την ελπίδα της παραπέρα ενισχύσεως.

Συνήθως παιδιά που έχουν αναπτύξει ομαλή συναισθηματική σχέση με τους γονείς τους επεκτείνουν τη διαδικασία αυτή και απέναντι στον εκπαιδευτικό. Αντίθετα παιδιά που έρχονται στο σχολείο με βεβαρημένο συναισθηματικό παρελθόν δυσκολεύονται να ταυτιστούν γιατί δεν έχουν συνηθίσει τη διαδικασία της ταύτισης με τους γονείς τους.

Και δεν είναι εύκολο για τον εκπαιδευτικό να ασχοληθεί εξατομικευμένα μαζί τους καθώς αυτά τα παιδιά μπορεί να παρουσιάζουν προβληματική συμπεριφορά την οποία δυσκολεύεται ο εκπαιδευτικός να αντιμετωπίσει.

Έτσι δεν μπορεί να δημιουργήσει μία σχέση, απαραίτητη προϋπόθεση για την ταύτιση και όχι μόνο τους απορρίπτει αλλά και δεν μπορεί να τους εμπνεύσει εμπιστοσύνη και να τους αντιμετωπίσει σαν ξεχωριστές περιπτώσεις του παιδαγωγικού του έργου.

Μ' αυτό τον τρόπο επιτείνεται ο φαύλος κύκλος " προβληματική συμπεριφορά - αρνητική ενίσχυση - επιδείνωση της κατάστασης ".

Αλλά και η τάξη ως ομάδα μπορεί να επηρεάσει αποφασιστικά την ανάπτυξη και δραστηριοποίηση των κινήτρων επίδοσης και μάθησης. Ξέρουμε ότι η ζωή μέσα στην ομάδα ικανοποιεί βασικές κοινωνικές ανάγκες του παιδιού.

Κατά την εφηβική ηλικία η ανάγκη απαγκίστρωσης απ' την οικογένεια κι ένταξης σε ομάδα είναι πιο έντονη. Όμως για να ενταχθεί το παιδί στην ομάδα πρέπει να αποδεχτεί τις αξίες του.

Όποιος προσανατολίζει τη συμπεριφορά του στις αξίες αυτές δέχεται θετική ενίσχυση, διαφορετικά απορρίπτεται. Έτσι η ομάδα μπορεί να κατευθύνει θετικά ή αρνητικά τα κίνητρα επίδοσης.

Από κοινωνιομετρικές έρευνες έχουνδειχθεί ότι οι καλοί μαθητές είναι συνήθως πιο αγαπητοί και αποδεκτοί.

Η τάξη δηλαδή αξιολογεί θετικά την επίδοση και την ενισχύει με κοινωνική προβολή ενώ " τιμωρεί " τους αδύνατους με στέρηση του κοινωνικού γοήτρου.

Υπάρχουν όμως και τάξεις που ενισχύουν την κακή επίδοση, οπότε και δημιουργούνται τα κίνητρα προς την κατεύθυνση που επιδιώκει η ομάδα.

Μια τέτοια στάση, διαπιστώνεται τελευταία, και συμβαδίζει με μια αλλαγή προσανατολισμού προς την ομάδα συνομηλίκων κι όχι προς τον εκπαιδευτικό, οπότε ο εκπαιδευτικός πρέπει να παρέμβει στην ομάδα κι όχι στο άτομο.

5.2. Νοημοσύνη

5.2.1. Ορισμοί και φύση της νοημοσύνης

Παρ' όλη τη συχνή χρήση του όρου ο ορισμός της νοημοσύνης αποτελεί εδώ και πολλά χρόνια έναυσμα ζωηρών επιστημονικών συζητήσεων. Οι παλαιότεροι ορισμοί θεωρούν την νοημοσύνη ως το σύνολο διάφορων επιμέρους λειτουργιών, π.χ. κρίση, αφαίρεση, ενώ οι νεότεροι θεωρούν την νοημοσύνη είτε ως την ικανότητα του ατόμου να χειρίζεται αφηρημένα σύμβολα και σχέσεις είτε ως την ικανότητα προσαρμογής του ατόμου στο περιβάλλον.

"Είναι χαρακτηριστικό πάντως ότι όλοι αυτοί οι ορισμοί συγκλίνουν σε ένα κοινό γνώμονα, την ικανότητα για μάθηση, τη δυνατότητα δηλαδή να αξιοποιεί ο οργανισμός προηγούμενες εμπειρίες του για αντιμετώπιση νέων καταστάσεων και την λύση παρόντων προβλημάτων. Ο πιο απλός και περιεκτικός λοιπόν ορισμός θα μπορούσε να είναι: Νοημοσύνη είναι η ικανότητα για μάθηση. Ο ορισμός αυτός έχει το πλεονέκτημα ότι αναγνωρίζει από τη μια και στα ζώα ένα ορισμένο επίπεδο ή είδος νοημοσύνης και από την άλλη ανάγει το όλο θέμα σε πρόβλημα μεταβίβασης και μάθησης (Transfer), που είναι πιο εύκολο να μελετηθεί ακόμα και εμπειρικά". (Καψάλης, "Παιδαγωγική ή Ψυχολογία", 1989, σελ. 81).

Μπορούμε να πούμε πάντως ότι σήμερα οι ειδικοί συμφωνούν με μερικές γενικές αρχές, όπως τη συνόψισε ο R. Stornberg.

α) Η νοημοσύνη δε μπορεί να μελετηθεί και να κατανοηθεί έξω από ένα συγκεκριμένο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο. Αυτός που είναι νοήμων σε ένα περιβάλλον μπορεί να μην είναι σε άλλο.

β) Η νοημοσύνη είναι μια σκόπιμη και κατευθυνόμενη συμπεριφορά που συνίσταται στην ικανότητα του υποκειμένου να αντιμετωπίζει νέες καταστάσεις και να λύνει καινούργια προβλήματα και μάλιστα να τα αντιμετωπίζει χωρίς κόπο και σχεδόν αυτόματα.

γ) Η νοημοσύνη είναι μία ικανότητα που βοηθάει το υποκείμενο να αποκτάει δεξιότητα και τεχνικές άντλησης και επεξεργασίας πληροφοριών.

Δεν έχει λοιπόν ξεκαθαριστεί μέχρι σήμερα τι είναι πράγματι η νοημοσύνη. Πάντως η νοημοσύνη με βάση όσα αποδέχεται σήμερα η επιστήμη, είναι απλώς ένα θεωρητικό κατασκεύασμα και γι αυτό την προσεγγίζουμε μόνον διαμέσου της συμπεριφοράς του υποκειμένου. Η προσέγγιση όμως αυτή επηρεάζεται αποφασιστικά από τον τόπο στον οποίο ζούμε και από το πνεύμα της εποχής, αφού αυτά καθορίζουν αν και σε ποιο βαθμό ένας άνθρωπος είναι νοήμων.

"Παρ' όλα αυτά τη νοημοσύνη τη μετρούμε και μάλιστα με βάση τη μέτρηση αυτή παίρνουμε πολλές φορές σοβαρότατες αποφάσεις για το μέλλον του υποκειμένου. Γιατί παρ' όλες τις θεωρητικές

αντιδικίες οι ειδικοί διαπίστωσαν με έκπληξη πως τα διάφορα τεστ νοημοσύνης δίνουν σχετικά ομοιόμορφα αποτελέσματα, έχουν δηλ. μεταξύ τους μεγάλο συντελεστή συνάφειας. Επιδόθηκαν λοιπόν με ιδιαίτερο ζήλο στην κατασκευή αντικειμενικών και αξιόπιστων τεστ νοημοσύνης ενώ άρχισαν να μελετούν τη νοημοσύνη, αναλύοντας και στα συστατικά τους στοιχεία, προκειμένου να μελετηθεί εμπειρικά. Εκφραση της τάσης αυτής αποτελεί ο εντελώς κοινός στην χρήση του ορισμός της νοημοσύνης που έδωσε ο Αμερικανός E. Borius " Νοημοσύνη είναι αυτό που μετρούν τα τεστ νοημοσύνης "(1923) . (Καψάλης , "Παιδαγωγική Ψυχολογία", 1989, σελ. 83)

Αποφασιστικής σημασίας για τη μελέτη της νοημοσύνης αποδείχτηκε μία νέα στατιστική μέθοδος που εισήγαγε στο πεδίο αυτό της έρευνας ο Άγγλος ψυχολόγος (Spearman, η μέθοδος δηλ. της στατιστικής ανάλυσης παραγόντων (factor analysis).

"Σύμφωνα με αυτήν δίνει κανείς σε μεγάλο αριθμό υποκειμένων διαφορετικά τεστ νοημοσύνης και μελετάει τις διασυνάφειες ανάμεσα στα διάφορα υποτέστ. Αν διαπιστώνονται τέτοια διασυνάφειες και μάλιστα με υψηλό συντελεστή, το γεγονός αυτό

μας δίνει το δικαίωμα να υποθέσουμε πως τα υποτέστ αυτά μετρούν κάτι κοινό. Το κοινό αυτό στοιχείο θά πρέπει να είναι ένας παράγοντας, στον οποίο πρέπει να βασίζεται η ικανότητα για τη λύση αυτών ή ανάλογων υποτέστ". (Καψάλης, "Παιδαγωγική Ψυχολογία" 1989, σελ. 83-84).

Τέλος η θεωρία του Thurstone επηρέασε όσο καμμία άλλη μέχρι σήμερα την έρευνα γύρω από τη νοημοσύνη. Άλλωστε τα περισσότερα τεστ νοημοσύνης κατασκευάζονται με βάση τους πρωταρχικούς τους παράγοντες. Ο Thurstone, όπως αναφέρεται στον Καψάλη, (" Παιδαγωγική Ψυχολογία", 1989), έδωσε 56 τεστ σε 240 φοιτητές και κατόπιν σε χιλιάδες παιδιά της Β Γυμνασίου τάξης. Στη συνέχεια προσπάθησε με την ανάλυση των αποτελεσμάτων να εντοπίσει, να συλλάβει και να περιγράψει παράγοντες της νοημοσύνης με βάση τους οποίους να μπορεί να ερμηνεύει τις διαφορές των υποκειμένων στις επιδόσεις στα διάφορα υποτέστ. Η ανάλυση αυτή έσωσε 7 πρωταρχικούς παράγοντες :

- Verbal Comprehension - Γλωσσική κατανόηση
- Word Fluency - Γλωσσική ευχέρεια
- Number - Αριθμητική ικανότητα
- Space - Αντίληψη χώρου
- Memory - Μηχανική μνήμη

- Perceptual Speed - Ταχύτητα αντίληψης
- Reasoning - Επαγωγική σκέψη.

"Κατά την άποψη του Thurstone στην εκδήλωση της οποιασδήποτε πνευματικής δραστηριότητας του ανθρώπου συμμετέχουν σε συνδυασμένα και σε διαφορετικό κάθε φορά μέτρο διάφοροι πρωταρχικοί παράγοντες νοημοσύνης. Ο καθένας δηλαδή από τους πρωταρχικούς παράγοντες αποτελεί τον πυρήνα ορισμένων πνευματικών ενεργειών, ενώ μπορεί να συμβάλλει επικουρικά μόνον και σε διαφορετικό μέτρο κάθε φορά την εκδήλωση άλλων πνευματικών ενεργειών". (Καψάλης "Παιδαγωγική Ψυχολογία", 1989, σελ. 188).

5.2.2. Η ανάπτυξη της νοημοσύνης

Η προσπάθεια καθορισμού χρονικών ορίων ανάπτυξης της νοημοσύνης επειδή απλώς οι μετρήσεις με τα τεστ υποβάλλουν κάτι τέτοιο είναι έτσι αστήρικτη. Άλλωστε μια ιστορική αναδρομή στον καθορισμό τέτοιων ορίων δείχνει πως τα όρια αυτά είναι και μεταβλητά. Στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο η μέση νοητική ηλικία των ενηλίκων θεωρούνταν ότι αντιστοιχεί προς εκείνη ενός ατόμου 14 χρονών. Το 1933, όταν έγινε η πρώτη αναθεώρηση του Stanford Binet, το όριο ανεβαίνει στα 15. Στα πλαίσια της στάθμισης του τεστ WAIS διαπιστώνεται πως το δείγμα πετυχαίνει τα καλύτερα σκόρ στα 20 και μετά. Η Berkley Growth Study έδειξε επίσης πως τα υποκείμενα συνέχισαν την βελτίωση των επιδόσεων μέχρι τα 25. Άλλες νεώτερες έρευνες τέλος δίνουν σοβαρές

ενδείξεις πως η βελτίωση αυτή μπορεί να συνεχιστεί και σε προχωρημένη ηλικία.

Συνοπτικά μπορούμε να πούμε πως ανάλογα με το δείγμα της έρευνας και τις ειδικές ικανότητες που μετρούν τα τεστ υπάρχουν :

- α) Καμπύλες που ανεβαίνουν σε όλη τη ζωή (δηλαδή καλύτερεύουν).
- β) Καμπύλες που ανεβαίνουν μέχρι μία καθορισμένη ηλικία και μετά αρχίζουν να οριζοντιώνονται , και
- γ) Καμπύλες που ανεβαίνουν μια ορισμένη ηλικία και μετά αρχίζουν να κατεβαίνουν (δηλαδή χειροτερεύουν).

(Καψάλης "Παιδαγωγική Ψυχολογία " ,1989 ,σελ. 99).

Αλλωστε αυτό που λέμε " Νοημοσύνη " και το μετρούμε με τα τεστ αλλάζει ριζικά με τα χρόνια. Τα τεστ νοημοσύνης μετρούν διαφορετικούς παράγοντες σε διαφορετικές ηλικίες. Γι ' αυτό τον λόγο μάλλον κρίνεται απαραίτητο να δίνονται διαφορετικά τεστ στα υποκείμενα διαχρονικών ερευνών, καθώς μεγαλώνουν.

5.2.3. Η διαχρονική σταθερότητα του δείκτη νοημοσύνης

Αρχικά ο Binet διατύπωσε την αμφισβήτησή του για την σταθερότητα της νοημοσύνης ενώ αργότερα ο J. McV. Hunt (1961) με το βιβλίο του " Νοημοσύνης και Εμπειρία" κλόνισε σοβαρά τα θεμέλια της άποψης που επικρατούσε μέχρι τότε, ότι η νοημοσύνη είναι σταθερή και ανάπτυξη προκαθορισμένη. Ο Bloom (1964) στα κεφάλαια 3 και 4 του βιβλίου του

δέχεται πως μέχρι τα 5 χρόνια η νοημοσύνη μεταβάλλεται σημαντικά, ύστερα όμως από την ηλικία αυτή αρχίζει μία διαδικασία βαθμιαίας σταθεροποίησης. Στηριζόμενος στην ανάλυση του Bloom ο A. Jensen (1972) δέχεται πως ο δείκτης νοημοσύνης δεν είναι βέβαια απόλυτα σταθερός, υποστηρίζει όμως πως μπορούμε να πούμε με σιγουριά πως κάτω από ομαλές συνθήκες περιβάλλοντος η νοημοσύνη είναι τουλάχιστον εξ ίσου σταθερή όπως διάφορα φυσικά χαρακτηριστικά . Τόσο Bloom όσο και ο Jensen στηρίζουν την θέση τους στην διαπίστωση μίας σχετικά μεγάλης σταθερότητας στον δείκτη νοημοσύνης ενός ατόμου από το 8ο έτος της ηλικίας του .

"Το βασικό λάθος και των δύο είναι ότι δεν πήραν υπόψη τους τις προϋποθέσεις και τους παράγοντες που επηρεάζουν την σταθερότητα αυτή, δεν μελέτησαν τις περιστάσεις που είναι δυνατόν να προκαλέσουν μεταβολές στον δείκτη νοημοσύνης ενός ατόμου και δεν υπολόγησαν τις δυνάμεις που θα πρέπει να καταβάλει το άτομο και το περιβάλλον για να πετύχουν τις μεταβολές αυτές ". (Καψάλης , " Παιδαγωγική Ψυχολογία " , 1989,σελ. 106).

"Εμπειρικές έρευνες όπως μία έρευνα με το Army - Alpha -Test που απέδειξε ότι ανάμεσα στον Α' και τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο το επίπεδο νοημοσύνης βελτιώθηκε σημαντικά και μία άλλη διαχρονική έρευνα ευρείας κλίμακας του R.Mc Callatal που έδειξε πως "ομαλά" παιδιά του μεσαιού

κοινωνικοοικονομικού στρώματος παρουσιάζουν σημαντικές διακυμάνσεις στον δείκτη νοημοσύνης κατά την διάρκεια της παιδικής ηλικίας. Μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο δείκτης νοημοσύνης ενός ατόμου δεν μένει σταθερός καθ' όλη την διάρκεια της ζωής του, αλλά βελτιώνεται ή χειροτερεύει κάτω από την επίδραση ωρισμένων παραγόντων"

(Καψάλης, "Παιδαγωγική Ψυχολογία", 1989, σελ. 106-107).

Κατά τον Καψάλη(1989) οι παράγοντες αυτοί είναι:

- α) Η μεταβολή στη φύση ή τη δομή της νοημοσύνης. Η νοημοσύνη είναι σχετικά διαφορετικό πράγμα σ ένα νήπιο απ' ότι σ' ένα ώριμο άνθρωπο ,γι' αυτό και διαχρονικές έρευνες χρησιμοποιούν διαφορετικά τέστ νοημοσύνης .
- β) Το περιβάλλον : Εμπειρικές έρευνες έχουν αποδείξει πως μερικά παιδιά παρουσιάζουν σταθερή βελτίωση ή χειροτέρευση του δείκτη νοημοσύνης με το πέρασμα του χρόνου. Οι μεταβολές αυτές τείνουν να συσχετίζονται με το κοινωνικό οικονομικό στρώμα της οικογένειας.
- γ) Το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί ανάμεσα σε δύο μετρήσεις .
- δ) Την ηλικία του υποκειμένου κατά την αρχική μέτρηση. Διαπιστώνεται ότι όσο μεγαλύτερα ηλικιακά είναι τα υποκείμενα κατά την αρχική μέτρηση τόσο μεγαλύτερη η σταθερότητα της επιδόσεώς τους στα τέστ νοημοσύνης.

Τουλάχιστον στην ηλικία των 16 - 17 ετών όπου ολοκληρώνονται οι νοητικές ικανότητες.

5.2.4. Νοημοσύνη και σχολική επίδοση

Οι περισσότεροι μελετητές δέχονται ότι υπάρχει θετική συνάφεια μεταξύ νοητικής ικανότητας και μάθησης. Δηλαδή το παιδί με υψηλή νοημοσύνη έχει κατά κανόνα και ανάλογη απόδοση, ενώ εκείνο με χαμηλή νοημοσύνη έχει φτωχή απόδοση. Ακόμη τα άτομα με υψηλό δείκτη νοημοσύνης έχει αποδειχθεί πως μαθαίνουν ένα ποσό ύλης ευχερέστερα και σε μικρότερο χρονικό διάστημα από εκείνα με χαμηλό δείκτη νοημοσύνης "Τάχος Μάθησης" αποκάλεσε ο Πλάτωνας την νοημοσύνη. Η σχέση όμως μεταξύ νοημοσύνης και μάθησης δεν είναι πάντοτε ούτε τόσο μεγάλη ούτε τόσο απλή όσο νομίζει ο πολύς κόσμος. Γιατί ο άνθρωπος δεν είναι μόνο νόηση ή καλύτερα η νόηση αποτελεί ένα μόνο τμήμα του όλου ενιαίου ψυχικού κόσμου του ανθρώπου.

"Για να λειτουργήσει η νοημοσύνη και να αποδώσει σύμφωνα προς το μέτρο των δυνατοτήτων της είναι ανάγκη να υπάρχει ψυχική ισορροπία και ηρεμία εσωτερική. Να υπάρχει εκείνη η ψυχολογική ατμόσφαιρα, που θα διευκολύνει την ενεργοποίηση του δυναμικού της νόησης. Μία θεμελιώδης διαπίστωση της ψυχολογικής έρευνας είναι πως το

70% περίπου των ανθρώπων έχουν πάνω κάτω τις ίδιες νοητικές ικανότητες. Οι όποιες επομένως διαφορές στην ευχέρεια της μάθησης παρατηρούνται μεταξύ των μαθητών, που δεν αποκλίνουν από το ποσοστό αυτό οφείλονται σε παραμέτρους διάφορες από την νοητική. Έτσι η ίση αφετηρία ,η νοητική, δεν προδικάζει τον ταυτόχρονο τερματισμό στον πνευματικό στίβο. Δεν αποτελεί την μόνη προϋπόθεση, για να εξασφαλίσουμε ίση απόδοση. Η μάθηση κατά συνέπεια δεν επικοινωνεί μόνο με τον νοητικό χώρο. Διατηρεί στενούς δεσμούς και με το συναισθηματικό και βουλητικό κόσμο του παιδιού." (Χρήστος Τάνος ,Άρθρο Συναισθηματικός Παράγοντας και Σχολική Επίδοση, Περιοδικό "Σύγχρονη Εκπαίδευση" ,Ιανουάριος - Φεβρουάριος 1987).

5.2.5. Παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη της νοημοσύνης

Η ανάπτυξη την νοημοσύνης ακολουθεί μία σχεδόν κατακόρυφη άνοδο στα πρώτα χρόνια της ζωής. Αυτό σημαίνει πως η περίοδος αυτή είναι πολύ πρόσφορη για τη συστηματική προσπάθεια εκπαίδευσης και πνευματικής καλλιέργειας του ατόμου. Οπτικοί, ακουστικοί και απτικοί ερεθισμοί κατά τη διάρκεια των πρώτων μηνών της ζωής θέτουν σε κίνηση διαδικασίες της μάθησης

μεγάλης σημασίας για την κατοπινή πνευματική εξέλιξη του ανθρώπου. Πειράματα άλλωστε έδειξαν πως η έλλειψη κατάλληλων ερεθισμών στην παιδική ηλικία μειώνει την ικανότητα προσαρμογής δηλαδή τη νοημοσύνη ενός οργανισμού, και μάλιστα πολλές φορές σε τέτοιο βαθμό που δεν αφήνει δυνατότητες διόρθωσης ή αντιστάθμισης.

"Σε μια ελληνική έρευνα σύγκρισης διάφορων μορφών συμπεριφοράς και επιδόσεων παιδιών που έμειναν για ορισμένο χρονικό διάστημα σε ίδρυμα και στη συνέχεια υιοθετήθηκαν και σε κανονικά παιδιά ο Παρασκευόπουλος διαπιστώνει ότι η διάρκεια παραμονής στο ίδρυμα παρουσιάζει θετική συνάφεια με την έκταση και την ένταση προβληματικής συμπεριφοράς των παιδιών" (Καψάλης, "Παιδαγωγική Ψυχολογία" 1989,).

Επίσης η ψυχογλωσσική ανάπτυξη των θετών παιδιών παρουσιάζει σημαντικά κενά και καθυστερήσεις σε σύγκριση με εκείνη των κανονικών παιδιών ενώ οι σχολικές επιδόσεις των θετών παιδιών ήταν πολύ χαμηλότερες από εκείνες των κανονικών.

5.2.6. Επίδραση του σχολείου

"Σε διάφορες διαχρονικές έρευνες πχ. η συγκριτική έρευνα του δείκτη νοημοσύνης στρατιωτών του Α' και Β' Παγκόσμιου Πολέμου από τον R.D.

Tuddenham, η διαχρονική έρευνα της νοημοσύνης των μαθητών, διάφορες αγγλικές και αμερικανικές έρευνες, η νεότερη γενιά έχει καλύτερες επιδόσεις στα τεστ νοημοσύνης από την παλιότερη της ίδιας ηλικίας ή σχολικής τάξης. Οι διαφορές αυτές αποδίδονται συνήθως στη βελτίωση των όρων διαβίωσης γενικά ειδικότερα όμως στην αύξηση των ετών υποχρεωτικής εκπαίδευσης, τη βελτίωση των σχολικών συνθηκών και τις προόδους της Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, οι οποίες συμβάλλουν στη βελτίωση της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών". (Καψάλης , "Παιδαγωγική Ψυχολογία"1989, σελ. 124-125).

5.2.7. Η επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το κοινωνικό περιβάλλον επιδρά στην ανάπτυξη της νοημοσύνης. Ειδικά η επίδραση του κοινωνικοοικονομικού στρώματος έχει γίνει αντικείμενο πολλών ερευνών.

Σε μία έρευνα του Π.Τσακρή το 1970 για την "Ευφυΐα των Ελληνοπαίδων" διαπιστώνεται πως όσο ανεβαίνουμε την επαγγελματική κλίμακα του πατέρα, τόσο μεγαλώνει ο μέσος όρος του δείκτη νοημοσύνης των παιδιών και αντίστροφα, αποτέλεσμα που συμφωνεί με ανάλογες ευρείας κλίμακας έρευνες.

Νεότερες έρευνες έχουν δείξει πως η ανάπτυξη της νοημοσύνης του

παιδιού και η σχολική του επίδοση αχετίζονται πολύ περισσότερο με τη μόρφωση των γονέων και το επάγγελμα του πατέρα, παρά με το εισόδημα της οικογένειας και τη γενική της θέση, στην κλίμακα εκτίμησης της κοινωνικοοικονομικής της κατάστασης.

Σχετικές έρευνες διαπιστώνουν επίσης πως παιδιά με πολλά αδέρφια έχουν κατά μέσο όρο χαμηλότερο δείκτη νοημοσύνης από παιδιά με λιγότερα αδέρφια. Ιδιαίτερα εμφανής είναι η τάση αυτή σε οικογένειες με περισσότερα από πέντε παιδιά.

Η σειρά γέννησης είναι και αυτή σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την ανάπτυξη της νοημοσύνης. Αλλωστε ένας σχετικά μεγάλος αριθμός επιφανών προσωπικοτήτων ήταν πρωτότοκα παιδιά ή μοναχοπαιδιά.

Αναφορικά με την επίδραση του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος στην ανάπτυξη της νοημοσύνης η έρευνα του Π.Τσακρή (1970) διαπιστώνει ότι ο μέσος όρος του δείκτη νοημοσύνης των παιδιών στο αστικό περιβάλλον φτάνει τους 107 βαθμούς, ενώ στο ημιαστικό κυμαίνεται στους 100 βαθμούς και στο αγροντικό περιβάλλον πέφτει στους 92.5 βαθμούς.

Ενδιαφέρουσα είναι επίσης η διαφοροποίηση της κατηγορίας του αργοτικού περιβάλλοντος σε πεδινές περιοχές με μέσο όρο δείκτη νοημοσύνης των παιδιών 95.10 βαθμούς και σε ορινές περιοχές με 92.11 βαθμούς.

Πάντως οι διάφορες κοινωνικοοικονομικές μεταβλητές όπως το κοινωνικό, οικονομικό στρώμα της οικογένειας, το εισόδημα του πατέρα και άλλες

μεταβλητές που θεωρούνται γενικά πολύ σημαντικές δεν παίζουν τον σπουδαιότερο ρόλο στην ανάπτυξη της νοημοσύνης.

Η διάρκεια της εκπαίδευσης και κατά τον Καψάλη (1970) η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης επηρεάζουν κυρίως την ανάπτυξη της νοημοσύνης.

5.3. Οικογένεια

Η οικογένεια, όπως τονίσαμε παραπάνω, παίζει τον βασικότερο ρόλο στην ανάπτυξη του παιδιού.

Παρά όμως την αγάπη και την συναισθηματική ισορροπία που μπορεί να δώσει στα παιδιά της, υπάρχουν και κάποιοι, άλλοι αντικειμενικοί κοινωνικοί πλέον παράγοντες που όσο και να θέλουμε, δεν μπορούμε να αμφισβητήσουμε την σπουδαιότητά τους ως προς την επίδοση που παρουσιάζει το παιδί στο σχολείο. Οι παράγοντες αυτοί κατά την Ι. Πυργιωτάκη είναι:

5.3.1. Οικονομικές συνθήκες της οικογένειας

Το ατομικό στοιχείο βέβαια, παίζει μεγάλο ρόλο, αφού η οικογένεια έπαψε να είναι μονάδα παραγωγής και καταναλώσεως η ίδια, αλλά εξαρτάται οικονομικά άμεσα από την κοινότητα στην οποία ζει.

Οι επιδράσεις του οικονομικού στοιχείου είναι ιδιαίτερα εμφανείς στις δύο ακραίες καταστάσεις: την οικονομική ανέχεια και την οικονομική ευμάρεια. Στην πρώτη περίπτωση ασκεί ανασχετική επίδραση στην ανάπτυξη του παιδιού ενώ στη δεύτερη παρέχει ευκαιρίες στα παιδιά να καλλιεργήσουν όλες τις ικανότητες και τα ενδιαφέροντά τους.

Ωστόσο το οικονομικό στοιχείο παίζει σημαντικό ρόλο και στη διαμόρφωση των άλλων συνθηκών διαβίωσης της οικογένειας. Κι επειδή οι συνθήκες στις οποίες ζει η οικογένεια διαμορφώνουν της εξέλιξη των παιδιών,

όπως έχει αποδειχθεί εμπειρικά, καταλαβαίνουμε γιατί ο οικονομικός παράγοντας έχει άμεση σχέση με την επίδοση του παιδιού στο σχολείο.

Συγκεκριμένα, η οικονομική άνεση της οικογένειας της παρέχει την δυνατότητα να οργανώνει καλύτερα τον χρόνο της και τον τρόπο ζωής της, να δραστηριοποιείται αλλά και της παρέχει το αίσθημα της κοινωνικής ασφάλειας και αυτοσεβασμού ("είμαστε κάποιοι").

Σύμφωνα με έρευνα της Μ. Τζανή που έγινε το 1981 με θέμα "Σχολική Επιτυχία. Ζήτημα ταξικής προέλευσης και κουλτούρας" αποδεικνύεται ότι οι "καλοί" μαθητές προέρχονται από οικογένειες με οικονομική άνεση ενώ οι "κακοί" από οικογένειες με δύσκολη οικονομική κατάσταση.

Συγκεκριμένα απ' την έρευνα έχουμε:

ΒΑΘΜΟ- ΛΟΓΙΑ	Όλες οι ανέσεις	2η κατοί- κία - αυτοκίνη- το	Αυτοκίνη- το	Απουσία ανέσεων	Σύνολο
ΑΡΙΣΤΟΙ	16 59%	35 44%	28 29%	22 20%	101
ΜΕΣΑΙΟΙ	11 41%	35 44%	48 49%	48 44%	142
ΚΑΚΟΙ	- -	9 12%	21 22%	38 35%	68
	27	79	97	108	311

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε σύνολο 311 μαθητών και όπως βλέπουμε απ' τα αποτελέσματα κανένα παιδί με "όλες τις ανέσεις" δεν είναι κακός μαθητής, ενώ στην κατηγορία "απουσία ανέσεων" οι καλοί μαθητές ανέρχονται σε ποσοστό 20% και οι "κακοί" σε 35%.

5.3.2. Οι οικολογικές συνθήκες διαβίωσης της οικογένειας.

Με τον όρο "οικολογικές συνθήκες" αναφερόμαστε:

- α) Στο ευρύτερο περιβάλλον, και
- β) στο στενότερο οικογενειακό.

Ευρύτερο περιβάλλον εννοούμε το χωριό, την πόλη ή την συνοικία που κατοικεί μία οικογένεια.

Έχει διαπιστωθεί ότι η κοινωνική επιτυχία του ατόμου έχει άμεση συνάφεια απ' τον χώρο που έχει ζήσει, έχει μεγαλώσει, έχει εκπαιδευτεί.

Γαλλικές έρευνες έχουν δείξει ότι το ποσοστό των ανθρώπων που έχουν πετύχει κοινωνικά αυξάνεται όσο ανεβαίνουμε απ' τους μικρότερους στους μεγαλύτερους οικισμούς. Βέβαια, η ελληνική πραγματικότητα επιβαρύνεται ακόμη περισσότερο απ' τις κακές εκπαιδευτικές συνθήκες των απομονωμένων περιοχών και των ποιότητα των φροντιστηρίων που είναι ασύγκριτα καλύτερη στις μεγαλοαστικές περιοχές.

Στις οικολογικές συνθήκες (στενότερο οικογενειακό περιβάλλον) περιλαμβάνει και η κατοικία της οικογένειας. Υπάρχουν οικογένειες που έχουν

άνεση χώρου και άλλες που δεν έχουν.

Οι στενόχωρες συνθήκες διαβίωσης γίνονται πολλές φορές αιτία να προκληθούν εντάσεις και εκνευρισμοί μεταξύ των μελών της οικογένειας.

Εχει ερευνητικά αποδειχθεί ότι στις συνθήκες αυτές οι γονείς συμπεριφέρονται στα παιδιά τους με τρόπο που να απαιτείται υπακοή και πειθαρχία, ενώ η ποινή κι η τιμωρία είναι αρκετά συχνή.

Επίσης άλλο πρόβλημα στην κατοικία με μικρή άνεση χώρου είναι το γεγονός ότι το παιδί δεν έχει δικό του δωμάτιο. Ετσι αναγκάζεται να μοιράζεται με άλλα άτομα τον χώρο του με αποτέλεσμα να μην μπορεί να συγκεντρωθεί και στο τέλος να εμποδίζεται η δημιουργικότητά του.

Ερευνα του Douglas 1970 (Μ. Τζάνη " Σχολική Επιτυχία" 1988) έδειξε ότι μαθητές με ακατάλληλες συνθήκες διαβίωσης παρουσιάζουν κατά κανόνα χαμηλή επίδοση στο σχολείο.

Οι συνθήκες διαβίωσης καθορίζουν και την κοινωνικότητα της οικογένειας. Η κατάσταση της κατοικίας, επηρεάζει το εύρος και το είδος του κοινωνικού πλέγματος καθώς και τις διαπροσωπικές σχέσεις μέσα από τις οποίες αναπτύσσεται το παιδί. Οι συζητήσεις και τα ενδιαφέροντα των φίλων επιδρούν στο πνευματικό επίπεδο του παιδιού και κατά κάποιο τρόπο, θέτουν τους μελλοντικούς του προσανατολισμούς .

Αρα οι οικολογικές συνθήκες δεν καθορίζουν μόνο τον υλικοτεχνικό εξοπλισμό της οικογένειας αλλά ασκούν έμμεσα μεγάλη επίδραση

και στο πολιτιστικό της επίπεδο.

Από την έρευνα της Μ.Τζάνη διαπιστώνουμε τα εξής δεδομένα για τις συνθήκες στέγασης :

Στο οικογενειακό περιβάλλον που απουσιάζουν "οι στοιχειώδεις ανέσεις" δεν έχουν ούτε έναν "άριστο μαθητή", ενώ αντίθετα δεν βρίσκουμε ούτε έναν "κακό μαθητή" στο "πολυτελές περιβάλλον".

Παρατηρείται ευθέως ανάλογα αύξηση των ποσοστών επιτυχίας στο χώρο των καλών συνθηκών στέγασης και αντιστρόφως αύξηση της αποτυχίας στις κακές συνθήκες στέγασης στοιχεία που είναι αποκαλυπτικά για την επίδραση αυτού του παράγοντα στη σχολική επίδοση.

5.3.3. Πολιτιστικές συνθήκες

Στις πολιτιστικές συνθήκες εντάσσονται οι αξιολογικές και κοινωνικές αντιλήψεις, το θρήσκευμα, οι παραδόσεις, τα ήθη-έθιμα των γονέων, η καλλιέργεια ξένων γλωσσών, μουσικής, τέχνης, η συχνότητα με την οποία η οικογένεια επισκέπτεται το θέατρο ή τον κινηματογράφο, η επαφή με το βιβλίο κ.α.

Για παράδειγμα σε μια οικογένεια με πλούσια βιβλιοθήκη το παιδί αποκτά ενδιαφέροντα πολυποίκιλα αλλά και κίνητρα για τη γλωσσική του καλλιέργεια και κατά συνέπεια τη σχολική του επίδοση.

Το πολιτιστικό επίπεδο όμως της οικογένειας καθορίζεται κι από την

επαγγελματική κατάσταση των γονέων.

Τα στοιχεία αυτά βρίσκονται σε άμεση αλληλεξάρτηση μεταξύ τους και προσδιορίζουν την κοινωνική τάξη της οικογένειας.

Το επάγγελμα των γονιών έχει επιπτώσεις στη σχολική επίτευξη επειδή είναι καθοριστική συνιστώσα του "περιβάλλοντος" του παιδιού.

Ξεκινώντας μ' αυτή την αρχή εξετάζουμε το ερώτημα ποιά επίδραση ασκεί στη σχολική επίτευξη η θέση που κατέχουν οι γονείς στο επάγγελμά τους.

Δεδομένου ότι η θέση αυτή ανταδεικνύει την μορφωτική ή επιστημονική κατάρτιση που με τη σειρά τους συμβάλλουν στη γενική καλλιέργεια των γονιών και στη διαμόρφωση της προσωπικής στάσης τους.

ΒΑΘΜΟ- ΛΟΓΙΑ	Ιδιοκτή- τες - ελ. επ/τίες	Ανωτ. Στελέχη Δημόσιοι Υπάλλη- λοι	Υπάλλη- λοι	Τεχνίτες Ελ. Βιο- τέχνες	Εργάτες
ΑΡΙΣΤΟΙ	14 50%	27 52%	17 29%	21 27%	22 22%
ΜΕΣΑΙΟΙ	11 44%	21 40%	30 52%	35 45%	45 45%
ΚΑΚΟΙ	- -	4 8%	11 19%	21 27%	32 32%
	25	52	58	77	99

ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑ	ΑΝΩΤΕΡΟΙ	ΚΑΤΩΤΕΡΟΙ
ΑΡΙΣΤΟΙ	16 59%	4 31%
ΜΕΣΑΙΟΙ	9 33%	7 54%
ΚΑΚΟΙ	2 71%	2 15%

Μελετώντας τα ποσοστά αυτά βλέπουμε:

Η κατηγορία των ιδιοκτητών - αυτόνομων στην εργασία τους συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό επιτυχίας και δεν περιλαμβάνει ούτε έναν κακό μαθητή.

Τα παιδιά των ανωτέρων στελεχών έρχονται σε δεύτερη θέση, γεγονός που αποδίδεται όχι μόνο στο επίπεδο σπουδών και στο υψηλό εισόδημα αλλά και στην "ασφάλεια" και "σιγουριά" του πόστου των γονιών που δημιουργεί ένα ευνοϊκό κλίμα στην επιτυχία του παιδιού εφόσον αυτή η ασφάλεια αντανακλάται και στο παιδί.

Οι μικρο-έμποροι, οι ανεξάρτητοι βιοτέχνες και οι τεχνίτες συγκεντρώνουν μεγαλύτερο ποσοστό επιτυχιών και μικρότερο αποτυχιών από τα παιδιά των εργατών. Το γεγονός ότι η κατηγορία αυτή πολλές φορές δεν κατέχει δίπλωμα, (καμιά φορά ούτε απολυτήριο σχολείου), αποδεικνύει ότι η σχετική οικονομική άνεση και η έντονη κοινωνικότητα που προϋποθέτει το επάγγελμά τους (πολυάριθμες επαφές με ανθρώπους κάθε είδους), καλύπτουν τα κενά της εκπαίδευσής τους.

Τέλος διαπιστώνουμε μία υπεροχή στην επιτυχία των παιδιών των ανωτέρων

υπαλλήλων απ' ότι των κατώτερων. Αντίθετα έχουμε μία διπλάσια αύξηση των αποτυχιών των κατώτερων απ' ότι των ανώτερων.

5.3.4. Στάση των Γονέων απέναντι στο θεσμό του σχολείου.

Σύμφωνα με τον Α. Κολτσιδά (1988), το θέμα της "διαπαιδαγωγίσης" των γονέων δεν προσέχτηκε ποτέ όσο έπρεπε στη χώρα μας.

Οι λόγοι είναι πολλοί. Ο πιο βασικός όμως είναι το μεγάλο ποσοστό αναλφαριθμητισμού, που έπληξε τη γενιά του μεσοπολέμου μέχρι ακόμα και τη δεκαετία του 50, όπου η ιστορική μας διαδρομή, σκόνταψε σ'ένα πλήθος προβλημάτων και οργανωτικών αδυναμιών. Οι γονείς των σημερινών εφήβων έζησαν αυτή την κατάσταση και ψυχοκοινωνιολογικά σ'ένα κλίμα χωρίς "ανοίγματα" και "ορίζοντες".

Η σημερινή εικόνα των Ελλήνων γενιών είναι να καλλιεργούν στα παιδιά τους όχι την ανάγκη της χρησιμότητας και μόρφωσής τους, όσο την ανάγκη να παίρνουν καλούς βαθμούς, ώστε μελλοντικά να γίνουν υπάλληλοι.

Τα διαπαιδαγωγούν δηλαδή επενδύοντας σ'αυτά το αίσθημα της δικής τους ανασφάλειας και της οικονομικής και κοινωνικής τους απόρριψης που έζησαν στα δύσκολα χρόνια τους.

Ο νεοέλληνας επιθυμεί "κάτι καλύτερο" για τα παιδιά του, αλλά δεν έχει ο ίδιος τις γνώσεις για να διαμορφώσει την κατάλληλη αντίληψη και νοοτροπία.

Σ' αυτό βέβαια συμβάλλει κι η ίδια η πολιτεία που δεν φρόντισε να σπάσει

το φράγμα του αναλφαριθτισμού, της αμάθειας και της αμορφωσίας που βαρύνει ακόμα τον τόπο μας.

Αυτό αρχίζει να καλλιεργείται με την νέα γενιά γονέων, που έχουν κοινωνική και πνευματική προσαρμοστικότητα, καθώς (αρχίζει να καλλιεργείται) και με κάποια προγράμματα επιμόρφωσης γονέων που εμφανίζονται.

Ακόμα και με την εμφάνιση νέων νόμων και αντιλήψεων, που θέλουν να συνεργάζεται ο γονέας σ' όλη την πορεία εκπαίδευσης του παιδιού.

Όμως βρισκόμαστε σε μία αδιαμόρφωτη κατάσταση κι όλη η διάθεση για συνεργατικότητα σκοντάφτει σε ακραίες θέσεις και εκτιμήσεις.

Ο γονέας βλέπει το θεσμό της εκπαίδευσης και γενικά το σχολείο της γειτονιάς του σαν ένα "δημόσιο ίδρυμα" δηλαδή ένα πρόσωπο και ουδέτερο χώρο όπου δεν χρειάζεται η προσωπική του φροντίδα. Γι' αυτόν το σχολείο απαρτίζεται από τη μια, απ' τη γενική έννοια της εκπαίδευσης, απ' τη φιλοσοφία της μέχρι το κτιριακό συγκρότημα και τη θέρμανσή του κι απ' την άλλη, απ' το εκπαιδευτικό προσωπικό που πρέπει να λειτουργεί και να προσαρμόζεται σε αυστηρά και προδιαγεγραμμένα πλαίσια. Το βλέπουν σαν ένα "εκτελεστικό όργανο" κι έτσι ο καθηγητής δεν θεωρείται δημόσιος λειτουργός αλλά "υπάλληλος" του.

Αυτή η εντύπωση του δημιουργήθηκε απ' την αμεσότητα της εξάρτησής του ως υπαλλήλου κι απ' την οικονομική του κατάσταση που πάντοτε ήταν χαμηλή κι ως εκ τούτου θεωρούνται ως "υπαλληλάκος", στοιχείο που δεν τον προωθεί

ούτε τον εξυψώνει στα μάτια του.

Οι απαιτήσεις του γονέα από το σχολείο είναι πολύ συγκεκριμένες. Το πρώτο που απαιτεί είναι η βαθμολογία. Έτσι όπως έχουν διαμορφωθεί οι καταστάσεις οι τάξεις του Λυκείου αποτελούν το προθάλαμο της εισαγωγής στο Πανεπιστήμιο. Έτσι όμως δεν προσφέρεται βασική παιδεία αλλά καθένας επιλέγει κάποιους εξειδικευμένους τομείς για να περάσει στην Σχολή που ενδιαφέρεται.

Μ' αυτό τον τρόπο ο μαθητής δεν βλέπει τον καθηγητή του ως δάσκαλο αλλά ως ένα άνθρωπο που με τη βαθμολογία του θα κριθεί η επιτυχία ή αποτυχία του στις εξετάσεις. Αυτή η εικόνα μεταφέρεται στην οικογένεια και δημιουργείται αρνητική εικόνα για το ρόλο του σχολείου αφενός κι αφετέρου για την ικανότητα και την αξία του καθηγητή η οποία κρίνεται απ' το εάν βάζει καλούς ή κακούς βαθμούς.

Το δεύτερο που απαιτεί ο γονιός είναι η εξασφάλιση θέσης για το Πανεπιστήμιο. Η επιτακτικότητα της μεγάλης βαθμολογίας δημιουργεί ένα κλίμα άγχους κι έντασης με αποτέλεσμα να παραγκωνίζεται το πραγματικό νόημα της παιδείας που σκοπό έχει να μεταφέρει τη γνώση και την αγωγή μέσω της αμοιβαιότητας της κατανόησης και της αλληλοεκτίμησης.

Έτσι ο μαθητής μεταβάλλεται σε ένα ρομπότ που τρέχει στα φροντιστήρια όλη μέρα κι ο γονιός σ' ένα χειριστή που "πατάει" στοργικά το "κουμπί" για να μπει το παιδί του στο Πανεπιστήμιο.

Ωστόσο αν θέλαμε να χαρακτηρίσουμε τις θετικές στάσεις του γονέα

απέναντι στο σχολείο θα λέγαμε ότι στηρίζονται στην ωφέλιμη και ουσιαστική συμμετοχή του, στην αυθόρμητη και ειλικρινή συνεργασία του, στη λεπτή και διακριτική παρουσία του και γενιά στη σωστή τοποθέτησή του στο σχολικό χώρο.

Ο ευσυνειδητος και προβληματισμένος γονέας θεωρεί πρώτα - πρώτα καθήκον του να εμφανίζεται στο σχολείο σε τακτικά χρονικά διαστήματα και να συζητά με τους καθηγητές προβλήματα που τυχόν εμφανίζονται.

Η νόμιμη συνεργασία και ο ειλικρινής διάλογος είναι απαραίτητα στοιχεία της θετικής παρουσίας του γονέα. Συνεργάζεται με τους καθηγητές για την στάση που το παιδί κρατά στο σχολείο, γνωρίζει στον υπεύθυνο καθηγητή για τις περιπτώσεις της κακής υγείας του ή της κακής προσαρμογής του στον κοινωνικό περίγυρο. Φέρεται με ειλικρίνεια και καθαρότητα στους καθηγητές και προσπαθεί να βοηθήσει το παιδί του με μία γνήσια και πολύπλευρη ερμηνεία της ιδιοσυγκρασίας του.

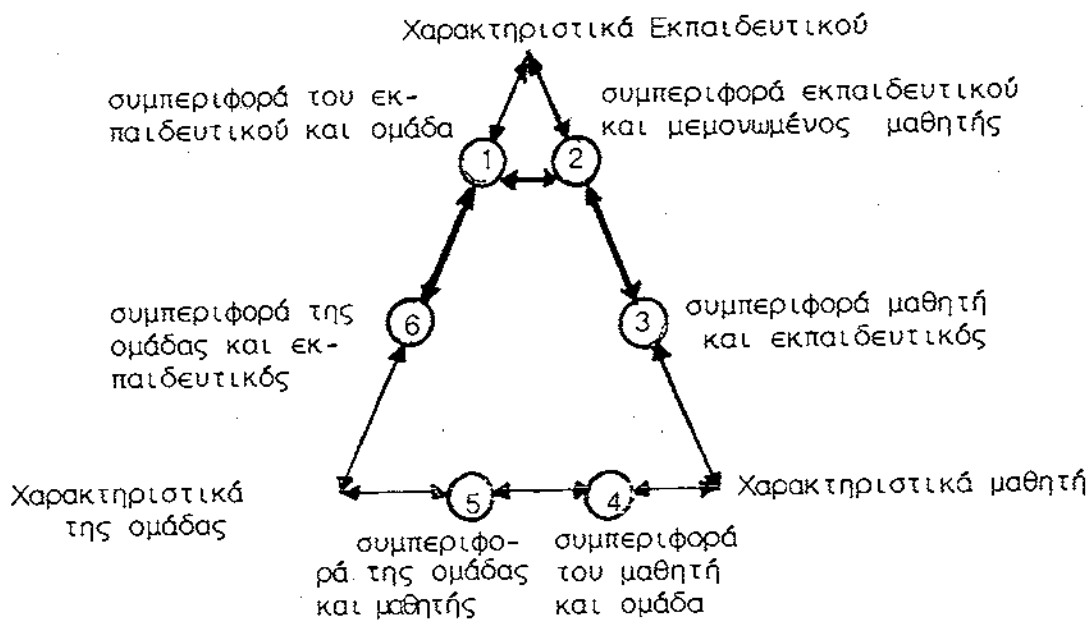
Γι αυτό ακριβώς το σκοπό ζητάει την προσωπική παρέμβαση όλου του διδακτικού προσωπικού και συμβάλλει σ' αυτό αποφασιστικά.

Ο γονέας με τέτοια θέση απέναντι στο σχολείο, ενδιαφέρεται βέβαια για την βαθμολογία και την καλή επίδοση αλλά περισσότερο ενδιαφέρεται για το ήθος, το χαρακτήρα και γενικά για την προσωπικότητα του εφήβου.

5.4. Σχολείο - Διαπροσωπικές σχέσεις στην τάξη

Η συμπεριφορά ενός ατόμου, του μαθητή μέσα στην τάξη, δεν καθορίζεται μόνον από τα σχετικά σταθερά χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του αλλά και από παράγοντες του περιβάλλοντος, οι οποίοι με τη σειρά τους παίζουν αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών αυτών.

" Η νέα αυτή αντιμετώπιση του θέματος των επιδράσεων που δέχεται ο μαθητής μέσα στο ευρύ πλαίσιο και πλέγμα των διαπροσωπικών σχέσεων της σχολικής τάξης δίνεται με το εξής σχήμα:

Το σχήμα αυτό παίρνει υπόψη του δύο βασικές πλευρές των διαπροσωπικών σχέσεων στην τάξη: τη συμπεριφορά των μελών στη τάξη και τα χαρακτηριστικά των μελών που έρχονται σε διαπροσωπικές σχέσεις. Από το σχήμα προκύπτει επίσης ότι ανάμεσα σε όλα τα στοιχεία 1 έως 6

υπάρχουν αλληλεπιδράσεις. Πέρα από αυτό τα στοιχεία αυτά βρίσκονται επίσης σε αλληλεπίδραση και με τα χαρακτηριστικά των μελών της σχολικής τάξης. Έτσι οποιοδήποτε ατομική ενέργεια ή ομαδική αντίδραση δέχεται και προκαλεί αντιδράσεις". (Καψάλης, "Παιδαγωγική Ψυχολογία", 1989, σελ. 412-413).

+ 5.4.1. Μαθητής και συμμαθητές

Η ζωή λοιπόν όπως αναφέρουν οι Getrels και H.L. Thelen (Καψάλης 1989, σελ. 413) έχει δύο διαστάσεις την προσωπική και την κοινωνική. Σύμφωνα με την προσωπική διάσταση μέσα στην τάξη ζουν και δρουν άτομα με ξεχωριστή προσωπικότητα και ανάγκες. Από αυτή τη σκοπιά η συμπεριφορά τους καθορίζεται από τις προσωπικές τους ανάγκες, τα κίνητρα, τις στάσεις, και τις διαθέσεις ανεξάρτητα από το θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εκδηλώνεται. Η προσωπική αυτή διάθεση μπορεί να αποδοθεί ως εξής:

άτομο -- προσωπικότητα -- ανάγκες -- συμπεριφορά.

Από την σκοπιά της κοινωνικής διάστασης η συμπεριφορά του μαθητή καθορίζεται από τους ρόλους του και από τις προσδοκίες των ρόλων αυτών στο δεδομένο θεσμικό σύστημα της σχολικής τάξης. Ισχύει δηλαδή στην περίπτωση αυτή: θεσμικό πλαίσιο -- ρόλοι -- προσδοκίες -- συμπεριφορά.

Οντας όμως μέσα στην τάξη ο μαθητής ποτέ σχεδόν δεν συμπεριφέρεται με

βάση τη μιά μόνο διάσταση αλλά η συμπεριφορά του είναι το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης μιας ξεχωριστής προσωπικότητας με το πλέγμα των κοινωνικών σχέσεων και τάξης. Έτσι η ταυτόχρονη αυτή επενέργεια των δύο διαστάσεων δίνεται με το ακόλουθο διάγραμμα:

άτομο -- προσωπικότητα -- ανάγκες -- σχολική μάθηση

ομάδα -- σκοποί -- συμπεριφορά -- κοινωνική μάθηση

θεσμικό πλαίσιο -- ρόλοι -- προσδοκίες

~~X~~ Η σχολική τάξη

Η σχολική τάξη αποτελεί μία ομάδα η οποία σχηματίζεται ως εξής:

- α) ο μαθητής έχει απεναντί του τους συμμαθητές ως κοινό,
- β) ο μαθητής και οι συμμαθητές του εργάζονται δίπλα-δίπλα αλλά ατομικά ο καθένας, και
- γ) ο μαθητής και οι συμμαθητές αναπτύσσουν διαπροσωπικές σχέσεις, αποτελούν δηλ. πραγματική ομάδα.

Η τάξη ως κοινό πολλές φορές συμμετέχει ενεργητικά σε ό,τι γίνεται στο σχολείο. Αποτελεί βέβαια πρώτα - πρώτα το κοινό του εκπαιδευτικού αλλά και το κοινό του μαθητή που καλείται να πει το μάθημα ή να κάνει μία παρατήρηση .

Οι έρευνες του R.Zafonc (1965) έχουν δείξει ότι η επίδραση της παρουσίας των άλλων στις επιδόσεις ενός ατόμου διαφοροποιείται ανάλογα με τον τύπο του έργου και τον βαθμό, κατοχής του από το άτομο. Προκειμένου για απλές

δεξιότητες και κινητικές δεξιότητες καλά μαθημένες ενέργειες ή παρουσία των άλλων ενεργεί θετικά στην επίδοση. Το αντίθετο συμβαίνει πρακτικώς για πολύπλοκες και όχι καλά μαθημένες ενέργειες, οπότε το άτομο έχει καλύτερες επιδόσεις, όταν τις εκτελεί μόνο του, χωρίς την παρουσία άλλων. Πάντως ισχύει και για την τάξη ο γενικός κανόνας της Κοινωνικής Ψυχολογίας ότι το κοινό επηρεάζει το άτομο θετικά ή αρνητικά και σχεδόν ποτέ ουδέτερα.

Η σχολική τάξη αφού αποτελεί μία ομάδα, είναι σύμφωνα με Κοινωνική Ψυχολογία, ένα οργανωμένο σύνολο ατόμων, τα οποία βρίσκονται σε διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ τους, έτσι ώστε το σύνολο να επιδιώκει και να πετυχαίνει κοινούς σκοπούς, να προδιαγράφει τους ρόλους των μελών του και να ρυθμίζει τη συμπεριφορά της ομάδας και του κάθε μέλους χωριστά με βάση ορισμένες αξίες.

Όσον αφορά τις διαπροσωπικές σχέσεις των μαθητών, που αναπτύσσονται τόσο μέσα στην τάξη, όσο και στο σχολείο, μπορούμε να πούμε ότι έχουν διάφορες μορφές τις οποίες μπορούμε να ομαδοποιήσουμε γύρω από τρεις κατηγορίες: συνεργασία, ανταγωνισμός, ατομική εργασία.

Η συνεργασία στα πλαίσια της εργασίας της σχολικής τάξης βρίσκει μια γενικότερη επιδοκιμασία από ερευνητές και εκπαιδευτικούς. Αν ανατρέξει κανείς γενικά σε διάφορες έρευνες, για να διαπιστώσει την επίδραση της συνεργασίας ή του ανταγωνισμού στην τάξη στις επιδόσεις των μαθητών, θα διαπιστώσει ότι τα αποτελέσματα είναι σε πολλές περιπτώσεις αντιφατικά. Από άλλες έρευνες δηλ. προκύπτει ότι η συνεργασία είναι καλύτερη για τις σχολικές επιδόσεις των μαθητών

και από άλλες αντίθετα ο ανταγωνισμός.

Η αντιφατικότητα αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι οι διάφορες έρευνες έγιναν κάτω από διαφορετικές συνθήκες. Υστερα από επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας με σκοπό να δώσει απάντηση στο θέμα αυτό ο R. Slavin (1983) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεν φτάνει απλώς να παρακινεί ο εκπαιδευτικός τον μαθητή σε διάφορες μορφές συνεργασίας στην τάξη, για να βελτιώσει τις επιδόσεις του, αλλά πρέπει και όλα τα μέλη να αισθάνονται υπεύθυνα για την επίδοση της ομάδας. Για να αναπτύξει αυτού του ίδιου την υπευθυνότητα ο εκπαιδευτικός δε φτάνει να μάθει μόνο στους μαθητές να εργάζονται με διάφορες μορφές ομαδικής εργασίας, αλλά σημαντικό ρόλο παίζει ο τρόπος με τον οποίο ενισχύει τους μαθητές. Αν η έμφαση των ενισχύσεων πέφτει στην ομάδα, τότε δημιουργούνται ευνοϊκές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της ομαδικής υπευθυνότητας, αν οι μαθητές ενισχύονται ατομικώς, έστω και αν εργάζονται ομαδικώς, δεν έχει την αποτελεσματικότητα που περιμένει η ομαδική εργασία.

Πάντως η συνεργασία στο σχολείο προτείνεται όχι τόσο για την αποτελεσματικότητά της όσον αφορά τις γνωστικές επιδόσεις των μαθητών όσο για τις αναμενόμενες επιδράσεις στην κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.

Καταρχίν η συνεργασία στην τάξη συμβάλλει στην ενίσχυση του αυτοσυναισθήματος και της αυτοεκτίμησης των μαθητών και ακόμη στην καλλιέργεια πολλών κοινωνικών αρετών, όπως η ρεαλιστική αντίληψη της κοινωνικής

πραγματικότητας, κατανόηση, δημιουργική λύση συγκρούσεων κλπ.

5.5.2. Σχολική ομάδα και μάθηση

Η μάθηση είναι κατά βάση κοινωνικό φαινόμενο, αφού προϋποθέτει πάντοτε σχεδόν την αλληλεπίδραση των ανθρώπων. Ιδιαίτερα στο σχολείο το παιδί δε μαθαίνει μόνο του αλλά μέσα στο πλαίσιο και στο πλέγμα των διαπροσωπικών του σχέσεων με τους συμμαθητές του και τον εκπαιδευτικό. Δεν είναι τόσο τα αντικείμενα της μάθησης όσο ο εκπαιδευτικός και οι συμμαθητές που καθορίζουν τη μάθηση του παιδιού στο σχολείο. Συχνά, όπως ξέρουμε, το παιδί δεν μαθαίνει, γιατί είναι ενδιαφέρον το μάθημα, αλλά γιατί μαθαίνοντας εξασφαλίζει την αναγνώριση από τον εκπαιδευτικό και την ομάδα.

Παρ' όλα αυτά δεν έχει διερευνηθεί ακόμα καλά η επίδραση της σχολικής ομάδας στην επίδοση των μαθητών. Έτσι οι ειδικοί αναγκάζονται να στηρίζουν τα συμπεράσματά τους κυρίως σε διαπιστώσεις που προέκυψαν ως επί το πλείστον από τη μελέτη της ομάδας εργασίας στην βιομηχανία. Πολλές φορές όμως τα πορίσματα των ερευνών είναι αντιφατικά, γιατί οι ομάδες που μελετούν οι επιστήμονες παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους και, καθώς φαίνεται, δεν μπορούμε να μιλούμε γενικά για ομάδα και επίδοση των μελών της.

Πάντως με την έρευνα των R.White & R. Lippitt (1960) έχουμε μία συστηματική προσπάθεια για μια βαθύτερη ανάλυση και διερεύνηση των συνθηκών οι οποίοι συμβάλλουν στις καλύτερες επιδόσεις της ομάδας.

Η "δημοκρατική τάξη τους" , η μόνη που αποτελούσε πραγματική ομάδα εργασίας, παρουσίασε πίο πρωτότυπες επιδόσεις, λιγότερες εντάσεις, χαμηλότερη επιθετικότητα και περισσότερη αλληλοβοήθεια και αλληλοαναγνώριση.

5.4.3. Σχολική ομάδα και εικόνα του εαυτού μας

Εξελεκτικά το παιδί σχηματίζει την εικόνα του εαυτού του στη πρωτογενή ομάδα της οικογένειας. Και η σχολική όμως τάξη με τις άτυπες ομάδες των συνομηλικών ασκεί σοβαρή επίδραση στην παραπέρα σταθεροποίηση ή διαφοροποίηση αυτής της εικόνας , τόσο με τους περιορισμούς που θέτει όσο και με τις δυνατότητες που προσφέρει.

Συνοψίζοντας τα ερευνητικά δεδομένα σχετικά με την επίδραση που ασκεί η ομάδα της σχολικής τάξης στην αυτοεκτίμηση και την αυτοεικόνα του μαθητή ο Η. Petillon (1978) καταλήγει στις παρακάτω διαπιστώσεις .

- α)Υπάρχει υψηλή θετική συνάφεια ανάμεσα στην αυτοπεποίθηση και τη θετική αυτοεικόνα του μαθητή και στην δημοτικότητά του .
- β)Μαθητές με μεγάλη αναγνώριση από τους συμμαθητές τους αναπτύσσουν σε μεγάλο βαθμό εμπιστοσύνη απέναντι στο εαυτό τους.
- γ)Χαμηλές σχολικές επιδόσεις σε συνδυασμό με δυσμενή κοινωνιομετρική θέση μέσα στην ομάδα οδηγούν σε αρνητική αυτοεικόνα.
- δ)Η στάση απέναντι στην ευφία του (η αυτοεκτίμηση της ευφίας του) επηρεάζεται σε ένα βαθμό από την κοινωνική αναγνώριση του μαθητή από τους

συμμαθητές του .

5.4.4. Αποδοχή από την ομάδα

Για έναν μαθητή είναι πολύ σημαντικό να είναι αποδεκτός από την ομάδα, να αναγνωρίζεται από αυτήν, να συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων, να αισθάνεται ασφάλεια κ.,λ.π. Μέσα στην ομάδα των συνομηκλήκων, στην ομάδα της σχολικής τάξης, ικανοποιεί ο μαθητής την ανάγκη κοινωνικής επαφής και αναπτύσσει έτσι την ετοιμότητα και την ικανότητα για διαπροσωπικές σχέσεις με τους άλλους. Όσον αφορά την σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην αποδοχή από την ομάδα και τη σχολική επίδοση ο H. Petillon (1978) σε μία συστηματική διερεύνηση διαπίστωσε ότι :

α) Η επίδραση αυτή είναι μεγαλύτερη στις μικρότερες τάξεις και φθίνει συνεχώς καθώς ανεβαίνουμε τις σχολικές βαθμίδες και τάξεις . Από την άλλη πλευρά σε σχολή ανώτερων βαθμίδων οι σχολικές επιδόσεις παίζουν σημαντικότερο ρόλο για την κοινωνική αναγνώριση από ότι σε άλλα σχολεία .

β) Τα προβλήματα με τους συμμαθητές έχουν αρνητική επίδραση στα κίνητρα μάθησης, στις προσδοκίες επιτυχίας, στο επίπεδο απαιτήσεων που διαμορφώνει ο καθένας για τον εαυτό του κ.λ.π., παράγοντες δηλαδή που επηρεάζουν σημαντικά την επιτυχία (ή την αποτυχία) στο σχολείο.

5.4.5. Ο εκπαιδευτικός και οι μαθητές

Η εργασία μέσα στην τάξη μπορεί να θεωρηθεί ως ένα σύνολο

διαπροσωπικών και κοινωνικών σχέσεων , μια διαδικασία επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη που παίρνουν μέρος σ ' αυτήν.Στα πλαίσια της διαδικασίας αυτής οι συμμαθητές, η τάξη ως ομάδα και ο εκπαιδευτικός βρίσκονται σε διαρκή επικοινωνία και αλληλεπίδραση . Όπως είναι φυσικό υπάρχουν διαφορές στην ποιότητα των διαπροσωπικών σχέσεων εκπαιδευτικού και μαθητών . Ο εκπαιδευτικός είναι εκείνος που έχει τη μεγαλύτερη εξουσία η οποία προέρχεται από πηγές που δεν έχει στη διάθεσή του ο μαθητής. Πάντως οι διαπροσωπικές σχέσεις εκπαιδευτικού και μαθητών καθορίζονται από τους ρόλους και τις αμοιβαίες προσδιοκίες των όλων της κάθε πλευράς.

Οι διαστάσεις του ρόλου του εκπαιδευτικού, όπως αναφέρονται από μία ομάδα Αμερικανών επιστημόνων και χρησιμοποιήθηκαν από τον H.Heckhausen (1974) ,είναι έξι:

- α)Ο εκπαιδευτικός ως επιστήμονας
- β)Ο εκπαιδευτικός ως φορέας εξουσίας
- γ)Ο εκπαιδευτικός ως μεσάζοντας της κοινωνικοποίησης
- δ)Ο εκπαιδευτικός ως παράγοντας ανάπτυξης της ατομικότητας του μαθητή
- ε)Ο εκπαιδευτικός ως πρότυπο μίμησης και ταύτισης
- στ)Ο εκπαιδευτικός ως ιδιώτης .

Οι επί μέρους αυτοί ρόλοι του εκπαιδευτικού, κατά τον Καψάλη (1989), δεν είναι εναλλακτική, σε τρόπο ώστε ο ένας να αποκλείει τον άλλον ,μολονότι δεν μπορεί βέβαια ένας εκπαιδευτικός να τους ασκεί όλους ταυτόχρονα. Ο κάθε

εκπαιδευτικός ασκεί κατα προτίμηση μερικούς απο αυτούς και τους αλλάζει συνήθως ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες μίας τάξης ,της διδασκαλίας ή μίας περίπτωσης .

5.4.6. Η Προσωπικότητα του εκπαιδευτικού

Διαπιστώθηκε πως οι μαθητές δεν αντιδρούν τόσο σε συγκεκριμένες ενέργειες ,όσο γενικά σε στάσεις και τρόπο συμπεριφοράς, στο στυλ δηλαδή διαπαιδαγώγησης του εκπαιδευτικού.

Το πρώτο σχετικό πείραμα με πρόθεση μιά τέτοια περιγραφή διαφορετικών στυλ διαπαιδαγώγησης και των συνεπειών τους στη συμπεριφορά των μαθητών έγινε από τον Kurt Lewin και τους συνεργάτες του R. Lippittu και R. White το 1939. Επακολούθησε μια ολόκληρη σειρά πειραμάτων με στόχο τη μελέτη των επιδράσεων του αυταρχικού , δημοκρατικού , και του χαλαρού στυλ διαπαιδαγώγησης στην ατμόσφαιρα της σχολικής ομάδας και τις επιδόσεις της. Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι όταν ο εκπαιδευτικός συμπεριφέρεται δημοκρατικά στην ομάδα της τάξης η ομάδα αυτή είναι πιο δημιουργική και πιο αποτελεσματική από ότι ομάδες με εκπαιδευτικό που τους χαρακτηρίζει αυταρχική ή χαλαρή συμπεριφορά.

Πάντως πρέπει να δεχθούμε πως το στυλ διαπαιδαγώγησης ως σύνολο μορφών συμπεριφοράς είναι κυρίως απόρροια της συμπεριφοράς του εκπαιδευτικού. Αλλωστε ο " αυταρχικός " και ο " δημοκρατικός " εκπαιδευτικός

είναι ακραίοι τύπου που δεν συναντώνται στην πραγματικότητα.

Σήμερα πάντως η σχετική έρευνα προσπαθεί να συλλάβει ταυτόχρονα ένα μεγάλο αριθμό χαρακτηριστικών της συμπεριφοράς του εκπαιδευτικού και να συσχετίσει με τη συμπεριφορά των μαθητών. Χρησιμοποιώντας στη συνέχεια την στατιστική ανάλυση παραγόντων ταξινομεί την ποικιλία των χαρακτηριστικών σε μερικές μόνο κατηγορίες (διατάσεις), οι οποίες πιστεύεται ότι ανταποκρίνονται σε λειτουργικές ενότητες της συμπεριφοράς του εκπαιδευτικού. Σε μία τέτοιου είδους έρευνα ο Αμερικανός D.J. Ryans (1960) διαπίστωσε τρεις βασικές διαστάσεις που περιγράφουν ικανοποιητικά τη συμπεριφορά των εκπαιδευτικών :

1) Φιλική και θερμή συμπεριφορά και κατανόηση σε αντίθεση προς ψυχρή και εγωκεντρική συμπεριφορά και απόσταση από το μαθητή

2) Υπεύθυνη, συστηματική και προγραμματισμένη συμπεριφορά σε αντίθεση προς ανεύθυνη, απρογραμματίστη και παραμελημένη

3) Ενδιαφέρον, φαντασία και πλούτος ιδεών σε αντίθεση προς αδιαφορία, ανία και ρουτίνα του εκπαιδευτικού.

(Καψάλης "Παιδαγωγική Ψυχολογία" 1989, σελ. 502)

Τέλος ύστερα από συστηματικές έρευνες το ζεύγος των ψυχολόγων του Αμβούργου R. & A. M. Tausch (1973) κατέλειξε σε δύο κύριες διαστάσεις συμπεριφοράς του εκπαιδευτικού, την συναισθηματική, που αντιστοιχεί σχεδόν απόλυτα προς την πρώτη διάσταση του Ryans, και τη διάσταση του ελέγχου, που

αντιστοιχεί σχεδόν προς την δεύτερη.

5.4.7. Επιδράσεις στη συμπεριφορά των μαθητών

Μέχρι στιγμή έχει κυρίως μελετηθεί η επίδραση της συμπεριφοράς του εκπαιδευτικού στη γνωστική συμπεριφορά των μαθητών, ο τρόπος δηλαδή με τον οποίο ο εκπαιδευτικός βοηθάει τα παιδιά να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες και να βελτιώνουν τις σχολικές τους επιδόσεις.

Ξεκινώντας από τη θετική συναισθηματική στάση του εκπαιδευτικού απέναντι στους μαθητές μπορούμε να πούμε ότι η άμεση επίδρασή της στη σχολική επίδοση των μαθητών δεν είναι σημαντική, δημιουργεί όμως προϋποθέσεις που επηρεάζουν σοβαρά την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας.

Όσον αφορά τον έλεγχο που αποτελεί ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της δεύτερης διάστασης και των οποίων ασκεί ο εκπαιδευτικός στο μαθητή με τις πολλές διαταγές, οι συχνές ερωτήσεις και των μονόλογων προκαλεί στους μαθητές τις εξής αντιδράσεις:

- Παθητικότητα
- Σπάνιες ευκαιρίες για πρωτότυπες προσωπικές λύσεις των προβλημάτων
- Ελλειψη ενδιαφέροντος για μάθηση
- Εσωτερικές εντάσεις
- Τάση για αντίδραση και διακοπή της διδασκαλίας

- Τάση για αποδοχή προκαταλήψεων

Όταν όμως ο έλεγχος αναφέρεται στην καλή οργάνωση της διδασκαλίας και στην καθοδήγηση της τάξης αποδείχθηκαν πως επιδρά θετικά στους μαθητές οι οποίοι έχουν καλές επιδόσεις. Εξάλλου ένας μέτριος βαθμός ελέγχου κάνει επίσης τον εκπαιδευτικό αγαπητό στους μαθητές. Όσον όμως ανεβαίνουμε στις τάξεις τόσο πρέπει να υποχωρεί ο άμεσος έλεγχος του εκπαιδευτικού και να δίνει τη θέση του στον έμμεσο έλεγχο που ασκεί στον μαθητή η εργασία πάνω σε ένα συγκεκριμένο θέμα.

"Η τρίτη διάσταση της συμπεριφορά του εκπαιδευτικού του R. G. Ryans κυμαίνεται ανάμεσα σε ενδιαφέρουσα, δημιουργική , γεμάτη ιδέες από τη μία και ανιαρή , ξηρή και άχρωμη διδασκαλία από την άλλη. Είναι όμως η διάσταση που μπορεί ίσως περισσότερο από τις άλλες να την πάρει στα χέρια του ο εκπαιδευτικός. Μια σειρά από έρευνες έδειξε ομόφωνα πως ο δημιουργικός εκπαιδευτικός είναι ο πιο ευνοϊκός παράγοντας για την καλλιέργεια της δημιουργικότητας του μαθητή. Πέρα από αυτό είναι επίσης γνωστό πως όσο δημιουργικός και δραστήριος είναι ο εκπαιδευτικός , τόσο μεγαλύτερη η επιτυχία του μετρημένη με τις σχολικές επιδόσεις των μαθητών".
(Καψάλης "Παιδαγωγική Ψυχολογία" 1989, σελ.510)

5.4.8. Προσδοκίες του εκπαιδευτικού και συμπεριφορών μαθητών

Το θέμα της επίδρασης των προσδοκιών του εκπαιδευτικού στις επιδόσεις των μαθητών μολονότι ήταν γνωστό και από παλαιότερες κοινωνιοψυχολογικές μελέτες, μπήκε στο επίκεντρο των παιδαγωγικών συζητήσεων με τις έρευνες και κυρίως με το βιβλίο των R. Rosenthal & L. Jacobson "Ο Πυγμαλίων στην τάξη" (1968).

Η διαδικασία της επίδρασης των προσδοκιών των εκπαιδευτικών στις επιδόσεις των μαθητών (αυτοπραγματούμενη προφητεία) διαπιστώθηκε ότι ακολουθεί την εξής πορεία:

- α) Με βάση ορισμένα γεγονότα και εντιπώσεις ο εκπαιδευτικός σχηματίζει μια γνώμη για το δυναμικό ενός μαθητή.
- β) Με βάση τη γνώμη αυτή σχηματίζει συγκεκριμένες προσδοκίες για τις επιδόσεις του συγκεκριμένου μαθητή.
- γ) Ανάλογα με τις προσδοκίες ρυθμίζει και την συμπεριφορά του απέναντι στο μαθητή.
- δ) Αυτή η διαφορετική μεταχείριση του εκπαιδευτικού δίνει στον μαθητή ενδείξεις για την αναμενόμενη συμπεριφορά του.
- ε) Ο μαθητής τείνει να παρουσιάσει αντιδράσεις, οι οποίες συμπληρώνουν και ενισχύουν τις προσδοκίες του εκπαιδευτικού απέναντί του.

στ) Αποτέλεσμα :Οι σχολικές επιδόσεις μερικών μαθητών βελτιώνονται ανάλογα με τις προσδοκίες του εκπαιδευτικού ". (Καψάλης "Παιδαγωγική Ψυχολογία "1989, σελ. 516).

Υστερα από τη διαπίστωση αυτή διερευνήθηκε επίσης η διαφορετική μεταχείριση μαθητών με υψηλές και χαμηλές επιδόσεις από τους εκπαιδευτικούς. Σύμφωνα με τον Καψάλη (1989) οι εκπαιδευτικοί έχουν διαφορετική συχνότητα επαφών με "καλούς" και "αδύνατους" μαθητές, δείχνουν λιγότερη οικειότητα και έχουν σε μικρότερο βαθμό οπτική επαφή ή επαφή με διάφορες κινήσεις του σώματός τους με αδύνατους μαθητές και αντιδρούν συχνότερα με επαινετικά σχόλια σε ελλιπείς ή και εσφαλμένες απαντήσεις αδύνατων μαθητών ενώ επαινούν συχνότερα για επιτυχείς απαντήσεις τους καλούς μαθητές.

X

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Το θέμα της έρευνάς μας είναι "η αντίληψη που έχουν οι έφηβοι για τους παράγοντες που επηρεάζουν τη σχολική τους επίδοση".

Είδος έρευνας

Η έρευνα που χρησιμοποιήσαμε για να διερευνήσουμε το συγκεκριμένο θέμα της αντίληψης των εφήβων για τους παράγοντες που επηρεάζουν τη σχολική τους επίδοση χαρακτηρίζεται ως διερευνητική.

Σκοπός της έρευνάς μας είναι η μελέτη της αντίληψης των εφήβων για τον τρόπο που επιδρούν οι παράγοντες οικογένεια, σχολείο, ατομικά χαρακτηριστικά στη σχολική τους επίδοση, και κάναμε σύγκριση ανάλογα με το φύλο.

Πραγματοποιήσαμε την έρευνά μας μετά από μελέτη βιβλίων σχετικών με την προσωπικότητα, τον έφηβο, την οικογένεια και την εκπαίδευση, από συζητήσεις με εκπαιδευτικούς και έφηβους και κατόπιν χορηγήσεως γραπτού ερωτηματολογίου.

Διαστάσεις του θέματος

Οι διαστάσεις και ενότητες με τις οποίες ασχοληθήκαμε μετά από

ανάλυση του θέματος έρευνας είναι:

A. Δημογραφικά στοιχεία

- 1) Φύλο
- 2) Ηλικία εφήβων
- 3) Μορφωτικό επίπεδο γονέων
- 4) Επάγγελμα γονέων

B. Παράγοντες που επηρεάζουν τη σχολική επίδοση

I) Οικογένεια

- 1) Οικογενειακή κατάσταση των γονέων
- 2) Σχέσεις γονεϊκού ζευγαριού
- 3) Τομείς που νομίζουν οι έφηβοι ότι η βοήθεια των γονέων επηρεάζει τη

σχολική επίδοση

- a) εκπαίδευση
- β) κοινωνική ζωή - φίλιες
- γ) ψυχολογική - συναισθηματική υποστήριξη
- 4) Τρόπος συμπεριφοράς των γονέων απέναντι στα παιδιά τους
- 5) Κοινωνικοοικονομική κατάσταση της οικογένειας

II) Ατομικά χαρακτηριστικά

Η θετική ή αρνητική επίδραση συγκεκριμένων ατομικών χαρακτηριστικών
(κοινωνικότητα, επιμέλεια, εξωτερική εμφάνιση κλπ.)

III) Εκπαίδευση

- 1) Σχέσεις με καθηγητές
- 2) Τρόπος διδασκαλίας
- 3) Πρόγραμμα μαθημάτων
- 4) Σχέσεις με συμμαθητές
- 5) Συμμετοχή στις μαθητικές κοινότητες
- 6) Κτιριακές εγκαταστάσεις

IV) Αντίληψη των εφήβων για τους λόγους που επηρεάζουν την επιτυχία ή την αποτυχία στο σχολείο.

Ερωτήματα

Από τη θεωρητική μελέτη συγγραμμάτων που αναφέρονται στην εφηβεία διαπιστώσαμε πως κάποιοι παράγοντες (οικογένεια - σχολείο - συνομήλικοι - ατομικά χαρακτηριστικά) παίζουν σημαντικό ρόλο σ' αυτή τη φάση ανάπτυξης. Από άλλες έρευνες και μελέτες γνωρίζουμε ότι αυτοί οι παράγοντες επιδρούν άμεσα και στη σχολική επίδοση του εφήβου.

Το κύριο ερώτημα που θέτουμε είναι κατά πόσο οι έφηβοι αντιλαμβάνονται ότι οι παράγοντες σχολείο - οικογένεια - συνομήλικοι - ατομικά χαρακτηριστικά επιδρούν στη σχολική του επίδοση και τι διαφοροποιήσεις στην αντίληψη μεταξύ των δύο φύλων υπάρχουν.

Συγκεκριμένα τα δευτερεύοντα ερωτήματα στα οποία οδηγούμαστε είναι τα εξής:

- α) ποιά η αντίληψή τους για τον τρόπο που οι γονεϊκές σχέσεις επηρεάζουν την επίδοσή τους στο σχολείο, και τι διαφοροποιήσεις υπάρχουν ως προς το φύλο των εφήβων.
- β) πως επηρεάζονται οι έφηβοι από τη συμπεριφορά που έχουν οι γονείς τους ως προς την επιλογή των φίλων τους.
- γ) πως επηρεάζονται οι μαθητές από τον τρόπο συμπεριφοράς των γονειών τους όταν έχουν προσωπικά προβλήματα και απευθύνονται σ' αυτούς
- δ) πως επηρεάζονται από τον ίσο ή άνισο τρόπο μεταχείρισης των γονειών απέναντι στα παιδιά τους.
- ε) ποιά είναι η αντίληψή τους για τον τρόπο που επηρεάζει την επίδοση του μαθητή η κοινωνικοοικονομική κατάσταση της οικογένειας
- στ) ποιά είναι η αντίληψή τους για την επίδραση κάποιων συγκεκριμένων ατομικών χαρακτηριστικών στην επίδοση ενός μαθητή στο σχολείο.
- ζ) πως επιδρά στην απόδοσή τους στα μαθήματα η προσωπικότητα και ο τρόπος διδασκαλίας του καθηγητή. Επίσης μας ενδιαφέρει να ερευνήσουμε πόσο η γνώμη που έχει ο μαθητής για το πρόγραμμα μαθημάτων τον ενθαρρύνει ή αποθαρρύνει τόσο ώστε να επηρεάζεται η επίδοσή του.
- η) πως μπορεί να επηρεαστεί ένας μαθητής από την υψηλή ή χαμηλή βαθμολογία των συμμαθητών του
- θ) την αντίληψη που έχουν για το πως οι κτιριακές εγκαταστάσεις και η υποδομή του σχολείου μπορούν να επηρεάσουν τον έφηβο στην απόδοσή του

ι) ποιοι κατά τη γνώμη τους οι λόγοι επιτυχίας ή αποτυχίας ενός μαθητή στο σχολείο.

Πληθυσμός - Δειγματοληψία

Η έρευνα απευθύνθηκε σε έφηβους (ηλικίας 14 - 16 ετών) γιατί μας ενδιέφερε να ερευνήσουμε την αντίληψή τους για τους παράγοντες που επιδρούν στη σχολική τους επίδοση.

Πραγματοποιήθηκε σε δύο Ιδιωτικά Γυμνάσια της Αθήνας (Καντά, Καργάκου). Παρά την αρχική μας διάθεση να πραγματοποιηθεί σε δημόσια γυμνάσια οι χρονοβόρες διαδικασίες που απαιτούνταν για την έγκριση της έρευνας μας παρότρυναν να απευθυνθούμε σε ιδιωτικά σχολεία.

Το δείγμα αποτέλεσαν 88 μαθητές της Β' και Γ' γυμνασίου (51 αγόρια , 37 κορίτσια).

Απευθυνθήκαμε στα δύο αυτά σχολεία γιατί ήταν τα μόνα που δέχτηκαν να συνεργαστούν για την πραγματοποίηση της έρευνας.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο και Απρίλιο του 1992.

Τρόπος συλλογής πληροφοριών

Για την πραγματοποίηση της έρευνας συνεργαστήκαμε με τους διευθυντές των δύο σχολείων τους οποίους και ενημερώσαμε για τους σκοπούς της έρευνας μας.

Το όργανο συλλογής πληροφοριών πληροφοριών ήταν το γραπτό ανώνυμο ερωτηματολόγιο.

Το ερωτηματολόγιο δόθηκε στους έφηβους για να απαντηθεί σε μία διδακτική ώρα.

Προφορικά αλλά και στην εισαγωγή του έντυπου του ερωτηματολογίου ενημερώσαμε τους έφηβους για το σκοπό της έρευνάς μας. Επίσης για να αποτρέψουμε ανησυχίες των ερωτώμενων τους διευκρινίσαμε ότι τα ερωτηματολόγια ήταν ανώνυμα.

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου έγινε με την παρουσία μας και την απουσία των καθηγητών.

Ερωτηματολόγιο

Για την πραγματοποίηση της έρευνας χρησιμοποιήσαμε το γραπτό ανώνυμο ερωτηματολόγιο.

Ο αριθμός των ερωτήσεων ήταν 33.

Οι ερωτήσεις κατασκευάστηκαν με βάση τις διαστάσεις του θέματος έρευνας (σελ. 103- 105).

Ο τύπος των ερωτήσεων που χρησιμοποιήσαμε ήταν κλειστές, προκατασκευασμένες και ανοικτές.

Συγκεκριμένα ο τύπος των ερωτήσεων που χρησιμοποιήσαμε κατά τομείς ερωτήσεων ήταν :

α) Για τη συγκέντρωση δημογραφικών στοιχείων, χρησιμοποιήσαμε προκατασκευασμένες ερωτήσεις.

β) Για ερωτήσεις που αφορούσαν τους παράγοντες που επιδρούν στη σχολική επίδοση των εφήβων χρησιμοποιήσαμε κλειστές και προκατασκευασμένες .

γ) Τέλος χρησιμοποιήσαμε δύο ανοιχτές ερωτήσεις για να δούμε τους λόγους που θεωρούν οι ίδιοι σημαντικούς για την επιτυχία ή την αποτυχία ενός έφηβου στο σχολείο.

Η επιλογή του τύπου ερωτήσεως , του ερωτηματολογίου , έγινε με βάση τις πληροφορίες που θέλαμε να πάρουμε. Για τη διατύπωση και σύνταξη των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου ελήφθη υπόψη ο πληθυσμός της έρευνάς μας - έτσι ώστε να είναι ανάλογα με το επίπεδό τους.

Για την κατασκευή του ερωτηματολογίου συμβουλευτήκαμε το βιβλίο "Σχολική Επιτυχία" (Μ. Τζάνη, εκδόσεις Γρηγόρη, 1988), και το βιβλίο "Αυτοαντίληψη, σχολική επίδοση και επίδραση γονέων" (Γ. Φλουρής, εκδόσεις Γρηγόρη 1989).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Ο σκοπός της έρευνάς μας , όπως έχει διατυπωθεί ήταν : να μελετήσουμε την αντίληψη που έχουν οι έφηβοι ηλικίας 14- 16 ετών ως προς τους παράγοντες που επηρεάζουν την σχολική τους επίδοση. Συγκεκριμένα ερευνήσαμε κατά πόσο οι παράγοντες οικογένεια , σχολείο, συνομήλικοι, ατομικά χαρακτηριστικά πιστεύουν οι έφηβοι ότι επιδρούν στην επίδοσή τους. Εντοπίσαμε επίσης διαφοροποιήσεις που μπορεί να υπάρχουν στην αντίληψή τους ως προς το φύλο. Η μεταβλητή δηλ. που χρησιμοποιήσαμε ήταν το φύλο.

Χρησιμοποιήσαμε το φύλο ως μεταβλητή γιατί θέλουμε να μελετήσουμε τη διαφορά αντιλήψεων που υπάρχει στα δύο φύλλα ως προς τους παράγοντες που τους επηρεάζουν στην απόδοσή τους στα μαθήματα.

Θεωρούμε σκόπιμο να αναφέρουμε ότιο λόγος για τον οποίο δεν αναφέρεται στα αποτελέσματά μας ο παράγων κοινωνικοεπαγγελματική κατάσταση της οικογένειας των εφήβων είναι γιατί οι οικογένειες των εφήβων που ερευνήσαμε ανήκουν σε παρόμοια κοινωνικοεπαγγελματικά επίπεδα. Τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν με βάση :

- α) Τις διαστάσεις του θέματος που αναφέρονται στο κεφάλαιο III - Μεθοδολογία (σελ. 102) .
- β) Τους πίνακες στο κεφάλαιο V, παράρτημα Β πίνακες υπολογισμών (σελ. 150) .
- γ) Επίσης η παρουσίαση των αποτελεσμάτων θα γίνει και με βάση δικές μας παρατηρήσεις.
- δ) Τα στοιχεία θα αναλυθούν ως προς την μεταβλητή που επιλέξαμε .
- ε) Γίνεται συσχέτιση των αποτελεσμάτων των ερωτήσεων 9 και 10, 13 και 14 , 15 και 16.

Δημογραφικά

Το δείγμα της έρευνάς μας αποτέλεσαν έφηβοι 14-16 ετών.

Το ποσοστό των κοριτσιών που συμμετείχαν ήταν 41% και των αγοριών 58%.

3) Στο σύνολο των εφήβων έχουμε τα εξής αποτελέσματα ως προς το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα:

Ένα ποσοστό 36% των εφήβων έχουν πατέρα απόφοιτο λυκείου, 16% έχουν απόφοιτο ανωτάτης σχολής και ένα ισοδύναμο πάλι ποσοστό (16%) έχουν απόφοιτο γυμνασίου. Το 15% των εφήβων έχουν πατέρα απόφοιτο ανωτέρας σχολής (πίνακας 1. σελ.150).

4) Ως προς το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας παρατηρούμε ένα ποσοστό εφήβων 43% έχουν μητέρες απόφοιτες λυκείου, ένα ποσοστό 16% έχουν μητέρες ανωτέρας σχολής και ένα ποσοστό 11% έχουν μητέρες απόφοιτες ανωτάτης σχολής, και ένα ισοδύναμο ποσοστό εφήβων 10% έχουν μητέρες απόφοιτες γυμνασίου και δημοτικού.

Διαπιστώνουμε ότι το μορφωτικό επίπεδο των γονιών κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα (πίνακας 2. σελ.150).

5) Ως προς το επάγγελμα του πατέρα το 63% των εφήβων έχουν πατέρα ελεύθερο επαγγελματία, το 25% ιδιωτικό υπάλληλο και ένα ποσοστό 10% έχουν πατέρα δημόσιο υπάλληλο (πίνακας 3. σελ.150).

6) Ως προς το επάγγελμα της μητέρας παρατηρούμε ότι το 41% των

εφήβων απάντησαν ότι το επάγγελμα της μητέρας τους είναι τα οικιακά. Οι μητέρες ενός ποσοστού 26% εφήβων είναι ελεύθερες επαγγελματίες, το 16% απάντησαν ότι οι μητέρες τους είναι δημόσιοι υπάλληλοι και το 15% απάντησαν ότι είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι.

Διαπιστώνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των πατέρων είναι ελεύθεροι επαγγελματίες ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των μητέρων ασχολούνται με τα οικιακά (πίνακας 4. σελ. 51).

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

7-8. Σχεδόν το σύνολο των παιδιών (ποσοστό 93%) ζει με τους φυσικούς του γονείς, το υπόλοιπο 7% ζει με τους θετούς γονείς, κάποιο συγγενικό πρόσωπο, μόνο με τον ένα γονέα. Οι γονείς των περισσότερων παιδιών ζουν μαζί (ποσοστό 88%) ενώ οι γονείς του υπόλοιπου ποσοστού εφήβων (12%) είναι είτε διεζευγμένοι, είτε σε διάσταση, είτε σε κατάσταση χρειάς (πίνακες 5-6. σελ. 51).

9) Όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ των γονιών το 60% των εφήβων αναφέρουν ότι οι γονείς τους επικοινωνούν ικανοποιητικά. Το 23% των εφήβων απάντησαν ότι οι γονείς τους έχουν διαφωνίες αλλά αυτό δεν επηρεάζει τις σχέσεις τους και το 11% απάντησαν ότι οι γονείς τους έχουν έντονες συγκρούσεις (πίνακας 7. σελ. 52).

10) Στη ερώτηση αν οι σχέσεις μεταξύ των γονιών τους επηρεάζουν τη

σχολική τους επίδοση το μεγαλύτερο ποσοστό τόσο των αγοριών (54%), όσο και των κοριτσιών (54%) , πιστεύουν ότι δεν τους επηρεάζει. Πιστεύουν ότι "μάλλον" επηρεάζεται ένα ποσοστό αγοριών και κοριτσιών 22%. Ένα μικρότερο ποσοστό και των δύο φύλων (17%) επηρεάζεται θετικά , ενώ μόλις ένα 8% πιστεύει ότι επηρεάζεται αρνητικά στη σχολική του επίδοση (πίνακας 8. σελ.53).

9-10) Το 59% του συνολικού πληθυσμού των εφήβων μας απάντησε ότι οι γονείς τους επικοινωνούν ικανοποιητικά. Απ' αυτούς το μεγαλύτερο ποσοστό (62%) απάντησαν ότι δεν επηρεάζει τη σχολική του επίδοση η σχέση των γονιών του. Το 19% την επηρεάζει θετικά και το 17% ότι μάλλον την επηρεάζει (πίνακας 32α. σελ. 174).

Το 24% του συνολικού πληθυσμού απάντησε ότι οι γονείς του έχουν διαφωνίες αλλά αυτό δεν επηρεάζει τις σχέσεις τους .

Απ' αυτούς το μεγαλύτερο ποσοστό (67%) δεν επηρεάζεται στην επίδοση από τις σχέσεις των γονιών του. Το 19% μάλλον επηρεάζεται και το 9% επηρεάζεται αρνητικά (πίνακας 32β. σελ.174).

Το 10% του συνολικού πληθυσμού απάντησε ότι οι γονείς του έχουν έντονες συγκρούσεις. Ισοδύναμο ποσοστό (45%), τόσο των αγοριών όσο και των κοριτσιών , απάντησε ότι η σχολική επίδοση επηρεάζεται αρνητικά ή μάλλον επηρεάζεται (πίνακας 32γ. σελ.174).

Το 7% του συνολικού πληθυσμού απάντησε ότι οι γονείς του δεν επικοινωνούν καθόλου. Το μεγαλύτερο ποσοστό (33%) εφήβων σ' αυτή την

κατηγορία απάντησε ότι μάλλον επηρεάζεται ή δεν επηρεάζεται η σχολική του επίδοση. Το 17% των εφήβων επηρεάζεται ισοδύναμα θετικά ή αρνητικά (πίνακας 32δ, σελ.174)

11) Ως προς την αντίληψη που έχουν οι έφηβοι για το πόσο τους επηρεάζουν οι συγκεκριμένοι τρόποι των γονιών στη σχολική τους επίδοση πήραμε τα εξής αποτελέσματα:

α) Οι υποσχέσεις δώρων δεν επηρεάζουν καθόλου ένα σημαντικό ποσοστό κοριτσιών (49%), ενώ για τα αγόρια το ποσοστό που δεν επηρεάζεται είναι πολύ μικρότερο (25%). Αντίθετα τα αγόρια επηρεάζονται "ελάχιστα" σε ποσοστό αρκετά μεγαλύτερο (35%) σε σχέση με τα κορίτσια (11%).

Ένα 23% του συνολικού ποσοστού των εφήβων θεωρεί ότι επηρεάζεται "αρκετά" ενώ ένα 16% επηρεάζεται "πολύ" από τις υποσχέσεις δώρων.

β) Τα αγόρια σε ποσοστό 52% πιστεύουν ότι δεν επηρεάζονται "καθόλου" από την επιβολή περιορισμών και σε ποσοστό 20% πιστεύουν ότι επηρεάζονται "ελάχιστα". Αντίθετα τα κορίτσια σε ποσοστό 35% πιστεύουν ότι δεν επηρεάζονται "καθόλου" από την επιβολή περιορισμών και σε ποσοστό 38% πιστεύουν ότι επηρεάζονται "ελάχιστα". Ο τρόπος αυτός επηρεάζει ένα 15% του συνολικού ποσοστού των εφήβων "πολύ", και ένα 13% "αρκετά".

γ) Η σωματική βία επηρεάζει "πολύ" τα αγόρια σε ποσοστό 19%, ενώ τα κορίτσια σε μικρότερο ποσοστό 8%. Το μεγαλύτερο ποσοστό τόσο των αγοριών (65%) όσο και των κοριτσιών (73%) δεν επηρεάζεται "καθόλου" από τη

σωματική βία.

δ) Οι υποσχέσεις μεγαλύτερων ελευθεριών δεν επηρεάζουν "καθόλου" σε μεγάλα ποσοστά τόσο τα αγόρια (43%) όσο και τα κορίτσια (33%), ενώ το ποσοστό που επηρεάζεται πολύ είναι των κοριτσιών 24% και των αγοριών 14%. Επηρεάζονται αρκετά από τις υποσχέσεις μεγαλύτερων ελευθεριών ένα ποσοστό 37% του συνόλου χωρίς να παρουσιάζονται ιδιαίτερες αποκλίσεις ανάμεσα στα δύο φύλα.

ε) Όσον αφορά το πόσο θα επηρεάζει τους εφήβους η σύγκριση που μπορεί να κάνουν οι γονείς με τη βαθμολογία των αδερφών δεν παρατηρούμε διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα δύο φύλα. Το μεγαλύτερο ποσοστό (36%) δε θα επηρεαζόταν καθόλου ενώ το 28% θα επηρεαζόταν ελάχιστα , το 18% θα επηρεαζόταν αρκετά και το 10% θα επηρεαζόταν πολύ.

Ένα ελάχιστο ποσοστό (8%) θεωρεί ότι επηρεάζεται από τους άλλους τρόπους όπως την ψυχολογική υποστήριξη από τους γονείς , την ικανοποιητική σχέση μεταξύ των γονιών και την ψυχολογική βία.

Οι έφηβοι θεωρούν "αρκετά" σημαντική τη βοήθεια των φροντιστηριακών μαθημάτων (ποσοστό 40%) και την ιδιαίτερων μαθημάτων (ποσοστό 33%) , ενώ τη βοήθεια που μπορούν να τους προσφέρουν οι γονείς στο σπίτι το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθημάτων (30%) την θεωρεί "λίγο" ασήμαντη και το 28% την θεωρεί "πολύ" σημαντική. Παρατηρείται ότι τα αγόρια θεωρούν σε ποσοστό 63% τη βοήθεια των γονιών σημαντική ενώ 56% των κοριτσιών θεωρούν τα ιδιαίτερα

μαθήματα (πίνακας 10. σελ.154)

13-14) Από τη συσχέτιση των ερωτήσεων ποιά είναι η συμπεριφορά των γονιών απέναντι στις φίλιες των εφήβων και πως επιδρά στη σχολική επίδοση τα αποτελέσματα ήταν τα εξής: το 65% των μαθητών απάντησε ότι οι γονείς τους αφήνουν ελεύθερους στην επιλογή των φίλων τους. Οι μισοί σχεδόν από αυτούς δεν επηρεάζονται καθόλου και ένα 41% επηρεάζονται θετικά στη σχολική τους επίδοση. Το 20% των μαθητών απάντησε ότι οι γονείς τους ελέγχουν την επιλογή των φίλων τους. Το 44% απ' αυτούς πιστεύουν ότι η συμπεριφορά αυτή των γονιών μάλλον επηρεάζει τη σχολική τους επίδοση. Το 22% των μαθητών πιστεύει ότι επηρεάζεται θετικά, ενώ ένα ισοδύναμο ποσοστό 17% θεωρεί ότι επηρεάζεται αρνητικά ή ότι δεν επηρεάζεται. Το 13% των μαθητών απάντησαν ότι οι γονείς τους συμβουλεύουν για την επιλογή των φίλων τους και κατόπιν τους αφήνουν ελεύθερους να αποφασίσουν. Απ' αυτούς το μεγαλύτερο ποσοστό επηρεάζεται θετικά από αυτή τη συμπεριφορά και το 36% δεν επηρεάζεται στη σχολική του επίδοση.

Οι διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στα δύο φύλα είναι: το μεγαλύτερο ποσοστό των αγοριών που έχουν απαντήσει ότι οι γονείς τους αφήνουν ελεύθερους να επιλέγουν τους φίλους τους επηρεάζονται θετικά, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των κοριτσιών έχουν απαντήσει ότι δεν επηρεάζονται (πίνακας 33. σελ.176).

15-16) Το 81% του συνόλου των εφήβων αναφέρει ότι όταν έχει

προβλήματα και απευθύνεται στους γονείς του αυτοί τον ακούνε και προσπαθούν να τον βοηθήσουν. Διαφορά παρουσιάζεται μεταξύ αγοριών και κοριτσιών ως προς το πόσο τους επηρεάζει η παραπάνω συμπεριφορά. Το 73% των αγοριών επηρεάζεται θετικά, ενώ ποσοστό κοριτσιών (43%) επηρεάζονται θετικά και ισοδύναμο ποσοστό δεν επηρεάζεται.

Σημαντικό ποσοστό κοριτσιών 11% σε σχέση με τα αγόρια 4% απάντησε ότι οι γονείς τους ανησυχούν και τους υπερ-προστατεύουν. Απ' αυτή τη συμπεριφορά επηρεάζεται "μάλλον" το μεγαλύτερο ποσοστό των κοριτσιών, ενώ το ποσοστό των αγοριών που "μάλλον" επηρεάζεται ή επηρεάζεται θετικά είναι ισοδύναμο (50%).

12% των αγοριών απάντησε ότι οι γονείς τους αδιαφορούν τελείως. Αυτό σε ποσοστό 50% δεν τους επηρεάζει και σε ποσοστό 33% τους επηρεάζει αρνητικά.

Ένα μικρό ποσοστό αγοριών (4%) θεωρούν ότι οι γονείς τους τα απορρίπτουν και δε συζητούν μαζί τους τα προβλήματά τους. Ισοδύναμο ποσοστό 50% τους επηρεάζει "αρνητικά" ή "δεν τους επηρεάζει".

Κανένα από τα κορίτσια δεν αναφέρει ότι οι γονείς τους απορρίπτουν ή αδιαφορούν τελείως, αλλά ένα 8% αναφέρει ότι δε συζητάει με τους γονείς του τα προβλήματά του (πίνακας 34. σελ.17).

17-18) Το σύνολο των εφήβων 78%) πιστεύουν ότι ο τρόπος που συμπεριφέρεται ένας γονιός στα παιδιά του επηρεάζει τη σχολική του

επίδοση , ενώ το 22% πιστεύουν ότι δεν τους επηρεάζει. Το 91% από αυτούς που πιστεύουν ότι οι τρόποι συμπεριφοράς των γονιών απέναντι στα παιδιά τους επηρεάζει τη σχολική επίδοση θεωρούν ότι ίση μεταχείριση μεταξύ των παιδιών τους επηρεάζει θετικά και το 97% θεωρούν ότι η άνιση μεταχείριση μεταξύ των παιδιών τους επηρεάζει αρνητικά (πίνακες 15-16. σελ.156):

19α) Για το 48% του συνολικού πληθυσμού η ύπαρξη εργασίας κατά τη διάρκεια της σχολικής περιόδου θα τους επηρέαζε πολύ και για το 31% θα τους επηρέαζε αρκετά (πίνακας 17α. σελ.157).

β) 35% των μαθητών θεωρούν ότι κάποιο χρόνια πρόβλημα υγείας θα τους επηρέαζε πολύ και 33% των μαθητών θεωρούν ότι θα τους επηρέαζε αρκετά (πίνακας 17β. σελ.157).

γ) 41% των αγοριών απάντησε ότι η χαμηλή οικονομική κατάσταση της οικογένειας θα τους επηρέαζε αρκετά και 30% των κοριτσιών θα τους επηρέαζε ελάχιστα. Το 12% των αγοριών και το 27% των κοριτσιών θα επηρεαζόταν πολύ στη σχολική τους επίδοση (πίνακας 17γ. σελ.157).

δ) Ποσοστό 60% των κοριτσιών δεν θα επηρεαζόταν καθόλου από τη μεγάλη απόσταση από το σχολείο , ενώ από τα αγόρια δεν θα επηρεαζόταν ποσοστό 33%. Το 30% του συνολικού ποσοστού των παιδιών θα επηρεαζόταν ελάχιστα (πίνακας 17δ. σελ.157).

ε) Το 39% των αγοριών και το 27% των κοριτσιών θα επηρέαζε αρκετά κάποιο χρόνια πρόβλημα υγείας μέλους της οικογένειας. Σημαντικό ποσοστό και

των δύο φύλων 22% θα επηρεαζόταν πολύ από αυτό τον παράγοντα. Μικρή διαφορά αγοριών και κοριτσιών (21% και 30% αντίστοιχα) θα επηρεαζόταν ελάχιστα (πίνακας 17ε. σελ.158).

στ-ζ) Ισοδύναμο ποσοστό εφήβων 40% δε θα επηρεαζόταν καθόλου από το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας. 27% και των δύο φύλων θα επηρεαζόταν αρκετά και μικρότερο ποσοστό ελάχιστα (πίνακας 17στ-17ζ. σελ/58).

η-θ) Το είδος του επαγγέλματος των γονιών δε θα επηρέαζε καθόλου μεγαλύτερο ποσοστό των εφήβων ενώ μικρότερο ποσοστό (26% για το επάγγελμα του πατέρα και 24% για το επάγγελμα της μητέρας) θα επηρεαζόταν ελάχιστα (πίνακας 17η-17θ. σελ.158).

ι) 46% των κοριτσιών πιστεύουν ότι θα τους επηρέαζε πολύ το να έχει κανείς δικό του δωμάτιο σε σχέση με τα αγόρια (25%). Το αντιστρόφο παρατηρείται στη διαβάθμιση καθόλου όπου τα αγόρια παρουσιάζουν μεγαλύτερο ποσοστό (37%) σε σχέση με τα κορίτσια (16%) (πίνακας 17ι.σελ.159).

ια) Το πολιτιστικό υπόβαθρο της περιοχής που μένει ο έφηβος δηλ. το να υπάρχουν βιβλιοθήκες , πολιτιστικά κέντρα , σύλλογοι, κιν/φοι, κλπ. θα επηρέαζε αρκετά 43% των κοριτσιών και 24% των αγοριών . 33% των αγοριών και 22% των κοριτσιών δε θα επηρεαζόταν καθόλου.

Από την ανάλυση της ερώτησης αυτής παρατηρήσαμε ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν "πολύ" το πληθυσμό της έρευνας είναι η ύπαρξη εργασίας κατά

τη διάρκεια της σχολικής περιόδου, κάποιο χρόνιο πρόβλημα της υγείας του και να έχει κανείς δικό του δωμάτιο.

Οι παράγοντες που δεν επηρεάζουν είναι : το επάγγελμα των γονιών και η μεγάλη απόσταση από το σχολείο .Οι διαφοροποιήσεις που παρουσιάζονται ανάμεσα στα δύο φύλα στην κατάταξη των παραπάνω παραγόντων δεν είναι σημαντικές .Απλώς επισημαίνουμε ότι ο τρίτος κατά σειρά παράγοντας που δεν επηρεάζει τα αγόρια είναι το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο της μητέρας και ότι η μεγάλη απόσταση από το σχολείο . (Πίνακας 17ια ,σελ.160).

20) Το σύνολο των ατομικών χαρακτηριστικών που αναφέρονται σ' αυτή την ερώτηση θεωρούνται από τους έφηβους σαν θετικοί παράγοντες επίδρασης στη σχολική επίδοση. Τα μεγαλύτερα ποσοστά παρατηρούνται στα εξής χαρακτηριστικά : να έχει κανείς εμπιστόσυνη στον εαυτό του (ποσοστό 93 %), να συμμετέχει ενεργά στην τάξη (ποσοστό 93%), και να έχει έμφυτη κλίση προς κάποια μαθήματα (ποσοστό 90 %). Αξιοσημείωτη είναι η διαφορά που παρατηρείται μεταξύ αγοριών - κοριτσιών όσον αφορά την θετική επίδραση της καλής εξωτερικής εμφάνισης (αγόρια 53%- κορίτσια 78%). Διαπιστώνουμε επίσης ότι 36% των μαθητών πιστεύει ότι η καλή εξωτερική εμφάνιση επιδρά αρνητικά. Ποσοστό 23% και ποσοστό 18% πιστεύει ότι το να έχει κανείς ποικίλα εξωσχολικά ενδιαφέροντα και να είναι ανοικτός χαρακτήρας αντίστοιχα επιδρούν αρνητικά στη σχολική επίδοση του μαθητή (Πίνακες 18, σελ.160).

21-22) Το 92% του συνολικού πληθυσμού των μαθητών θεωρεί ότι οι

σχέσεις που έχει ο καθηγητής με τους μαθητές τους επηρεάζει .Όταν ο καθηγητής είναι φιλικός ,συζητήσιμος το 88% των μαθητών επηρεάζεται θετικά ενώ όταν ο καθηγητής είναι αυταρχικός το 78 % των μαθητών επηρεάζεται αρνητικά .Στην περίπτωση που ο καθηγητής είναι τυπικός ,χωρίς να κάνει ουσιαστικά συζήτηση με τους μαθητές διαπιστώνουμε από τα δεδομένα των απαντήσεων ότι το μεγαλύτερο ποσοστό επηρεάζεται αρνητικά (46%) και μάλλον αρνητικά (42%).(Πίνακες 19-20,σελ.163-164)

23-24)Το μεγαλύτερο ποσοστό (94%) των μαθητών που ερωτήθηκαν πιστεύουν ότι ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει την επίδοσή τους είναι ο τρόπος διδασκαλίας .Ετσι από τα αποτελέσματα της έρευνας διαπιστώνουμε ότι το 87% και το 80% των μαθητών επηρεάζεται θετικά όταν αντίστοιχα ο καθηγητής είναι ενδιαφέρων και εμπλουτίζει την διδασκαλία του με παραδείγματα και όταν έχει μεταδοτικότητα δηλαδή μπορούν να κατανοήσουν τα λόγια του. Αντίθετα όταν δεν δίνει στους μαθητές την ευκαιρία να συμμετέχουν και όταν δεν απαντάει σε ερωτήσεις επηρεάζονται αρνητικά σε ποσοστά 65% και 87% αντίστοιχα.(Πίνακες 21-22,σελ.164-166).

25) Ένας άλλος παράγοντας που μελετούμε για την επίδρασή του στην επίδοση είναι κατά πόσο όταν συμφωνεί ο μαθητής με το πρόγραμμα μαθημάτων του σχολείου, δηλαδή να θεωρεί χρήσιμα και ενδιαφέροντα τα μαθήματα που διδάσκεται καθώς και να συμφωνεί με το εβδομαδιαίο πρόγραμμά του θα τον επηρεάζε στην επίδοσή του. Το 61% των μαθητών θεωρεί ότι αν συμφωνούσαν

με το πρόγραμμα μαθημάτων αυτό θα τους επηρέαζε θετικά, και το 56% των μαθητών πιστεύει ότι η γνώμη που έχει ο μαθητής για το πρόγραμμα μαθημάτων δεν επηρεάζει την επίδοσή του. (Πίνακας 23, σελ. 166).

26) Ποσοστό 67% συμφωνούν με την υπόθεση ότι όταν έχει κανείς συμμαθητές με υψηλή βαθμολογία επηρεάζεται θετικά η σχολική του επίδοση. Οι άλλες τρεις υποθέσεις της ερώτησης βρίσκουν τους περισσότερους εφήβους αντίθετους σ' αυτό ενώ ένα 44% πιστεύει ότι η βαθμολογία των μαθητών δεν επηρεάζει τη σχολική επίδοση κάποιου μαθητή. Σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των δύο φύλλων δεν παρατηρούνται σ' αυτή την ερώτηση. (Πίνακας 24, σελ. 167).

27) Η ενεργός συμμετοχή στις μαθητικές κοινότητες πιστεύουν οι περισσότεροι μαθητές, ποσοστό 77%, ότι επηρεάζει τη σχολική επίδοση. Απ' αυτούς 42% θεωρούν ότι την επηρεάζει θετικά, 30% θεωρούν ότι μάλλον την επηρεάζει και 5% (μόνο αγόρια), ότι την επηρεάζει αρνητικά. (Πίνακας 25, σελ. 168).

28) 34% των εφήβων βρίσκει τις κτιριακές εγκαταστάσεις του σχολείου του ικανοποιητικές, ενώ 30% θεωρεί ότι οι κτιριακές εγκαταστάσεις έχουν πολλές ελλείψεις. Σημαντική είναι εδώ η διαφοροποίηση ανάμεσα στ' αγόρια και τα κορίτσια (ποσοστό 20% και 46% αντίστοιχα) οι οποίοι πιστεύουν ότι οι κτιριακές εγκαταστάσεις του σχολείου τους έχουν πολλές ελλείψεις. (Πίνακας 26, σελ. 169).

29) Όσον αφορά την επίδραση που μπορεί να έχουν οι κτιριακές

εγκαταστάσεις στην επίδοση των μαθητών το 61% αυτών πιστεύει ότι οι ικανοποιητικές κτιριακές εγκαταστάσεις είναι κίνητρο για καλύτερη απόδοση στα μαθήματα ενώ οι ανθυγιεινές εγκαταστάσεις και οι μουντοί χώροι επιδρούν αρνητικά στην απόδοση των μαθητών (ποσοστό 74%).Μικρό τέλος ποσοστό (24%) πιστεύει ότι οι κτιριακές εγκαταστάσεις δεν επιδρούν στη σχολική απόδοση του μαθητή.(Πίνακας 27,σελ.169).

30-31) Στα σχολεία που επισκεφθήκαμε σύμφωνα με τις απαντήσειςτων μαθητών, οι χώροι που υπάρχουν είναι: χώροι άθλησης (και στα δύο σχολεία),δανειστική βιβλιοθήκη και αίθουσα εκδηλώσεων (στο ένα από τα δύο σχολεία). Το ποσοστό που πιστεύει ότι επηρεάζεται θετικά στην επίδοσή του (80%) είναι ως προς τους χώρους άθλησης το κλειστό γυμναστήριο και η αίθουσα εκδηλώσεων . Μεγάλο ποσοστό επίσης παιδιών θα επηρεαζόταν θετικά και από τους άλλους χώρους αλλά αξιοσημείωτο είναι το ποσοστό των παιδιών που θα επηρεαζόταν αρνητικά. Ενδεικτικά αναφέρουμε το 27% και 23% των παιδιών που θα επηρεαζόταν αρνητικά από την ύπαρξη αναγνωστηρίου και δανειστικής βιβλιοθήκης αντίστοιχα. (Πίνακες 28-29,σελ.170-173)

32) Στην ερώτηση αυτή ζητήσαμε να αναφέρουν μέχρι τρεις παράγοντες που θεωρούν αυτοί ως λόγους επιτυχίας στο σχολείο. Σαν επιτυχία θεωρούμε την καλή επίδοση στα μαθήματα και πιο συγκεκριμένα τον υψηλό μέσο όρο βαθμολογίας.Διαπιστώσαμε σημαντική διαφοροποίηση στις απαντήσεις των αγοριών απ' αυτές των κοριτσιών.

(Α) Τα αγόρια ανέφεραν βασικούς λόγους επιτυχίας τους εξής:

α) Καθηγητές: ποσοστό 29% ανέφεραν την καλή συμπεριφορά, την επικοινωνία, την κατανόηση, το ενδιαφέρον, τη βοήθεια, την καλή συνεργασία με τον καθηγητή και την καλή διδασκαλία του.

β) Κτιριακές εγκαταστάσεις - περιβάλλον σχολείου : 20% θεώρησε τις καλές κτιριακές και υγιεινές εγκαταστάσεις, τους μεγάλους χώρους και τους χώρους με δραστηριότητες και άθλησης, την ύπαρξη βιβλιοθήκης και καλών βιβλίων το ευχάριστο και φιλικό περιβάλλον ως σημαντικό λόγο της επιτυχίας του στο σχολείο .

γ) Μελέτη : 19% ανέφερε το διάβασμα, την προσοχή στο μάθημα και την συμμετοχή στη τάξη .

δ) Συνομήλικοι: 14% πιστεύει ότι η αλληλοσυνεργασία, η καλή συμπεριφορά μεταξύ των συμμαθητών, η επικοινωνία και οι φιλικές σχέσεις (με συμμαθητές) καθώς και οι πολλοί και καλοί φίλοι ευνοούν την επιτυχία στον σχολικό χώρο.

ε) Οικογενειακό περιβάλλον: Σε μικρότερο ποσοστό (10%) πιστεύουν οι έφηβοι ότι επηρεάζονται άμεσα από τις οικογενειακές σχέσεις και από τη στάση των γονέων απέναντί τους (όπως η συνεργασία μαζί τους, η βοήθειά τους, η σωστή συμπεριφορά τους).

στ) Ατομικά χαρακτηριστικά εφήβου : 8% θεώρησε σαν βασικά ατομικά χαρακτηριστικά για την επιτυχία στο σχολείο την επιμέλεια, την εμπιστοσύνη στο εαυτό του και την προσωπική θέληση για μάθηση .

(B) Τα κορίτσια αναφέρονται στους ίδιους λόγους αλλά με διαφορετική σειρά προτίμησης.

α) Ατομικά χαρακτηριστικά : Το 37% των κοριτσιών ανέφερε σημαντικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας ως πρωταρχικό λόγο επιτυχίας. Τέτοια χαρακτηριστικά είναι η επιμέλεια, η σωστή συμπεριφορά, ο σεβασμός, ο καλός χαρακτήρας, ο συναγωνισμός, η ευπρεπής ομιλία, η καλή εμφάνιση, η ψυχική ηρεμία, η αυτοπεποίθηση, η κοινωνικότητα, καθώς και η προσωπική ικανοποίηση του εφήβου.

β) Μελέτη : 21% του συνολικού ποσοστού των κοριτσιών πιστεύει ότι το διάβασμα, η θέληση για μάθηση, η συμμετοχή στην τάξη, η αγάπη και το ενδιαφέρον για τα μαθήματα του προσφέρουν τη δυνατότητα της επιτυχίας.

γ) Καθηγητές: Το 18% αναφέρεται στην καλή συνεργασία, καλή διδασκαλία, καλή μεταχείριση από τους καθηγητές και σε χαρακτηριστικά, όπως να είναι κατανοητοί και να συζητούν με τους μαθητές.

δ) Οικογενειακό περιβάλλον: Το 8% αναφέρεται στις καλές οικογενειακές σχέσεις, στην καλή συνεννόηση με τους γονείς και στη γονεϊκή συμπαράσταση.

ε) Κτιριακές εγκαταστάσεις - περιβάλλον σχολείου : Το 7% αναφέρεται στις καλές κτιριακές εγκαταστάσεις, στα κίνητρα που μπορεί το σχολείο να δίνει και στα καλά βιβλία.

στ) Συνομήλικοι : Μικρό ποσοστό κοριτσιών αναφέρεται στις καλές σχέσεις με τους συμμαθητές σαν λόγο επιτυχίας.

ζ) Άλλοι λόγοι: Κάποιοι άλλοι λόγοι που αναφέρθηκαν μεμονωμένα από τα κορίτσια είναι ο ελεύθερος χρόνος τα ιδιαίτερα μαθήματα και η συμμετοχή στις εκδηλώσεις του σχολείου. (Πίνακας 30 , σελ.173) .

33) Στην ερώτηση αυτή οι μαθητές αναφέρουν τους λόγους αποτυχίας στο σχολείο. Με μία ομαδοποίηση των απαντήσεων διακρίνουμε τις ίδιες κατηγορίες με αυτές τις παραπάνω ερώτησης . Παρατηρείται όμως μικρή διαφοροποίηση στα ποσοστά που απάντησαν οι έφηβοι σε κάθε κατηγορία. Με τον όρο αποτυχία εννοούμε την κακή σχολική επίδοση όπως διαπιστώνεται μέσω του χαμηλού μέσου όρου βαθμολογίας.

A) Αναλυτικά οι κατηγορίες ως προς τις απαντήσεις των αγοριών έχουν ως εξής:

α) Η μελέτη και οι καθηγητές θεωρούνται το ίδιο σημαντικοί λόγοι από ένα 22% των αγοριών. Στον πρώτο λόγο συμπεριλαμβάνονται η έλλειψη διαβάσματος, ο κακός τρόπος διαβάσματος , η μη συμμετοχή στο μάθημα. Επίσης οι καλοί καθηγητές, ο κακός τρόπος διδασκαλίας, η κακή συμπεριφορά του καθηγητή και η έλλειψη διαλλακτικότητας του θεωρούνται από ένα ισοδύναμο ποσοστό μαθητών πρωταρχικοί λόγοι αποτυχίας στο σχολείο.

β) Τα ατομικά χαρακτηριστικά από ένα 15% των αγοριών θεωρήθηκαν σα βασικοί λόγοι αποτυχίας τα οποία ως επί το πλείστον αναφέρονται σε προσωπικές ικανότητες και δυνατότητες. Τέτοια χαρακτηριστικά είναι : η άσχημη συμπεριφορά, ο χαμηλός βαθμός ευφυΐας και το χαμηλό πνευματικό επίπεδο ,

η αδιαφορία, η ζωνηρότητα, διάφορα προβλήματα ομιλίας όπως ο τραυλισμός, το να μη μπορεί ο μαθητής να διαβάζει και να ασχολείται με εξωσχολικές δραστηριότητες.

γ) Το οικογενειακό περιβάλλον καταλαμβάνει ως παράγοντες αποτυχίας το 17% των επιλογών των αγοριών. Κακές οικογενειακές σχέσεις, η παραμέληση των παιδιών από τους γονείς, η πίεση που δέχεται ο έφηβος από την οικογένειά του για διάφορα θέματα που τον αφορούν, και γενικά το δυσάρεστο οικογενειακό κλίμα επηρεάζει την ψυχολογία του εφήβου.

Σύμφωνα με θεωρητικές μελέτες γνωρίζουμε ότι το οικογενειακό περιβάλλον επιδρά στη συναισθηματική ηρεμία του εφήβου. Η συναισθηματική κατάστασή του έχει άμεση σχέση με την προσαρμογή του στο σχολείο.

δ) Συνομηλικοί: οι απαντήσεις (11%) για την επιλογή των συνομηλίκων αφορούν τις κακές παρέες, την έλλειψη φίλων, την κακή συμπεριφορά συμμαθητών και την έλλειψη αλληλοσυνεργασίας μεταξύ των συμμαθητών.

Η κατηγορία αυτή ως λόγος αποτυχίας καταλαμβάνει την ίδια περίπου θέση στο ποσοστό επιλογής των αγοριών όπως και στους λόγους επιτυχίας.

ε) Κτιριακές εγκαταστάσεις - περιβάλλον σχολείου: το μικρότερο ποσοστό των αγοριών (10%) μας απάντησε ότι οι κακές κτιριακές εγκαταστάσεις, η έλλειψη χώρων με δραστηριότητες, η έλλειψη βιβλιοθήκης και η δύσκολη προσαρμογή στο περιβάλλον του σχολείου είναι λόγοι που επηρεάζουν αρνητικά τον έφηβο στην απόδοσή του.

Παρόλο που από αυτή την ανοικτή ερώτηση φαίνεται να επηρεάζεται ένα μικρό ποσοστό αγοριών ωστόσο όσον αφορά την ερώτηση 29 ποσοστό 70% των αγοριών θεωρεί ότι ανθυγιεινές εγκαταστάσεις και οι μουντοί χώροι επιδρούν αρνητικά στην επίδοση των μαθητών .

Β)Οι κατηγορίες ως προς τις απαντήσεις των κοριτσιών είναι οι εξής:

α) Ατομικά χαρακτηριστικά . Αναφέρθηκε σε αυτά το 45% των κοριτσιών.

Στα χαρακτηριστικά αυτά συμπεριλαμβάνονται η αδιαφορία , η έλλειψη κοινωνικότητας , η έλλειψη αυτοπεποίθησης , η απροσεξία , η άσχημη εμφάνιση, η άσχημη συμπεριφορά, διάφορα προβλήματα υγείας,προβλήματα ψυχολογικά , η έλλειψη σεβασμού, το να παίρνει κανείς ναρκωτικά, να διασκεδάζει μέχρι αργά και να είναι ατομιστής.

Παρατηρούμε ότι τα ατομικά χαρακτηριστικά κατέχουν την πρωταρχική θέση στις προτιμήσεις των κοριτσιών σε αντίθεση με τα αγόρια τόσο σαν λόγοι επιτυχίας όσο και σαν λόγοι αποτυχίας. Πιστεύουμε ότι αυτή η απόκλιση στις προτιμήσεις των δύο φύλων έχει σχέση με το διαφορετικό τρόπο διαπαιδαγώγησης ο οποίος θα πρέπει να ανταποκριθεί στο ρόλο που οι προσταγές της κοινωνίας υπαγορεύουν.

Τα αποτελέσματα του διαφορετικού τρόπου διαπαιδαγώγησης είναι ότι τα κορίτσια θεωρούν κάποια ατομικά χαρακτηριστικά όπως η υπακοή - ανυπακοή, σεβασμός - έλλειψη σεβασμού , καλή - κακή συμπεριφορά ως βασικούς λόγους καλής ή κακής επίδοσης αλλά και από τις θεωρητικές μελέτες έχει διαπιστωθεί

ότι τα κορίτσια έχουν καλύτερη επίδοση στα μαθήματα . Ενας από τους λόγους αυτής της επίδοσης είναι τα κορίτσια προτιμούνται απο τους καθηγητές λόγω της καλής συμπεριφοράς τους .

β) Μελέτη - καθηγητές: Ισοδύναμο ποσοστό 18% κατατάσσει τις δύο αυτές κατηγορίες στην ίδια σειρά επιλογής. Ως προς τη μελέτη αναφέρονται η έλλειψη διαβάσματος και η μη συμμετοχή στην τάξη. Ως προς τους καθηγητές αναφέρονται περισσότερο στις κακές σχέσεις , στην άσχημη συμπεριφορά και στον άσχημο χαρακτήρα των καθηγητών . Παρατηρούμε ότι ο τρόπος διδασκαλίας δεν αναφέρεται στις απαντήσεις των αγοριών.

γ) Το οικογενειακό περιβάλλον επηρεάζει ένα 12% των κοριτσιών. Στις απαντήσεις αναφέρονται οι συνεχείς συγκρούσεις στο σπίτι η αδιαφορία των γονιών και οι άσχημες σχέσεις του εφήβου με τους γονείς.

δ) Οι συνομήλικοι (4%) και οι κτιριακές εγκαταστάσεις - περιβάλλον σχολείου (3%) αναφέρονται από τα κορίτσια σαν τελευταίοι λόγοι αρνητικής επιρροής στην επίδοσή τους. Συγκεκριμένα οι κακές παρέες , οι κακή σχέση με τους συμμαθητές, οι άσχημες κτιριακές εγκαταστάσεις και η έλλειψη βιβλίων ασκούν ελάχιστη επιρροή στην επίδοση των κοριτσιών .(Πίνακας 31. σελ.74).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Σκοπός

Το θέμα της έρευνάς μας είναι η αντίληψη που έχουν οι έφηβοι ηλικίας 14-16 ετών για τους παράγοντες που επηρεάζουν την σχολική τους επίδοση.

Σκοπός μας είναι να μελετήσουμε αν υπάρχουν και σε τι βαθμό διαφοροποιήσεις στην αντίληψή τους ως προς την επιρροή της οικογένειας, του σχολείου και των ατομικών χαρακτηριστικών στην σχολική επίδοσή τους, ανάλογα με το φύλο.

Συμπεράσματα

Υστερα από την αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας μπορούμε να παρουσιάσουμε εδώ τα συμπεράσματα που προκύπτουν:

I. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

(1) Ως προς τις γονεϊκές σχέσεις διαπιστώσαμε πως η αντίληψη των εφήβων είναι ότι όποιες και αν είναι αυτές δεν επηρεάζουν την επίδοσή τους στο σχολείο.

(2) Όσον αφορά τον τομέα της εκπαίδευσης παρατηρήσαμε ότι αυτό που επηρεάζει περισσότερο τους έφηβους στο να διαβάζουν είναι υποσχέσεις μεγαλύτερων ελευθεριών, με μικρή υπεροχή των κοριτσιών και υποσχέσεις δώρων.

Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι ο τρόπος που τους παρακινεί να διαβάσουν περισσότερο είναι ο ενισχυτικός τρόπος (έπαινος) από τους γονείς παρά η τιμωρία.

Διαφοροποίηση ανάμεσα στα δύο φύλλα βλέπουμε στην αντίληψη που έχουν ως προς την βοήθεια από τους γονείς στα μαθήματα τους και ως προς τα ιδιαίτερα μαθήματα που μπορούν να τους παρέχονται. Συγκεκριμένα τα αγόρια θεωρούν πιο σημαντική την προσωπική βοήθεια των γονέων στα μαθήματά τους ενώ τα κορίτσια θεωρούν σημαντικότερα τα ιδιαίτερα μαθήματα.

Ως προς την τομέα της κοινωνικής ζωής-φιλίες των εφήβων παρατηρούμε ότι τα κορίτσια δεν επηρεάζονται στην επίδοσή τους όταν οι γονείς τα αφήνουν ελεύθερα να επιλέγουν τις φιλίες τους, ενώ τα αγόρια αντίθετα επηρεάζονται θετικά. Ενώ όταν οι γονείς ελέγχουν τις φιλίες τους τόσο τα αγόρια, όσο και τα κορίτσια πιστεύουν ότι επηρεάζονται στην επίδοση που μπορούν να έχουν στο σχολείο.

Συσχετίζοντας την επίδραση που έχουν οι σχέσεις μεταξύ των γονιών και ο τρόπος που οι γονείς αντιμετωπίζουν τις φιλίες των παιδιών τους διαπιστώνουμε ότι τα παιδιά -έφηβοι επηρεάζονται πιο πολύ στην επίδοσή τους από τις πιέσεις που δέχονται από τους γονείς στην επιλογή των φίλων τους παρά από αυτές που δέχονται από τις γονεϊκές σχέσεις και αυτό γιατί γνωρίζουμε θεωρητικά, ότι στην ηλικία της εφηβείας το άτομο έχει ανάγκη να στραφεί σε μια ομάδα συνομηλικών και να γίνει αποδεκτό απ' αυτήν. Οποιαδήποτε λοιπόν προσπάθεια παρέμβασης από τους γονείς τους επηρεάζει στη σχολική επίδοση.)

(3) Στον τομέα της συναισθηματικής-ψυχολογικής υποστήριξης που μπορεί να προσφέρουν οι γονείς στους έφηβους παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι γονείς ακούν τα προβλήματα των παιδιών τους και προσπαθούν να τα βοηθήσουν. Από τη

στάση αυτή τα αγόρια επηρεάζονται θετικά, ενώ τα κορίτσια επηρεάζονται είτε θετικά είτε δεν επηρεάζονται.

(4) Οι έφηβοι πιστεύουν ότι επηρεάζονται επίσης από τον τρόπο που συμπεριφέρονται οι γονείς στα παιδιά τους. Η ίση μεταχείριση των παιδιών από τους γονείς, τους επηρεάζει θετικά, ενώ η άνιση αρνητικά.

(5) Όσον αφορά την κοινωνικοοικονομική κατάσταση της οικογένειας και του ίδιου του έφηβου παρατηρούμε ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν πολύ τους έφηβους του δείγματός μας είναι η ύπαρξη εργασίας κατά την διάρκεια της σχολικής περιόδου, κάποιο χρόνιο πρόβλημα της υγείας του, και το να έχει ο μαθητής δικό του δωμάτιο. Οι παράγοντες που δεν επηρεάζουν είναι το επάγγελμα της μητέρας, το επάγγελμα του πατέρα και η μεγάλη απόσταση από το σχολείο.

Οι διαφοροποιήσεις που παρουσιάζονται ανάμεσα στα δύο φύλα στην κατάταξη των παραπάνω παραγόντων δεν είναι σημαντικές. Απλώς επισημαίνουμε ότι ο τρίτος κατά σειρά παράγοντας που δεν επηρεάζει τα αγόρια είναι το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο της μητέρας και όχι η μεγάλη απόσταση από το σχολείο.

Συμπεραίνουμε ότι οι έφηβοι επηρεάζονται στην σχολική τους επίδοση από παράγοντες που αφορούν άμεσα τους ίδιους και δεν επηρεάζονται από παράγοντες που αφορούν την κατάσταση της οικογένειάς τους.

Συσχετίζοντας τα συμπεράσματα αυτά με άλλες μελέτες που αναφέρονται στους παράγοντες που επιδρούν στη σχολική επίδοση παρατηρούμε ότι ενώ έχει διαπιστωθεί ότι η κοινωνικοοικονομική κατάσταση της οικογένειας παίζει σημαντικό

ρόλο στην επίδοση του παιδιού οι έφηβοι πιστεύουν ότι δεν επηρεάζει καθόλου. Αυτό ίσως γιατί εκείνο που εμείς αναλύουμε είναι τι πιστεύουν οι έφηβοι σε ποιο επιφανειακό επίπεδο και σίγουρα δεν μπορούν να εμβαθύνουν και να αναλύσουν περισσότερο πράγμα δύσκολο για την ηλικία αυτή που ακόμα δεν υπάρχει βαθειά επεξεργασία των βιωμάτων.

II) ΑΤΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Τα ατομικά χαρακτηριστικά που θεωρούν ότι έχουν τη μεγαλύτερη επίδραση στη σχολική επίδοση είναι κατά σειρά μεγαλύτερου ποσοστού (α) το να έχει κανείς εμπιστοσύνη στον εαυτό του, (β) το να συμμετέχει ενεργά στην τάξη και (γ) το να έχει έμφυτη κλίση προς κάποια μαθήματα.

III) ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Οι σχέσεις καθηγητών - μαθητών και ο τρόπος διδασκαλίας ενός καθηγητή επηρεάζει, σύμφωνα με τη γνώμη των εφήβων, τη σχολική επίδοση ενός μαθητή. Εδώ παρατηρούμε ότι η γνώμη των εφήβων συμφωνεί μ' αυτή των άλλων μελετών και ερευνών.

Ενας μαθητής επηρεάζεται στη σχολική του επίδοση από το αν συμφωνεί ή όχι με το πρόγραμμα μαθημάτων του σχολείου.

Συμμαθητές με υψηλή βαθμολογία πιστεύουν οι έφηβοι, επηρεάζουν θετικά τη σχολική επίδοση ενός μαθητή ενώ συμμαθητές με χαμηλή βαθμολογία δεν

επηρεάζουν την επίδοση ενός μαθητή.

Η ενεργός συμμετοχή στις μαθητικές κοινότητες επηρεάζει κυρίως θετικά τη σχολική επίδοση ενός εφήβου.

Οι έφηβοι πιστεύουν ότι οι ικανοποιητικές κτιριακές εγκαταστάσεις είναι κίνητρο για καλύτερη απόδοση στα μαθήματα ενώ οι ανθυγιεινές εγκαταστάσεις και οι μουντοί χώροι επιδρούν αρνητικά στην επίδοση των μαθητών. Οι χώροι που πιστεύουν οι έφηβοι ότι κυρίως επιδρούν θετικά στην απόδοσή τους είναι : οι χωροί άθλησης , το κλειστό γυμναστήριο και η αίθουσα εκδηλώσεων.

III) ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Τα αγόρια θεώρησαν κατά σειρά προτίμησης τους καθηγητές, τις κτιριακές εγκαταστάσεις - περιβάλλον σχολείου και τη μελέτη ως παράγοντες που επιδρούν σημαντικά στην επιτυχία ενός μαθητή στο σχολείο ενώ τα κορίτσια αναφέρθηκαν κυρίως στα ατομικά χαρακτηριστικά, στη μελέτη και στους καθηγητές.

Όσον αφορά τους λόγους αποτυχίας ενός μαθητή στο σχολείο οι έφηβοι αναφέρθηκαν στις ίδιες κατηγορίες αλλά παρατηρείται μια διαφοροποίηση στη σειρά προτίμησης. Συγκεκριμένα για τα αγόρια η σειρά προτίμησης είναι : η μελέτη, οι καθηγητές, τα ατομικά χαρακτηριστικά και για τα κορίτσια τα ατομικά χαρακτηριστικά, η μελέτη και οι καθηγητές.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Οι προτάσεις που κάναμε - μετά από μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας και λαμβάνοντας υπόψη τα συμπεράσματα της έρευνάς μας - για την καλύτερη απόδοση ενός εφήβου στο σχολείο είναι :

(1) Κατ' αρχήν παρατηρούμε ότι οι έφηβοι πιστεύουν ότι τα ατομικά χαρακτηριστικά και η εκπαίδευση επηρεάζει κυρίως την απόδοσή τους στο σχολείο. Για αυτό θα πρέπει να δοθεί σπουδαιότητα στην ωρίμανση της προσωπικότητας του εφήβου μέσα από ομάδες εφήβων που μπορούν να δημιουργηθούν στις σχολές γονέων. Εκεί ο έφηβος μπορεί να επεξεργασθεί τα βιώματα, να ξεπεράσει τις αναστολές του, να παραδεχθεί τη μορφολογική κατασκευή του και να αντιληφθεί ότι υπάρχουν και άλλοι που βιώνουν παρόμοιες καταστάσεις μ' αυτόν .

(2) Να δοθεί από την πολιτεία έμφαση στην εκπαίδευση γενικά και κυρίως στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών. Θα μπορούσε να προστεθεί και 5ο έτος στις Πανεπιστημιακές σπουδές τους που θα καλύπτεται στο σύνολο από ύλη Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, έτσι ώστε το έργο των εκπαιδευτικών να είναι πραγματικά παιδαγωγικό και να μην είναι η απλή μετάδοση γνώσεων.

(3) Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να συμπεριφέρονται στους μαθητές-εφήβους φιλικά και αναγνωρίζοντας ότι κάθε παιδί έχει την ιδιαιτερότητα του. Επίσης κατά την διάρκεια της διδασκαλίας θα πρέπει να ενθαρρύνει τις ομαδικές εργασίες, οι οποίες επιτρέπουν την επικοινωνία των μαθητών μεταξύ τους, αλλά και την όσο το δυνατόν

μεγαλύτερη συμμετοχή του μαθητή μέσα στην τάξη.

(4) Τέλος η οικογένεια, παρόλο που κατά τη γνώμη των εφήβων δεν επηρεάζει σημαντικά την επίδοσή τους, μπορεί μ' ένα σωστό τρόπο διαπαιδαγώγησης (την κατάλληλη ενθάρυνση, την σωστή αντιμετώπιση των αναπτυξιακών αναταραχών της εφηβείας και την ανάληψη πρωτοβουλιών) να βοηθήσει τον έφηβο να διαμορφώσει την προσωπικότητά του.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1) Φύλο: Άρρεν Θήλυ

2) Τι ηλικία έχεις:

3) Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα σου:

α) αναλφάβητος

β) απόφοιτος μερικών τάξεων δημοτικού

γ) απόφοιτος δημοτικού

δ) απόφοιτος γυμνασίου

ε) απόφοιτος λυκείου (εξατάξιου γυμνασίου)

στ) απόφοιτος ανωτέρας σχολής

ζ) απόφοιτος ανωτάτης σχολής

η) κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος

4) Ποιο το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας σου:

α) αναλφάβητη

β) απόφοιτη μερικών τάξεων δημοτικού

γ) απόφοιτη δημοτικού

δ) απόφοιτη γυμνασίου

ε) απόφοιτη λυκείου (εξατάξιου γυμνασίου)

στ) απόφοιτη ανωτέρας σχολής

ζ) απόφοιτη ανωτάτης σχολής

η) κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος

5) Ποιο είναι το επάγγελμα του πατέρα σου:

α) άνεργος

β) εργάτης

γ) ιδιωτικός υπάλληλος

δ) δημόσιος υπάλληλος

ε) ελεύθερος επαγγελματίας - έμπορος

6) Ποιο είναι το επάγγελμα της μητέρας σου:

α) άνεργη

β) οικιακά

γ) εργάτρια

δ) δημόσιος υπάλληλος

ε) ιδιωτική υπάλληλος

στ) ελεύθερη επαγγελματίας - έμπορος

7) Ζεις:

α) με τους φυσικούς γονείς

β) με τους θετούς γονείς

γ) με ανάδοχη οικογένεια

δ) με συγγενικό πρόσωπο

ε) σε οικοτροφείο

στ) κάτι άλλο, τί;

8) Οι γονείς σου:

α) ζουν μαζί

β) είναι διαζευγμένοι

γ) είναι σε διάσταση

δ) είναι σε κατάσταση χηρείας

ε) κάτι άλλο, τί;

9) Οι γονείς σου μεταξύ τους:

α) επικοινωνούν ικανοποιητικά

β) έχουν διαφωνίες αλλά αυτό δεν επηρεάζει τις σχέσεις τους

γ) έχουν έντονες συγκρούσεις

δ) δεν επικοινωνούν καθόλου

ε) κάτι άλλο, τί;

10) Πιστεύεις ότι οι σχέσεις μεταξύ των γονιών σου επηρεάζει τη σχολική σου επίδοση:

α) την επηρεάζουν αρνητικά

β) μάλλον την επηρεάζουν

γ) την επηρεάζουν θετικά

δ) δεν την επηρεάζουν

11) Ποιούς από τους παρακάτω τρόπους εκ μέρους των γονιών, σε σχέση με το διάβασμα, νομίζεις ότι θα επηρέαζε στο να έχει ένας μαθητής καλή επίδοση:

α) υποσχέσεις δώρων

β) επιβολή περιορισμών

γ) σωματική βία

δ) υποσχέσεις μεγαλύτερων

ελευθεριών

ε) σύγκριση με τη βαθμολογία

των αδερφών

στ) κάτι άλλο, τι;

πολύ αρκετά ελάχιστα καθόλου

--	--	--	--

12) Οσον αφορά τη βοήθεια στα μαθήματα ποια από τα παρακάτω θεωρείς πιο σημαντικό για τη σχολική σου επίδοση:

	πολύ σημαν- τικό	αρκετά σημαν- τικό	λίγο σημαν- τικό	ασήμαντο
α) βοήθεια από τους γονείς στο σπίτι				
β) φροντιστηριακά μαθήματα				
γ) ιδιαίτερα μαθήματα				
δ) κάτι άλλο, τι;				

13) Οσον αφορά τις φίλιες σου, η συμπεριφορά των γονιών σου εκφάζεται με το να:

α) ελέγχουν την επιλογή των φίλων σου

β) σ' αφήνουν ελεύθερο να επιλέγεις τους φίλους σου

γ) σε περιορίζουν και δε σ' αφήνουν να 'χεις φίλους

δ) σε συμβουλεύουν για την επιλογή των φίλων σου και σε αφήνουν

ελεύθερο να αποφασίσεις

14) Πιστεύεις ότι μ'αυτή τη στάση τους, όσον αφορά τη σχολική επίδοση:

α) σε επηρεάζουν θετικά

β) μάλλον σε επηρεάζουν

γ) σε επηρεάζουν αρνητικά

δ) δεν σε επηρεάζουν

15) Όταν έχεις προβλήματα και απευθύνεσαι στους γονείς σου:

α) σε ακούν και προσπαθούν να σε βοηθήσουν

β) ανησυχούν υπερβολικά και σε υπερπροστατεύουν

γ) σε απορρίπτουν και δε σ' ακούνε

δ) κάτι άλλο, τί;

16) Η στάση τους αυτή, όσον αφορά τη σχολική επίδοση:

α) σε επηρεάζει θετικά

β) μάλλον σε επηρεάζει

γ) σε επηρεάζει αρνητικά

δ) δεν σε επηρεάζει

17) Πιστεύεις ότι ο τρόπος που συμπεριφέρεται ένας γονιός στα παιδιά του,

επηρεάζει την σχολική τους επίδοση:

α) ναι

β) όχι (Αν όχι πήγαινε στην ερώτηση 20)

18) Αν ναι πως θα την επηρεάζαν οι παρακάτω τρόποι μεταχείρισης:

	<u>Θετικά</u>	<u>Αρνητικά</u>
α) ίση μεταχείριση των παιδιών		
β) άνιση μεταχείριση των παιδιών		
γ) κάτι άλλο, τί;		

19) Πόσο πιστεύεις ότι επηρεάζει τη σχολική επίδοση ενός εφήβου καθένα από

τα παρακάτω:

	<u>Πολύ</u>	<u>Αρκετά</u>	<u>Ελάχιστα</u>	<u>Καθόλου</u>
α) Η ύπαρξη εργασίας κατά τη διάρκεια της σχολικής περιόδου				
β) Χρόνιο πρόβλημα υγείας				
γ) Χαμηλή οικονομική κατάσταση της οικογένειας				
δ) Μεγάλη απόσταση απ' το σχολείο				
ε) Χρόνιο πρόβλημα υγείας κάποιου μέλους της οικογένειας				
στ) Χαμηλό μορφωτικό επίπεδο της μητέρας				

	Θετικά	Αρνητικά
ζ) Χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του πατέρα		
η) Το επάγγελμα της μητέρας		
θ) Το επάγγελμα του πατέρα		
ι) Το να έχει κανείς δικό του δωμάτιο		
ια) Το πολιτιστικό υπόβαθρο της περιοχής που μένει (βιβλιοθήκες, πολιτιστικά κέντρα, κ.α.)		

20) Ποιο από τα παρακάτω νομίζεις ότι επηρεάζει θετικά ή αρνητικά τη σχολική επίδοση του εφήβου:

	Θετικά	Αρνητικά
α) να έχει καλή εξωτερική εμφάνιση		
β) να έχει εμπιστοσύνη στον εαυτό του		
γ) να είναι ικανοποιημένος από τον εαυτό του		
δ) να είναι κοινωνικός		
ε) να είναι επιμελής		

	Θετικά	Αρνητικά
στ) να έχει έμφυτη κλίση προς κάποια μαθήματα		
ζ) να έχει καλές σχέσεις με τους γονείς		
η) να επιλέγει σωστές φίλιες		
θ) να είναι ανοιχτός χαρακτήρας		
ι) να έχει μια καλή σχέση		
ια) να έχει αρκετές ελεύθερες ώρες		
ιβ) να έχει ποικίλα εξωσχολικά ενδιαφέροντα		
ιγ) να συμμετέχει ενεργά μέσα στην τάξη		

21) Πιστεύεις ότι η σχέση των καθηγητών με τους μαθητές επηρεάζει τη σχολική επίδοση των μαθητών:

α) ναι

β) όχι

22) Αν ναι με ποιό τρόπο την επηρεάζει όταν ο καθηγητής είναι:

	Θετικά	Μάλλον θετικά	Μάλλον αρνητικά	Αρνητικά
α) φιλικός, συζητήσιμος				
β) αυταρχικός, δε δέχεται συζητήσεις				

Θετικά	Μάλλον θετικά	Μάλλον αρνητικά	Αρνητικά

γ) τυπικός, δε συζητάει
ουσιαστικά

23) Πιστεύεις ότι ο τρόπος διδασκαλίας επηρεάζει τη σχολική επίδοση των μαθητών:

α) ναι

β) όχι

24) Αν ναι με ποιό τρόπο την επηρεάζει όταν ο καθηγητής:

θετικά	Μάλλον θετικά	Μάλλον αρνητικά	Αρνητικά

α) είναι ενδιαφέρον "ζωντανός".

και δίνει παραδείγματα

β) έχει μεταδοτικότητα, μπορείς

να κατανοήσεις αυτά που λέει

γ) μιλάει συνεχώς χωρίς να δίνει

την ευκαιρία στους μαθητές να

συμμετέχουν

δ) δεν απαντάει σε ερωτήσεις

25) Ποιό απ' τα παρακάτω ισχύει για σένα όσον αφορά το πρόγραμμα μαθημάτων:

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
α) Το να συμφωνεί κανείς με το πρόγραμμα μαθημάτων τον επηρεάζει θετικά στη σχολική του επίδοση		
β) Το να διαφωνεί κανείς με το πρόγραμμα μαθημάτων τον ωθεί σε αδιαφορία για το μάθημα		
γ) Η γνώμη που έχει κανείς για το πρόγραμμα μαθημάτων δεν επηρεάζει τη σχολική επίδοση		

26) Πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με καθένα από τα παρακάτω:

	Συμφωνώ	Διαφωνώ
α) Όταν έχει κανείς συμμαθητές με υψηλή βαθμολογία επηρεάζεται θετικά η σχολική του επίδοση		
β) Όταν έχει κανείς συμμαθητές με χαμηλή βαθμολογία επηρεάζεται αρνητικά η σχολική του επίδοση		
γ) Όταν έχει κανείς συμμαθητές με		

	<u>Συμφωνώ</u>	<u>Διαφωνώ</u>
χαμηλή βαθμολογία επηρεάζεται		
θετικά η σχολική του επίδοση		
ε) Η βαθμολογία των συμμαθητών δεν		
επηρεάζει τη σχολική επίδοση		
κάποιου μαθητή		

27) Πιστεύεις ότι η ενεργός συμμετοχή στις μαθητικές κοινότητες επηρεάζει τη σχολική επίδοση:

- α) την επηρεάζει θετικά
- β) μάλλον την επηρεάζει
- γ) την επηρεάζει αρνητικά
- δ) δεν την επηρεάζει

28) Πως θα χαρακτήριζες τις κτιριακές εγκαταστάσεις στο σχολείο σου:

- α) Πολύ ικανοποιητικές
- β) Ικανοποιητικές
- γ) Με πολλές ελλείψεις
- δ) Απαράδεκτες
- ε) Κάτι άλλο τι;

29) Ποιό από τα παρακάτω ισχύει για σένα:

	<u>ΝΑΙ</u>	<u>ΟΧΙ</u>
α) Το να υπάρχουν ικανοποιητικές κτιριακές εγκαταστάσεις είναι κίνητρο για καλύτερη απόδοση στα μαθήματα	☐	☐
β) Ανθυγιεινές εγκαταστάσεις, μουντοί χώροι επιδρούν αρνητικά στην απόδοση των μαθημάτων	☐	☐
γ) Οι κτιριακές εγκαταστάσεις δεν επηρεάζουν τη σχολική απόδοση του μαθητή	☐	☐

30) Ποιοί από τους παρακάτω χώρους υπάρχουν στο σχολείο σου:

	<u>ΝΑΙ</u>	<u>ΟΧΙ</u>
α) Δανειστική βιβλιοθήκη	☐	☐
β) Αναγνωστήριο	☐	☐
γ) Κλειστό γυμναστήριο	☐	☐
δ) Χώροι άθλησης	☐	☐
ε) Αίθουσα εκδηλώσεων	☐	☐
στ) Κάτι άλλο, τί;	☐	☐

31) Ποιά από τα παρακάτω πιστεύεις ότι θα επηρέαζε τη σχολική σου επίδοση

	Θετικά	Αρνητικά
α) Δανειστική βιβλιοθήκη	☐	☐
β) Αναγνωστήριο	☐	☐
γ) Κλειστό γυμναστήριο	☐	☐
δ) Χώροι άθλησης	☐	☐
ε) Αίθουσα εκδηλώσεων	☐	☐
στ) Κάτι άλλο, τί;	☐	☐

32) Ποιοί είναι για σένα οι λόγοι επιτυχίας ενός εφήβου στο σχολείο (ανάφερε μέχρι τρεις)

- α)
- β)
- γ)

33) Ποιοί είναι για σένα οι λόγοι αποτυχίας ενός εφήβου στο σχολείο (ανάφερε μέχρι τρεις)

- α)
- β)
- γ)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

ΠΙΝΑΚΕΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ

Πίνακας 1

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	-	-	-
β	-	3	1
γ	5	3	5
δ	18	14	16
ε	43	27	36
στ	2	33	15
ζ	20	10	16
η	11	10	11
	100		

Πίνακας 2

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	-	-	-
β	-	3	1
γ	10	10	10
δ	14	5	10
ε	43	43	43
στ	14	19	16
ζ	11	10	11
η	8	10	9
	100	100	

Πίνακας 3

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	-	-	-
β	2	3	2
γ	21	30	25
δ	12	8	10
ε	59	59	59
στ	6	-	4
	100	100	100

Πίνακας 3

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	-	-	-
β	2	3	2
γ	21	30	25
δ	12	8	10
ε	59	59	59
στ	6	-	4
	100	100	100

Πίνακας 4

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	2	-	1
β	37	46	36
γ	2	-	1
δ	18	14	14
ε	20	8	13
στ	21	32	23
	100	100	

Πίνακας 5

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	96	89	93
β	2	-	1
γ	-	-	-
δ	2	3	2
ε	-	-	-
στ	-	8	4

Πίνακας 6

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	88	87	88
β	6	8	7
γ	4	5	2
δ	2	5	3
ε	-	-	-

Πίνακας 7.

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	61	60	60
β	23	22	23
γ	14	8	11
δ	2	5	3
ε	-	5	3
	100	-	-

Πίνακας 8

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	10	6	8
β	20	24	22
γ	17	16	17
δ	53	54	53
	100	100	100

Πίνακας 9α

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	18	13	16
Αρκετά	22	27	23
Ελάχιστα	35	11	25
Καθόλου	25	49	36
	100	-	100

Πίνακας 9β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	14	16	15
Αρκετά	14	11	13
Ελάχιστα	20	38	27
Καθόλου	52	35	45
	100	100	100

Πίνακας 9γ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	19	8	15
Αρκετά	6	11	8
Ελάχιστα	10	8	9
Καθόλου	65	73	68
	100	100	

Πίνακας 95

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	14	24	18
Αρκετά	39	35	37
Ελάχιστα	4	8	6
Καθόλου	43	33	34
	100	100	100

Πίνακας 96

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	18	14	16
Αρκετά	18	19	18
Ελάχιστα	27	30	28
Καθόλου	37	38	38
	100	100	100

Πίνακας 9στ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	-	8	3
Αρκετά	-	-	-
Ελάχιστα	-	-	-
Καθόλου	-	-	-

Πίνακας 10α

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ σημαντικό	30	27	28
Αρκετά σημαντικό	33	19	27
Λίγο ασήμαντο	27	32	30
Ασήμαντο	10	22	15
	100	100	-

Πίνακας 10β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ σημαντικό	16	11	14
Αρκετά σημαντικό	45	32	40
Λίγο ασήμαντο	20	22	20
Ασήμαντο	18	35	26
	100	100	100

Πίνακας 10δ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ σημαντικό	14	24	18
Αρκετά σημαντικό	39	35	37
Λίγο ασήμαντο	4	8	6
Ασήμαντο	43	33	39
	100	100	100

Πίνακας 10γ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ σημαντικό	29	22	26
Αρκετά σημαντικό	27	40	33
Λίγο ασήμαντο	20	19	19
Ασήμαντο	24	19	22
	100	100	-

Πίνακας 11

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	21	19	20
β	65	65	65
γ	4	-	2
δ	10	16	13
	100	100	100

Πίνακας 12

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	45	27	38
β	16	16	15
γ	12	6	9
δ	27	5	38

Πίνακας 13

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	82	81	82
β	-	11	4
γ	4	-	2
δ	10	-	6
ε	4	8	6
	100	100	100

Πίνακας 14

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	61	43	54
β	14	19	16
γ	6	-	3
δ	19	38	27
	100	100	100

Πίνακας 15

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Ναι	80	76	78
Όχι	20	24	22
	100	100	100

Πίνακας 16α

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	93	89	91
Αρνητικά	7	11	9
	100	100	100

Πίνακας 16β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	5	-	3
Αρνητικά	95	100	97
	100	100	100

Πίνακας 17α

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	45	51	48
Αρκετά	33	27	31
Ελάχιστα	10	16	12
Καθόλου	12	6	9
	100	100	100

Πίνακας 17β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	33	37	35
Αρκετά	31	37	29
Ελάχιστα	18	10	15
Καθόλου	18	16	17
	100	100	100

Πίνακας 17γ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	12	27	18
Αρκετά	41	24	34
Ελάχιστα	27	30	29
Καθόλου	20	19	19
	100	100	100

Πίνακας 17δ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	12	5	9
Αρκετά	22	8	16
Ελάχιστα	31	27	30
Καθόλου	35	60	45
	100	100	100

Πίνακας 17ε

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	20	25	22
Αρκετά	39	27	34
Ελάχιστα	21	30	25
Καθόλου	20	19	19
	100	100	100

Πίνακας 17στ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	4	16	9
Αρκετά	31	22	27
Ελάχιστα	26	22	24
Καθόλου	39	40	40
	100	100	100

Πίνακας 17ζ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	6	11	8
Αρκετά	35	16	27
Ελάχιστα	22	30	25
Καθόλου	37	43	40
	100	100	100

Πίνακας 17η

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	4	11	7
Αρκετά	16	11	13
Ελάχιστα	27	19	24
Καθόλου	53	59	56
	100	100	100

Πίνακας 17θ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	12	11	11
Αρκετά	10	16	13
Ελάχιστα	31	19	26
Καθόλου	47	54	50
	100	100	100

Πίνακας 17ι

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	25	46	33
Αρκετά	18	11	15
Ελάχιστα	20	27	23
Καθόλου	37	16	29
	100	100	100

Πίνακας 17κ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Πολύ	23	13	19
Αρκετά	24	43	32
Ελάχιστα	20	22	20
Καθόλου	33	22	29
	100	100	100

Πίνακας 18α

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	53	78	64
Αρνητικά	47	22	36
	100	100	100

Πίνακας 18β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	90	97	93
Αρνητικά	10	13	7
	100	100	100

Πίνακας 18γ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	80	92	85
Αρνητικά	20	8	15
	100	100	100

Πίνακας 185

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	88	89	89
Αρνητικά	12	11	11
	100	100	100

Πίνακας 186

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	86	95	90
Αρνητικά	14	5	10
	100	100	100

Πίνακας 187

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	92	92	92
Αρνητικά	8	8	8
	100	100	100

Πίνακας 188

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	86	95	90
Αρνητικά	14	5	10
	100	100	100

Πίνακας 18η

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	88	89	89
Αρνητικά	12	11	11
	100	100	100

Πίνακας 18θ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	80	81	82
Αρνητικά	20	19	18
	100	100	100

Πίνακας 18ι

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	84	84	84
Αρνητικά	16	16	16
	100	100	100

Πίνακας 18ια

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	82	95	88
Αρνητικά	18	5	12
	100	100	100

Πίνακας 18β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %...
Θετικά	73	84	77
Αρνητικά	27	16	27
	100	100	100

Πίνακας 18γ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	92	95	93
Αρνητικά	8	5	7
	100	100	100

Πίνακας 19

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	94	89	92
Αρνητικά	6	11	8
	100	100	100

Πίνακας 20α

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	86	91	88
Μάλλον Θετικά	10	6	8
Μάλλον αρνητικά	-	-	-
Αρνητικά	4	3	4
	100	100	100

Πίνακας 20β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	4	3	4
Μάλλον θετικά	8	-	5
Μάλλον αρνητικά	11	18	13
Αρνητικά	77	79	78
	100	100	100

Πίνακας 20γ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	6	3	5
Μάλλον θετικά	8	6	7
Μάλλον αρνητικά	48	33	42
Αρνητικά	38	58	46
	100	100	100

Πίνακας 21

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	94	95	94
Αρνητικά	6	5	6
	100	100	100

Πίνακας 22α

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	85	91	87
Μάλλον θετικά	11	9	11
Μάλλον αρνητικά	-	-	-
Αρνητικά	4	-	2
	100	100	100

Πίνακας 22β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	81	77	80
Μάλλον θετικά	11	20	14
Μάλλον αρνητικά	2	-	1
Αρνητικά	6	3	5
	100	100	100

Πίνακας 22γ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	6	-	4
Μάλλον θετικά	4	3	4
Μάλλον αρνητικά	25	31	27
Αρνητικά	5	66	65
	100	100	100

Πίνακας 22δ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	10	-	6
Μάλλον θετικά	-	-	-
Μάλλον αρνητικά	8	6	7
Αρνητικά	82	94	87
	100	100	100

Πίνακας 23α

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Ναι	61	62	61
Όχι	31	24	29
Δεν απάντησαν	8	14	10
	100	100	100

Πίνακας 23β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Ναι	33	38	35
Όχι	59	48	55
Δεν απάντησαν	8	14	10
	100	100	100

Πίνακας 23γ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Ναι	33	35	34
Όχι	59	51	56
Δεν απάντησαν	8	14	10
	100	100	100

Πίνακας 24α

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Συμφωνώ	69	70	69
Διαφωνώ	31	30	31
	100	100	100

Πίνακας 24β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Συμφωνώ	33	46	39
Διαφωνώ	67	54	61
	100	100	100

Πίνακας 24γ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Συμφωνώ	22	16	19
Διαφωνώ	78	84	81
	100	100	100

Πίνακας 24δ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Συμφωνώ	37	24	32
Διαφωνώ	63	76	68
	100	100	100

Πίνακας 24ε

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Συμφωνώ	45	43	44
Διαφωνώ	55	57	56
	100	100	100

Πίνακας 25

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	45	38	42
β	27	35	30
γ	8	-	5
δ	20	27	23
	100	100	100

Πίνακας 26

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	25	11	19
β	31	38	34
γ	20	43	30
δ	24	8	17
ε	-	-	-
	100	100	100

Πίνακας 27α

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Ναι	57	68	61
Όχι	43	32	39
	100	100	100

Πίνακας 27β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Ναι	70	78	74
Όχι	30	22	26
	100	100	100

Πίνακας 27γ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Ναι	20	30	24
Όχι	80	70	76
	100	100	100

Πίνακας 28α

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Ναι	45	73	57
Όχι	55	27	43
	100	100	100

Πίνακας 28β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Ναι	8	-	5
Όχι	92	100	95
	100	100	100

Πίνακας 28γ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Ναι	8	-	5
Όχι	92	100	95
	100	100	100

Πίνακας 28δ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Ναι	63	62	63
Όχι	37	38	37
	100	100	100

Πίνακας 28ε

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Ναι	25	30	27
Όχι	75	70	73
	100	100	100

Πίνακας 29α

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	71	86	77
Αρνητικά	29	14	23
	100	100	100

Πίνακας 29β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	67	81	73
Αρνητικά	33	19	27
	100	100	100

Πίνακας 29γ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	78	84	81
Αρνητικά	22	16	19
	100	100	100

Πίνακας 295

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	76	86	81
Αρνητικά	24	14	19
	100	100	100

Πίνακας 296

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Θετικά	76	84	80
Αρνητικά	24	16	20
	100	100	100

Πίνακας 30

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Μελέτη	19	21	20
Σχολείο	20	57	14
Καθηγητές	29	18	24
Σινομήλικοι	14	5	10
Οικογένεια	10	8	9
Ατομικά χαρακτηριστικά	8	37	21
Άλλοι παράγοντες	-	4	2
	100	100	100

Πίνακας 31

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
Μελέτη	22	18	20
Σχολείο	10	3	7
Καθηγητές	22	18	20
Σινομήλικοι	11	4	8
Οικογένεια	17	12	15
Ατομικά χαρακτηριστικά	18	45	30
	100	100	100

Πίνακας 32α

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	3	-	2
β	14	23	17
γ	23	14	19
δ	60	63	62
	100	100	100

Πίνακας 32β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	8	-	5
β	17	22	19
γ	8	11	9
δ	67	67	67
	100	100	100

Πίνακας 32γ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	33	67	45
β	50	33	45
γ	-	-	-
δ	17	-	10
	100	100	100

Πίνακας 32δ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	33	-	17
β	33	33	33
γ	-	33	17
δ	33	34	33
	100	100	100

Πίνακας 32ε

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	-	100	100
β	-	-	-
γ	-	-	-
δ	-	-	-
	-	100	100

Πίνακας 33α

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	27	14	22
β	46	43	44
γ	18	14	17
δ	9	29	17
	100	100	100

Πίνακας 33β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	46	34	41
β	9	4	7
γ	6	4	5
δ	39	58	47
	100	100	100

Πίνακας 33γ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	-	-	-
β	-	-	-
γ	100	-	100
δ	-	-	-
	100	-	100

Πίνακας 33β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	80	17	46
β	-	33	18
γ	-	-	-
δ	20	50	36
	100	100	100

Πίνακας 34α

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	73	43	60
β	12	14	13
γ	-	-	-
δ	15	45	27
	100	100	100

Πίνακας 34β

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	50	25	33
β	50	50	50
γ	-	-	-
δ	-	25	27
	100	100	100

Πίνακας 34γ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	-	-	-
β	-	-	-
γ	50	-	50
δ	50	-	50
	100	-	100

Πίνακας 34δ

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	17	-	17
β	-	-	-
γ	33	-	33
δ	50	-	50
	100	-	100

Πίνακας 34ε

	Αγόρια %	Κορίτσια %	Σύνολο %
α	-	67	67
β	-	33	33
γ	-	-	-
δ	-	-	-
	-	100	100

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1)Βολτή Τάσος: Η σχολική επίδοση του παιδιού και οι επιδράσεις που ασκεί το οικογενειακό περιβάλλον , Ψυχολογικό Σχήμα, Ιούνιος 1991, Τεύχος 9 ,Σελ.52-56.
- 2)Γιάσνικοβα Ν.Ντ.,Γιάστενκο Μ.Μ.,Γκόρντιν Α.Γ.:Εφηβεία- Ο κόσμος του παιδιού , εκδόσεις Σύγχρονη εποχή, Αθήνα 1987.
- 3)Κάνγκερ Τζων : Η εφηβική ηλικία ,εκδόσεις Ψυχογιάς,Αθήνα 1981.
- 4)Καψάλη Αχιλλέας : Παιδαγωγική Ψυχολογία, εκδοτικός οίκος Κυριακίδη , Θεσσαλονίκη 1989.
- 5)Κεραμάρη Γιάννης : Ψυχολογικοί παράγοντες που επηρεάζουν την απόδοση των μαθητών , Κοινωνική Εργασία, 1987, Τεύχος 6, Σελ. 125 -127.
- 6)Κολτσιδά Αντώνιου : Ψυχοκοινωνιολογία της αγωγής του εφήβου, Εκδόσεις Κολτσιδά, Θεσσαλονίκη 1988.
- 7)Μάνου Κώστας : Στάσεις εφήβων, εκδόσεις Βιβλία για όλους, Αθήνα 1990.
- 8)Μάνου Κώστας : Ψυχολογία του εφήβου , Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1989.
- 9)Μιχαηλίδη - Νουάρου Ανδρέας : Έφηβοι και Παιδεία , Εκδόσεις UNIVERSITY STUDIO PRESS, Θεσσαλονίκη 1987.
- 10)Παπαδημητρακόπουλος Κ.: , Η παρέα των εφήβων, Εκδόσεις Ψυχογιάς, Αθήνα 1988.
- 11)Παπαδοπούλου Ν. - Ζάχου Α. :Ψυχολογία , Εκδόσεις Κέντρου Ψυχολογικών Μελετών, Αθήνα 1985.
- 12)Παπανασούμ - Τζίκα Ζωής: Η αξιολόγηση της σχολικής επίδοσης: δυνατότητες και όρια, Εκδοτικός οίκος Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη

- 13) Παρασκευόπουλου Ιωάννης : Εξελικτική Ψυχολογία, Τόμος 4ος, Εφηβική ηλικία, Αθήνα 1984.
- 14) Πυργιωτάκη Ιωάννης : Κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτικές ανισότητες , Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1989.
- 15) Τάνου Χρήστος : Αυτοεκτίμηση και αξιολογικό σύστημα των εφήβων, Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών, 1985.
- 16) Τάνου Χρήστος : Συναισθηματικός παράγοντας και σχολική επίδοση , Σύγχρονη Εκπαίδευση , Ιανουάριος - Φεβρουάριος 1987, Τεύχος 32, σελ. 66-72.
- 17) Τζάνη Μαρία : Σχολική επιτυχία , Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1988.
- 18) Υγεία : Το παιδί και η ανάπτυξή του , Εκδόσεις Δομική, 1987, Τόμος 2ος , σελ. 250 - 256.
- 19) Φιλια Β . : Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών , Εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα 1977.
- 20) Φλουρή Γεώργιος : Αυτοαντίληψη , σχολική επίδοση και επίδραση γονέων , Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1989.
- 21) Χάντφελντ Τζαίημς Άρθουρ : Παιδικότητα και Εφηβεία , Εκδόσεις Θυμάρι, Αθήνα 1979.
- 22) Χουρδάκη Μαρία : Οικογενειακή Ψυχολογία , Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1982.
- 23) UNESCO : Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών , Εκδόσεις Τερζόπουλος Νίκος, 2ος Τόμος.

